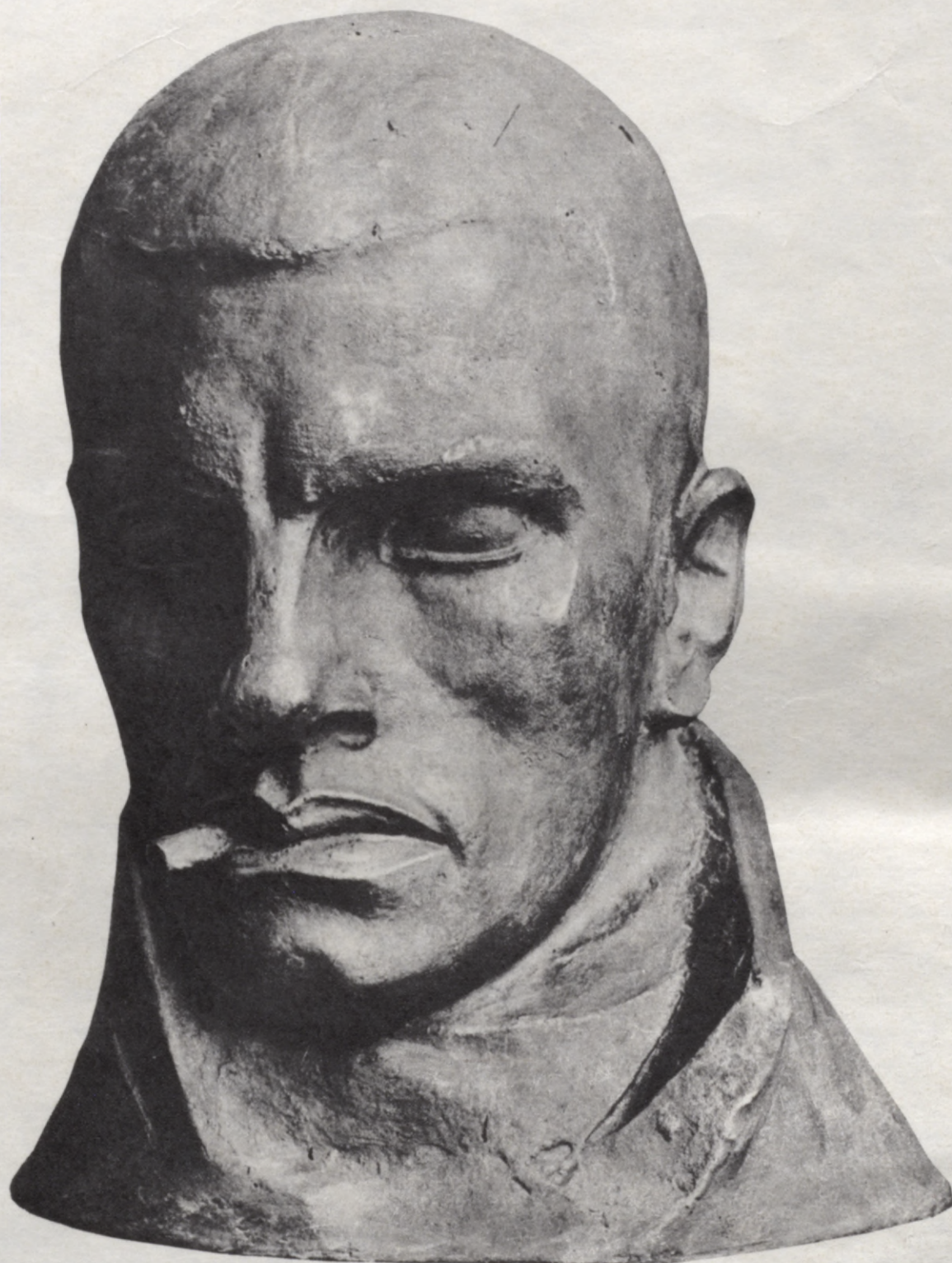

zvaigzne

1968 SEPTEMBRIS • 17

Igoris Vasiljevs. «MAJAKOVSKA PORTRETS». [Plastmasa].

V. UPTIŠA foto

VISU ZEMJU PROLETARIESI, SAVIENOJIETIESI

zvaigzne

SABIEDRISKI POLITISKS UN LITERĀRI
MĀKSLINIECISKS ILUSTRETS ZURNĀLS.
IZNĀK 19. GADU, DIVAS REIZES MĒNESI.
Nr. 17 [435]. 1968. GADA 5. SEPTEMBRĪ.

NO VĻKJS 50. GADADIENAI VELTĪTĀS
REPUBLIKAS TĒLOTĀJAS
MĀKSLAS IZSTĀDES

Latvijas PSR
Valsts mākslas muzejā Rīgā.

NO CIKLA

„PEDAGOGIS- KAS ETIDES”

Gunāra Kļavas zīm.

PIECAS SVECITES

Skaista diena. Saulaina. Silta. Un viņi abi — Mārtiņš ar mammu — brauc ekskursijā uz jūrmalu.

Mārtiņš redzēs jūru, baltas kāpas. Viņš varēs arī peldēties, laist jūrā kuģīti un ēst saldējumu. Vēl māte viņam apsoliļusi turpat Jūrmalā nopirkt tauriņu ķeramo tīklu. Un tad viņi ies uz upmalu, kur plava kā nosijāta sātām bezdelīgactiņām un spilgti dzeltenām gundegām, virs kurām lidinās raibspārnaini tauriņi. Mārtiņš tik ļoti priecājas par ekskursiju, ka pavisam aizmirst, ko māte viņam piesacījusi vilcienā ievērot. Un, kad konductors jautā, cik viņam gadu, Mārtiņš lepnī izsienas: — Piecil

Tanī brīdī viņš sajūt sānos sāpīgu kniebienu. Bet māte, mulsi smaidīdama, skaidro konductoram: — Ko viņš zin! Mulķītis vēl! Tādiem jau allaž gribas būt lieliem. Viņam tikai četri gadi.

— Es zinu gan! — pretojas Mārtiņš. — Man taču bija dzimšanas diena, un tu, mam, pati aizdedzināji piecas svecītes! Atceries?

— Neko darīt, vajadzēs maksāt soda naudu, — konductors atšķir kvīšu grāmatiņu, bet Mārtiņš nesaprot — kāpēc soda naudu? Un kurš tad jāsoda?

Māte uztraucas. Viņas vaigi kļūst tik sārti kā ar aveņu sulu notriepti. Mārtiņš apjautājas, vai viņai karsti, bet saņem niknu grūdienu. Tikai konductors tikpat smaidīgs. Tas puisēnu iedrošina. Viņam gribas parunāties ar šo laipno tēvoci.

— Kāpēc jāmaksā soda nauda?

— Tāpēc, ka bērniem, sākot no pieciem gadiem, jāpērk biļete. Tāds ir likums. Ja kāds brauc bez biļetes, tas pārkāpj likumu un jāsoda.

Jā, tagad Mārtiņš saprot, kāpēc mātes vaigi svilst.

Bet ar soda naudu viss vēl nebeidzas. Tikai tad, kad viņi abi izkāpuši no vilciena, sākas īstās nepatīkšanas.

Māte viņu grūsta, rausta un apveltī briesmīgiem vārdiem:

— Plāpa tāds! Bezkauna! Vai es neteicu, ja prasa — saki — četri gadi. Bet tev jāplātās! Svešam cilvēkam jāstāsta par piecām svecītēm! ... Vardulēns tāds! Gribēju tev nopirkt saldējumu un tauriņtīklu. Tagad tā nauda konductoram kabatā. Un tu dabūsi — lūk, ko! — māte piegrūž viņam pie paša deguna starp diviem pirkstiem iežņaugtu tkšķi. Piga!

Puisēnam sagriežas galva. Mātes dusmu negaisā pazūd saule, jūrmala un baltās kāpas. Aizmirstas kuģītis... Tauriņi... Nekā, nekā vairs nav. Ir tikai drausmīgi vārdi, mātes dusmas un šī pīga.

Mārtiņš raud balsī. Viņš pieraud jūru, pieraud mežu — un pats sevi.

Kād pienāk pēcpusdienu un viņiem jābrauc atpakaļ, Mārtiņš nekā nav redzējis.

Māte nopērk viņam biļeti un ieigrūž rokā: — Brauc nu un saki, ka tev kaut vai septiņi gadil

VECA SPIONE

— Un ko vēl teica Martas tante?

— Viņa teica, ka tev, vecam cilvēkam, neesot prāta.

— Ak tā gan?! Un vairāk neko viņa neteica? Nu, nu, pamēģini atcerēties.

— Teica gan...

— Nu ko? Ko?

— Viņa teica... teica...

Mazais izstiep jodu un ielūkojas krustmātes sejā. Cik interesanta šādās reizēs izskatās krustmāte! Acis — šauras, šauriņas... Lielie priekšzobi iekodušies apakšlūpā kā balti pulķīši, bet platais, plānais deguns kļuvis vēl lielāks un caurspīdīgāks.

— Nu, ko viņa teica? Saki droši, — krustmāte Emma kļūst nepacietīga. — Vai viņa mani neno-sauca kādā nelabā vārdā?

— Jā...

— Kādā? Nu saki taču ātrāk, kādā?

Mazais skaļi ievēl elpu. Siekalu sprausliņa aiz-ķeras rīkles galā un izsauc klepu. Liekas, viņš tīši prātu vilcinās ar atbildi. Krustmāte plaukšķina viņam pa muguru un mudina:

— Nu, nu, nu, kādā vārdā, saki taču beidzot!

Mazais atliec galvu un iepleš acis. Bērna acu zīlītēs atspoguļojas sievietes seja apaļa kā mēness un ar atvērtu muti kā vulkāna krāteri.

— S a k i l l

— Vecā špione...

— Ak tā viņa teica! ... Nu labi, ka zinu. Ļoti ļoti labi. Bet es viņu te ciešu un barojul Čusku azotē!...

Krustmāte aizsteidzas kā aizvilusi. Vispirms viņa ieskrien virtuvē, tad pieliekamajā, beidzot izmetas gaitenī un pa durvīm ārā «Ko tikai nu viņa darīs?» prāto mazais. «Redzēs, redzēs...»

Mazais iebāž roku bikšu kabatās un ieiet pie Martas tantes. Pēdējā lāpa zeķes.

— Nu, mazulīt, ko pateiksi? — Martas tante laipni apjautājas.

Mazais pamīnājas no vienas kājas uz otru: — Es biju pie krustmātes Emmas.

— Jā? Ko viņa dara?

— Neko nedara. Tikai runā.

— Par ko tad viņa runā?

— ... par tevi.

Martas tantes rokas nolaižas. Zeķe ar visu adatu nokrīt zemē. Mazais to paceļ un pasniedz lāpītājai.

— Ko viņa teica par mani?

— Tu esot čūskal — mazais garšīgi nosaka un pat aplaizās, tik ļoti viņam šis vārds iepaticies.

— Čūska, ja.

— Ak tā gan?! Un vairāk viņa neko neteica? —

Martas tantes balss ieskanas tik grieztīgi kā noieziestu ratu riteņi.

— Teica gan...

— Nu saki, nu saki visul Kādā vārdā tad vēl viņa mani nosauca?

Mazais domā, ko atbildēt Martas tantei. Pēdējā, galvu augstu izslējusi, gatava dzirdēt vislaunāko. Ja krustmāte Emma šādās reizēs nespēj pat mierīgi nosēdēt, tad Martas tante pārvēršas gluži kā akmenī. Vientīgi acis viņas sejā ir kustīgas. Tās viņa mirkšķina bez pārtraukuma, it kā kāds plakstiņus raustītu aiz neredzama diega.

— Vēl viņa tevi nosauca par veco špioni.

Arī šis vārds mazajam ļoti iepaticies. To viņš noklausījās autobusā, kad divas tantiņas viena ar otru skaļi sačukstējās un abas šausminājās par šo vārdu, kurā nosauca kādu frešo — laikam tādu pašu tantiņu.

Tā. Nu viss ir pateikts. Pagaidām mazajam vārdu krājums izsīcis. Tagad viņš gaida, kad Martas tante kaut ko sacīs. Bet viņa šoreiz klusē, kā ūdeni mutē ieņēmusi.

Nu, nekas. Mazais apgriežas un iziet. Kad atnāks krustmāte Emma, viņš pateiks tai, ka Martas tante viņu vēlreiz nosauca par veco špioni. Un tad ies vajāt... Abas tantes sarīkos tādu teātri, ka mazajam nemaz vairs nebūs garlaicīgi!

TELEFONS

Savāda lieta ir telefons. Ko tik pa to nevar pateikt! Un galvenais, ka tas visu pacieš un nemaz nesaka: — Tu melol...

Tētis bieži liek Mikiņam pateikt, ka viņš uz darbu nevar iet, jo ir slims. Bet patiesībā tētis nakti pārnācis mājās piedzēries, un tāpēc viņam no rīta gribas atpūsties.

Arī māte stāsta pa telefonu nedzirdētas lietas. Mikiņam reizēm pat smieklī sanāk.

— Ja tu zinātu, mīļā, kas man te mājās par elli! Es tevi labprāt ielūgtu pie sevis, bet saproti, mazais guļ ar četrdesmit grādu temperatūru! Vemj vienā vemšanā. Smaga saindēšanās...

Bet patiesībā Mikiņš ne vemj, ne murgos. Māte vienkārši negrib, ka draudzene pie viņas atnāk.

Kādu dienu Mikiņš viens paliek mājās. Vecāki aizbrauc uz kāzām. Puisēnam tas viss ļoti pa prātam. Tagad viņš jūtas kā īsti pieaudzis cilvēks. Telefons zvina bieži. Kas tie zvanītāji, Mikiņš pat nezina. Vīriešu balsis, sievietes balsis... Vieni interesējas, kur tētis, citi — kur māmiņa...

Un tad pēkšņi Mikiņu sagrābj vēlēšanās būt tikpat pieaugušam kā viņa vecāki. Un, kad atkal notrīkst telefona zvans un sveša balss aicina palūgt tēti, Mikiņš pavēstī, ka tētis nomiris.

— Nomiris? — nepazīstamā balss apraujas, iedrebas un tad par jaunu interesējas tālāk — kad un kā?

Mikiņš paskaidro — vakar nomira. Pārnāca vēlu mājās, ļoti sāpēja galva. Izmērīja temperatūru. Četrdesmit grādu! Sāka vemt vienā vemšanā!... Un tad nomira.

Māmiņa aizbrauca pēc zārka, bet vēl nav mājās. Mikiņš izdzird satriecošu nopūtu, runātājs iekunkstas un apklusē. Laikam raud...

Mazais apmierināts noliek klausuli.

Kad zvina nākamais, puisēns savā lomā jau tā iejuties, ka tēva nāvi apraksta visos sīkumos.

Otrā rītā vecāki pārrodas mājās un tūlīt liekas gulēt. Bet telefons zvina vienā zvanīšanā. Mikiņš saldi aizmidzis. Viņš nedzird, kā tētis izmisis vai desmito reizi cilā klausuli un mēģina iestāstīt, ka pie aparāta ir viņš pats un nekādas bēres nebūs.

ROLANDIŅA ZĪMĒJUMS

— Paskaties, ko es uzzīmēju! — gaviļē Rolandiņš, vicinādams rokā zīmēšanas burtnīcu. — Paskaties, krustmāt, vai skaisti?

Krustmāte Karlīne uzliek acenes. Rolandiņa zīmējumi viņai vienmēr likušies ievērtības cienīgi. Dienās viņš noteikti būs mākslinieks.

Bet kas tad tas? Smaida vietā krustmātes sejā nepatīkama pārsteiguma grimase. Priecīga izsaukiena vietā — nopūta. Tas nav ne zaķis, ne kaķis,

ko Rolandiņš uzzīmējis. Ne māja, ne koks. Ne ābols, ne puķe, bet... Krustmāte pat neuzdrošinās šo vārdu skaļi izrunāt: plika sievietē!

Rolandiņš spožām acīm gaida vērtējumu. Viņam pašam liekas, ka zīmējums ir ļoti izdevies.

— Nu, ko tu saki, krustmāt? Tev patīk?

Krustmāte Karlīne klusē. Krustmāte domā, ko atbildēt. Karlīne zina, ka mazais Rolandiņš viņai vairāk uzticas nekā mātei, nekā tēvam, kas pastāvīgi aizņemti un kuriem mazo dēlenu audzināt nav

laika. Viss audzināšanas smagums gulstas uz viņas pleciem.

— Fuil — krustmāte beidzot atgūst valodu.

— Kur tu redzēji pliku sievieti?

— Pie Andriša.

— Pie Andriša? — Karlīne nespēj ticēt. — Kur tad pie Andriša gadījās plika sieviete?

— Karājās.

— Kur karājās?

— Pie sienas.

— Ak tā, bilde... Bet kāpēc tev tāda jāzīmē? Paskaties, kādas mums jaukas gleznas pie sienām: ceriņi, kliņģerītes, augļu vāze. Tu arī vari zīmēt kaut ko smuku.

— Bet sievietes mums nav... — skumji konstatē Rolandiņš.

— Nu kam tev plika sieviete? — Karlīne kļūst nepacietīga. — Kas no tādās par labumu?

— Bet Andriša tētis arī zīmē pliku sievieti. Un viņš ir mākslinieks.

— Tajās mājās tu man vairs ne soli nespēsi! — krustmātes vaigi pietvīkst tumši sarkani. — Ne soli! Saproti?!

Un, izrāvusi no Rolandiņa rokām zīmējumu, krustmāte piesteidzas pie krāsns, kuras atvērtajā mutē lokās sarkanās uguns mēles. Vienā mirklī zīmējums pārvēršas sārtās pelnu plēnēs.

— Kāpēc tu sadedzināji pliku sievieti?! — izmisis iekliedzas puisēns, un viņa asaru pilnajās acīs dreb nemierīgais liesmu atspīdums, draudošs un svelmains. — Nu, kā pēc?...

1919
PADOMJU
VARAI
LATVIJĀ
50.
GADSKĀRTA
1969

SMILTENE

Kad smiltenieši atskatās uz savu Padomju pusgadsimtu, panākumu virknē viņi vispirms min pašu lielāko revolucionāro bagātību: cilvēka — kolektīvita, sociālistiskās sabiedrības locekļa jauno domāšanas veidu.

Tā ir radoša doma, kas spītē pieticībai un rutīnai, sīku sapņu laimītei un horizonta šaurajam lokam. Tā ir doma, kurai pa pēdām seko vajadzīgi un lieli darbi, kas pārveido dzīvi.

Skaistuma alkas! Smiltenieši ir lieli savas pilsētiņas patrioti, spodrīna un ietērpj to zaijā rotā. Katra paaudze pielikusi savu roku dabas dālei, lai tā nemazinātos, bet gan augtu augumā.

Divdesmit seši hektāri parku vien. Vecais parks. Jaunais. Lazdukalns. Jānparks. Seši ezeri, no kuriem piecus radījis cilvēka darbs, savaldot Abula un Cērtenes upītes ašos ūdeņus. 1370. gada bruņinieku pilsdrupas pie Vidusezera. Tikpat kā ar roku aizsniedzams senču Cērtenes pilskalns. Skuju un lapu koku meži apkārtnē. Koki un košuma krūmi dārzos. Koki un apstādījumi gar ielām. No kuras debespuses arī tai tuvotos, pilsēta it kā paslēpusies zaļumos (1. attēls).

Un kur tad zied! Klēpiem tos varētu vākt vienkopus no dārzīņiem pie mājām. Pilsētā tad izveidotos vēl viens ezers — Ziedezers. Māmuļa ar liliņām (2. attēls) ir pārliecināta, ka tā būtu.

Dabas dālei ir sava atdeve. Skaistais mudina smiltenieši jau no bērna kājas augt par krietnu cilvēku.

Lūk, divi (3. attēls) no 6,7 tūkstošiem Smiltenes skaistuma mantiniekiem. Parkā pie sirmajām Tepera ezera priedēm dzimusi viņu draudzība. Taču dārzu, parku un ezeru pilsētiņas dailes mantinieku skaits varētu strauji augt, ja... republikas iestādes nopietni pievērstu savus ska-

tienus Smiltenei kā ļoti izdevīgai kūrortpilsētai. Ja te uzceltu modernu viesnīcu, tūristu bāzi vai kempingu...

Tūristu un alpūtnieku takas nereti jau atved šurp. Pēc personiskās iniciatīvas vasaru te pavada arī vairāki desmiti Jeņingradiešu. Ar satiksmes autobusiņiem Smiltēnē var ierasties no Rīgas, Jeņingradas, Pleskavas, Daugavpils, Rēzeknes, no rajona centra Valkas, Cēsīm, Valmieras, Gulbenes, Alūksnes, Viļakas, Madonas un citām vietām. Pavisam vienā dienā Smiltēni skar 98 autobusu reisi. Ja šīm iespējām pievienotu organizētu tūrisma elementus...

Kad uz laiku Smiltene bija lauku rajona centrs, arvien biežāk skanēja balsis par tās rekonstrukcijas un izbūves ģenerālpilānu. Šīs neatlaidīgās balsis nav rimušas, un pilsētas izpilžu komitejas priekšsēdētājas Emmas Kalniņas kabinetā jau parādījusies pirmā bezdelīga. Tas ir apbūves makets kvartālam, kas robežojas ar Pils ielu un Abula upi. Un īstenībā tas vairs nav makets vien. Pret Smiltenes debesīm jau sniedzas jaunā dzīvojamā namu masīva katlu mājas dūmeņi (4. attēls), pie autobusu stacijas turpinās apdares darbi 8. ceļu būvniecības rajona četrstāvu ēkā, kur jaunus dzīvokļus saņems 36 strādnieku ģimenes. Atsaucīgākie dzīvok-

ļu celtnieki pilsētā šodien ir Andra Veisa vadītais 8. ceļu būvniecības rajona kolektīvs un Vītauta Strazdiņa vadītie 7. ceļu ekspluatācijas rajona ļaudis. Lielu pateicību ir pelnījuši Smiltenes MRS darbinieki, kuru neatlaidības rezultātā Silvā izaudzis plašs strādnieku ciemats.

Jāceļ smilteniešiem vēl daudz, un celtnieku zelta rokas tādēļ ir liels deficīts. Jāceļ, jo pēckara gados ekspluatācijā nodota pāri par 6000 kvadrātmetru apdzīvojamā platība, kas ne tuvu nevar apmierināt. Jāceļ, jo buržuāziskie nacionālisti, kas savā laikā izbāzūnējās par darba tautas draugiem, 1944. gada tveicīgajās septembra dienās kopā ar hitleriešiem bēga no savas tautas un jaunprātīgi pārvērtā krāsmatās turpat pusi pilsētas ēku.

Par daudziem vaibstiem pilsētas sejā var teikt: «Nebija agrāk.» «Nebija vēl Smiltenes rajona laikā.» Nebija metālapstrādes rūpnīcas «Abula», kurai rīt trešais darba gads. Toreiz tikko sāka rosīties 8. ceļu būvniecības rajons, kura čaklo ļaužu veikums tagad zināms tālā apkārtnē. Nebija plaša, moderna universālveikala «Smiltene» un mūsdienīgu sabiedriskās ēdināšanas telpu kompleksa (5. attēls). Tagad tas ir. Smiltēnieši un cieniņi dažu labu brīvu stundu var pavadīt draugu sabiedrībā kafejnīcā «Veldze», kur pats telpu noformējums atgādina «Izturēsimies tikpat kulturāli!» Pagātnē neglābjami aizgājis vecais dzertuvju princips.

(Turpinājums 10. lpp.)

2

1945. gada 24. jūlijā Maskavā notika Uzvaras parāde. Marša skaņu pavadījumā svinīgi un lepni pāri Sarkanajam laukumam soļoja frontinieki un viņu vidū arī 43. Latviešu strēlnieku gvardes divīzijas cīnītājs, visu triju pakāpju Slavas ordeņa kavaleris Jānis Roze.

No kurienes viņš? Kā viņušas viņa kauju takas? Kā kļuvis slavens?

Līdz Lielajam Tēvijs karam Jānim Rozem bija mīlīgā profesija. Viņš strādāja par skolotāju Omskas apgabala sovhozā «Partizāns». Bieži devās taigā pēc medījuma, klausījās nostāstus un leģendas par pilsoņu kara partizānu varoņdarbiem. Pēc iesaukšanas armijā kaislīgo mednieku, protams, nosūtīja uz snaiperu komandu.

1941. gada augustā vienā no 133. Atsevišķās Sibīrijas strēlnieku divīzijas pulkiem Roze piedalījās kaujās rajonā Smolenska — Jarcevo.

... Tikko uzlēkusi saule, bet sibīriešu pozīcijās tads karstums, ka nekur paglābties. Seklajās tranšejās karavīri gaida uzbrukuma signālu.

— Kādas lieliskas dieniņas! — nenoclešas vecs strēlnieks ar melnām ūsām.

Caur snaipera šautenes optisko tēmēklī Jānis Roze vēro ienaidnieka pozīcijas. Labajā pusē kā dzeltena siena aizstiepjas nogatavo-

— Fricis šodien laikam nenāks, velti tu sataisījies uz «medībām», — noteica viens no izlūkiem, drebinādamies putenī.

— Nu nē, brālīt, — atrauca Jānis, — specam tāds laiks kā radīts.

Rītausmā Roze iekārtojās dziļā bedrē un nomaskējās. Krūmi, kur pēc visām pazīmēm vajadzēja būt ienaidnieka snaiperim, nekustējās.

Piecas stundas Jānis vēroja apkārtni. Viņš jau pazina daudz fašistu snaiperu «rokrakstus», bez grūtībām atšķīra pieredzējušus šāvējus no jauniešiem, bet šis bija mīkla.

Kur gan viņš varēja būt nomaskējies?

Dienas otrajā pusē laiks noskaidrojās. Februāra saules vēsie stari noslīga pār ienaidnieka pozīcijām. Krūmos kaut kas iezaiļojās. Roze nedaudz paslējās un gandrīz tajā pašā sekundē gar viņa galvu nospīdēja lode. Bet no kurienes tieši, tā arī neizdevās noskaidrot.

Uzlicis uz lāpstas cepuri, Jānis mazliet to pacēla. «Cik» un cepurē rēgojās caurums. Taču ienaidnieku atkal neizdevās atklāt.

Karavīri vēlāk jokoja: Roze staigā ar caursautu cepuri, tas nozīmē, ilgi dzīvos.

Otrā dienā Jānis devās «medībās» kopā ar savu draugu Petju Cigankovu. Rīts sākās kā parasti. Arvien skaidrāk varēja saredzēt ienaidnieka pozīcijas. Pulka izvietojuma flangos izvērās kauja, gaisā šņāca šāviņi un mī-

nesaprašānā apstājās. Roze nošāva arī to. Kad nogallnāts pakrita arī trešais fašists, kustība tika pārtraukta.

— Varenī! — teica generālis. — Parādiēt savu snaipera grāmatīņu. Ohol Jums iet jau trešais desmits.

Sagūstītais apakšvirsnieks

1944. gada janvāris. 123. latviešu gvardes strēlnieku pulka izlūku vadam vajadzēja dabūt gūstekni Nasvas dzelzceļa stacijas rajonā.

Vada komandieris aizsūtīja visiem pa priekšu Rozī, jo tas zināja šo vietu un prata labi orientēties. Bet tad sākās mīnēts lauks. Pieklausīdamies mīnu meklētājiem, lēni uz priekšu virzījās sapieri.

Uzliesmoja rakete un piespieda izlūkus nogulties. Tā viņi gulēja uz augstas, līdzenas vietas, un likās, ka ir redzami visai pasaulei. Cigankovam kāju sarāva krampis. Viņš sāka to kustināt, bet Roze, kas gulēja turpat blakus, piespieda draugu pie zemes. Rakete apdzisa, un visapkārt valdīja klusums.

Sapieri, uzmanīgi taustoties pa tumsu, atskrūvēja mīnu spridzekļus.

Roze pierāpoja pie sapieriem. — Es jums palīdzēšu, ir gadījies nodarboties ar šādām lietām.

Pāri galvām aiztraucās gara trasējošo ložu kārtā un izgaiss tālē. Visi sastinga. Tāda pati ložmetēja kārtā nosvilpa arī pa kreisi.

SLAVAS KAVALERIS

jušos rudzu lauks, tieši pretim — viņpojas kviešu druva, bet nedaudz tālāk zaļo kukurūza.

«Ists ražas novākšanas laiks,» domā Roze...

Gaisā uzviļas sarkana rakete.

Rota dodas uzbrukumā bezvārda augstieņel. Pēkšņi ierejas fašistu ložmetējs. Karavīri pieplok zemei un sāk ierakties.

— Rozel! — sauc rotas komandieris leitnants Proškins un pamāj ar roku ienaidnieka ložmetēja virzienā.

Ar pieredzējuša mednieka aci Jānis Roze izlūko apkārtni. Ložmetējnieks slēpjas kaut kur aiz dzelzceļa uzbūruma. Kā viņu atrast? Labajā pusē neliela iepakla, kural blakus ligojas rudzu lauks. Pa šo iepaklu Roze nolēmis pieklūt ienaidnieka ugunspunktam, aplūsināt to, glābt no nelaimes savus kaujas biedrus.

Jālien, stipri pieplokot zemei. Aiz uzbūruma Roze ierauga no slīdēm nolaistu lokomotīvi. Tur arī ierīkojies fašistu ložmetējnieks. Iekārtojies ērtāk, snaiperis sāk novērošanu.

Hitlerietis turpina šaut. Roze pielavās pavisam tuvu, sagatavojas un, tikko fašists parādās aiz tendera, nogulda viņu uz visiem laikiem. Tas bija pirmais hitlerietis Jāņa Rozes snaipera rēķinā.

Dīvkauju

Frontes apstākļi, biedru nāve, ienaidnieka cirstās brūces Dzimtenes seļā izmainīja mīrmīlīgās profesijas pārstāvja Jāņa Rozes attieksmi pret lietām.

Pēc smaga ievainojuma pie Maskavas Roze nonāca 201. Latviešu strēlnieku divīzijas 122. pulkā, kur viņu ieskaitīja par snaiperi-lzlūku.

Staraja Rusas rajons. Mūsu daļas gatavojās uzbrukumam. Kamēr štābos izstrādāja plānus, izlūki un snaiperi turpināja savu grūto darbu.

Roze saņēma kaujas uzdevumu iznīcināt fašistu snaiperi krūmu rajonā.

— No kurienes gan viņš šauj? — prātoja Jānis. Varēja just, ka ienaidnieks ir viltīgs un ar lielu pieredzi. Vēl neviens nebija viņu redzējis. Un padomju snaiperis-lzlūks Jānis Roze uzsāka dīvkauju ar fašistu izlases snaiperi.

Putināja sauss februāra sniegs, cauri puskažociņam lida sals, knieba degunā, seļā.

nas. Draugi, pieplakuši saviem optiskajiem mērķekļiem, saspringti vēroja krūmus.

Draugi ilgi vēroja ienaidnieka pozīcijas, bet snaipera slēptuvi tomēr saskatīt nevarēja.

— Pēc šāviena ātruma, jādomā, ka viņš ir kaut kur blakām, — secināja Roze.

Novērojumi turpinājās. Netālu mētājās sašauta, pussadegusi automašīna, no labās puses — šāviņa līdz pusei nogriezts koks, bet nevarēja būt, ka pieredzējis snaiperis tur slēptos. Pārāk uzkrītošs orientieris! Starp sašauto automašīnu un koku bija krūmi. Varbūt tur, bet aiz kura krūma? Tie visi vienādi.

— Lūk, kur viņš! — pamanījies ienaidnieku, sarosījās Petja Cigankovs. Tūlī arī lode trāpīja brustvēru un uzsita sasaluša sniega fontānu. Tā varēja šaut tikai pieredzējis snaiperis.

— Tur, pie otrā krūma, — čukstēja Cigankovs.

Ilgi vēroja, līdz tiešām ieraudzīja, ka nokust zari. Tagad vajadzēja tikai viņu izmānīt laukā un paņemt uz grauda.

Draugi mainīja slēptuvi un līdz rītausmai sagatavojās novērošanai.

Uz fašista pozīciju jau krita pirmie saules stari. Pie otrā krūma kaut kas iemirdzējās — varbūt tā bija bumbas šķemba, bet varbūt snaipera tēmēklis? Cigankovs nedaudz izbāza no paslēptuves cepuri. Fašists izšāva. Momentā Cigankovs paslējās un skaļi iekliedzās. Hitlerietis iedomājās, ka nošāvis padomju snaiperi, un izbāza no paslēptuves galvu, lai paskatītos. To tikai Roze bija gaidījis. Viņš izšāva. Fašista galva noslīga, un viņa šautenes optiskais mērķeklis mirdzēja saulē nekustīgi līdz pat vakaram.

Nākamajā dienā pie izlūkiem ieradās generālis no armijas štāba.

— Kā uzvedas ienaidnieks? — viņš vaicāja izlūku vada komandierim. — Par vakarējo dīvkauju es zinu. Stāstiet, ko dara ienaidnieks šodien.

— Snaipera Rozes sektors ir krūmu grupa, — parādīja leitnants. — Tur manīta rosiņa.

Generālis uzsāka novērošanu. Starp diviem krūmiem bija neliela sprauga. Bīnokli skaidri varēja redzēt, ka ienaidnieka karavīri nes kaut kādas kastes.

«Pieģādā munīciju,» nodomāja generālis un turpināja novērot. Pēkšņi blakus atskanēja šāviens, un krūmu spraugā saredzamais hitlerietis nokrita. Pienāca otrs ar kastī un

Atbildei no mūsu pozīcijām vientuļīgi norībēja «Maksims».

Priekšējais sapieris tumsā sataustīja vadu un sāka rīkoties ar lielajām grieznēm. Atkal iedegās rakete, tai sekoja trasējošu ložu kārtā. Raketes gaismā izlūki paspēja saskatīt hitleriešu tranšejas, kaut kādus balķus, mežmalu aiz otrās tranšejas un divus šāviņu nodrāztus kokus, artilēristu parasto orientieri.

Visapkārt atkal nakts klusums. Taču izlūki zināja, cik tas ir maldinošs, un varbūt ne viena vien acs izseko tevi.

Izbrīvējuši ejas, sapieri atlida atpakaļ viņiem norādītajās vietās un sagatavojās aizsardzībai. Izlūki rosījās pašā ienaidnieka izvietojumā, bet Jānis Roze un Petja Cigankovs ieņēma pozīciju grupas segšanai.

No turlenes, kurp aizlida izlūki, vispirms atskanēja šāviens, tad otrs, tad granātas sprādziens. Sākās kauja pašā tranšejā.

Negaidīti pavisam blakus vietai, kur bija apmetušies Roze un Cigankovs, nozibēja liesmu mēles. Uguni atklāja ienaidnieka ložmetējs.

Abi izlūki pierāpoja dzotam, no kurienes ložmetējnieks šāva. Apgāja to no aizmugures. Roze pacēla segu, kas kalpoja durvju vietai, un iesvieda granātu. Ložmetējs uz īsu brīdi apklusa, bet tad no dzota atskanēja atbildes šāviens.

«Tātad fašists ir aiz likuma, granāta viņu nepem,» nodomāja Roze. Dzotā iesvieda otru granātu. Nepagāja pusminūte, un atjaunojās šāviens.

Vajadzēja izmantot brīdi starp granātas sprādzienu un apšaudi.

— Petja, es metīšu granātu un došos dzotā, tu neatpaliec. Mēs papemsim viņu dzīvu, — pamāja Roze. Tūlī arī viņš izmeta granātu un pēc sprādziena ielēca dzotā, bet hitlerietis jau bija kājās. Viņš mēģināja izšaut no pistoles, bet Roze paspēja satvert ienaidnieku aiz rokas. Hitlerietis izrāvās, atgrūda Jāni no sevis, taču tajā brīdī piesteidzās Cigankovs un iesita fašistam pa galvu.

Gūsteknis izrādījās apakšvirsnieks. Viņš sniedza svarīgas ziņas mūsu pavēlniecībai. Jānim Rozem un Petjam Cigankovam pie krūtīm iemirdzējās III pakāpes Slavas ordenis.

Tēvu zemē

Latviešu daļas, kopā ar citām 2. Baltijas frontes vienībām vajādamas ienaidnieku,

Ordeņa «Slava» visu triju pakāpju kavalieris Jānis Roze.

1944. gada 16. jūlijā sasniedza rajonu Olhova—Veļikij Bor. Tālāk bija Latvijas zeme.

Priecīgs satraukums pārņēma karavīrus. Viņi sveica cits citu un skūpstīja zemi.

Varbūt Jānis Roze priecājās vairāk par visiem.

Rītu viņš pirmo reizi spers kāju uz tēvu zemes. Lai gan Roze bija izaudzis Sibīrijā, tomēr viņu ģimenē tika ievērotas latviešu parašas: svinēja Līgo, runāja dzimtajā valodā. Ģimenē valdīja akurātība, lietiskums un liela darba mīlestība. Mājas bibliotēkā bija Puškina, Rainis, Gorkijs...

Jānim vienlīdz dārgi bija Puškina un Rainis... Roze taču izauga par skolotāju krievu skolā.

1944. gada 18. jūnija agrā rītā 43. latviešu strēlnieku gvardes divīzija devās uzbrukumā. Pārvarot ienaidnieka pretošanos, gvardi ieņēma pirmos apdzīvotos punktus Latvijā — Skauni un Bokujas.

Pēc kaujas karavīriem tuvojās vecs vīrs ar lielu, baltu bārdi. Viņam varēja būt gadu astoņdesmit. Apraudzījis visus karavīrus pēc kārtas, viņš valcāja:

— Tātad savējie?

— Savējie, savējie, — atbildēja Jānis. Vecais vīrs paklanījās līdz zemei. Roze samulsa un palīdzēja tēvocim piecelties. Viņi apkam-pās, un vecais vīrs raudāja. Jānim tās likās kā visas latviešu tautas prieka asaras.

Ienaidnieka aizmugurē

Kaujas dienvidos no Madonas 123. gvardes strēlnieku pulka apakšnodalā sastapās ar ienaidnieka sīvu pretestību. Karavīri vairākas reizes devās uzbrukumā, bet katru reizi ar lieliem zaudējumiem atgriezās izejas pozīcijās.

Komandieris sasauca padotos virsniekus un izskaidroja stāvokli:

— Frontāli mēs nevarēsim tik ātri pārraut ienaidnieka kaujas līniju, tādēļ jānokļūst ienaidnieka aizmugurē. Mūsu kaimiņi gan labajā, gan kreisajā pusē pavirzījušies jau tālu uz priekšu. Ienaidniekam spēcīgas ir tikai priekšējās pozīcijas, tālāk tas nav tik stipri nocietinājies.

— Pulka izlūki, — turpināja štāba priekšnieks kapteinis Čaša, — labi zina šīs vietas. Piemēram, seržants Roze tikko atgriezies no izlūkošanas.

— Ir vietas, pa kurām var aiziet ienaidnieka aizmugurē, — piekrita Roze. — Var aizvest bataljonu. Seit ir mežs, purvs un paleja. Tā iestiepjas ienaidnieka aizsardzības pozīcijās. Hitlerieši ir nostiprinājušies augstienē, paleja ir brīva.

Nolēma sūtīt grupu, saformētu no izturīgākajiem karavīriem.

Jānis Roze gāja pa priekšu. Viņš labi ap-

zinājās atbildību par cilvēkiem, kas viņam sekoja.

Kad karavīri sasniedza otro tranšeju, no kreisās un labās puses sāka šaut ložmetēji. Visi pieplaka zemei, kamēr atkal iestājās klusums.

Reidu turpināja. Roze, Ļevickis un Paegle, kas gāja priekšgalā, uzdūrās telefona vadam. Aši pieslēdzās. Ļevickis, kas labi zināja vācu valodu, noklausījās.

— Artilēristi, — viņš sacīja, — dod komandas.

— Gulties! — pavēlēja izlūku komandieris kapteinis Kotenko. — Rīkojieties!

Roze un Ļevickis panesa vadu metrus desmit tuvāk kuplam krūmam un pārgrieza. Pēc tam Roze un Paegle ar vienu vada galu pagāja sāpus, Ļevickis — ar otru, un sāka uzmanīgi novērot, no kurienes ienaidnieka telefonisti nāks meklēt pārrāvumu.

Drīz vien viņi pamanīja hitleriešu sakarnieku. Viņš tuvojās no uzkalnīta puses un ar elektrisko spuldzīti apgaismoja sakaru līniju.

— Tas ir no novērošanas punkta, — kapteinis Kotenko iečukstēja ausī Ļevickim. — Viņu vajag sagūstīt, bet tikai klusu. Viņš aizvedīs mūs uz artilēristu pozīcijām.

Kad hitlerietis pienāca pie krūma, Ļevickis uzmeta viņam teiteni un piespieda pie zemes.

Nopratināšanā vācietis raustīja valodu un no bailēm nekā nevarēja pateikt. Taču dokumentos bija rakstīts, ka viņš ir 232. artilērijas pulka kareivis Fricis Lamke.

Ļevickis ātri pieslēdza aparātu vada otram galam. Pēc britiņa telefona trubīnā bija dzirdams troksnis, pēc tam izsaukums. Ļevickis valcāja:

— Kas nāk uz līniju?

— Nāk jefreitors Briks, — neapmierināti skanēja atbilde.

— Kas nāk pretim? — pavēloši valcāja Briks.

— Es, Fricis Lamke. Atradu pārrāvuma vietu. Man nepietiek vadu, lai savienotu galus. Vai jefreitoram Ādolfam Brikam ir līdzī vadi?

— Ir mazliet, — atrūca Briks. Tad Ļevickis palūdza, lai jefreitors nāk pie kuplā krūma.

Drīz izlūki izdzirdēja tuvojošos soļus un saskatīja cilvēka siluetu. Tas bija Ādolfs Briks. Roze viņam aizlika priekšā kāju un uzkrita virsū. Vācietis izrāvās, atsvieda uzbrucēju, pielēca kājās un iespēra pieskrējušajam Paeglem. Saniknotajam fašistam uzklupa kapteinis Kotenko, taču arī viņu atsvieda. Vācietis mēģināja mukt, bet viņu panāca Roze. Viņš iebelza ar laidī hitlerietim pa galvu. Pēc otrā sitiena jefreitors Ādolfs Briks pārstāja pretoties.

Karavīri gar vadu devās uz artilēristu pozīcijām. Bija jau gandrīz gaišs, kad viņi tās sasniedza.

Fašisti nenojauta, ka aizmugurē atrodas padomju karavīri. turpināja vest municiju, sarunājās un jokoja.

Pēkšņi ieskanējās desmitiem automātu. Neviens no hitleriešiem nepaguva aizmukt.

Ienaidnieka aizmugurē sākās panika, tajā pašā brīdī sāka šaut mūsu artilērija. Apakšvienības pārgāja uzbrukumā.

Ienaidnieka aizsardzība bija pārrauta. Zaudējuši daudz karavīru, hitlerieši steidzīgi atkāpās.

Par šo varonīgo reidu ienaidnieka aizmugurē Jānis Roze saņēma II pakāpes Slavas ordeni.

Novērošanas punkts tornī

Vieta. Ienaidniekam te bija nocietināts rajons. Atkal sākās apkārtnes izlūkošana, ienaidnieka uguns sistēmas izpēte.

Daļas komandieris izsauca pie sevis izlūkus un pavēlēja noskaidrot, kur hitleriešiem izvietoti mīnmetēji, ložmetēji, artilērija un tanki.

Apspriedies ar biedriem, Roze nolēma novērošanas punktu izvēlēties tādu, lai būtu redzams viss ienaidnieka izvietojums.

Neitrālajā joslā, gandrīz pie pašas augstienes, bija kļēģu baznīca.

— Klausies, Petja, — teica Roze Ciganko-

vam, — no baznīcas torņa gan laikam viss redzams.

— Bet ja nu tur jau sēž fašists?

Izlūki raudzījās laika gaitā nomelnējušajā tornī. Logi bija vaļā.

«Vai nu nejausi, vai arī speciāli atstāti vaļā,» domāja Roze.

— Izdomāju, — iesaucās Jānis. — Ja hitlerietis ir baznīcā, viņu vajag noņemt, bet tas jāizdara bez trokšņa. Ja izdosies, paņemsim dzivu.

Tumšā naktī trīs drosminieki ar Jāni Rozi priekšgalā devās uz baznīcu. Uzšāvēs rakete, apgaismojama visu apkārtni. Kad karavīri pienāca pie baznīcas, ausa gaismas. Roze apturēja biedrus, paņēmis automātu rokā, klusi atvēra durvis. Piespiedies sienai, viņš uz pirkstgaliem devās augšup.

Baznīcā neviena nebija. Roze pavēlēja vienam izlūkam atgriezties pie sakarniekiem, lai nekavējoties uzņemtu sakarus ar baznīcu. Pats viņš sagatavojās izlūkošanai, uzstādīja rāciju un attina karti. Ienaidnieka priekšējās pozīcijas bija kā uz delnas. Uz dzeltena lauka aiz gubiņām rēgojās mīnmetēji, aiz šķūņiem slēpās tanki ar melniem krustiem. Dārza pie skolas — ienaidnieka artilērijas ugunspozīcijas.

Kā cilvēks ar ļoti precīzu acumēru, Jānis Roze visu redzēto veikli atzīmēja uz kartes. Kad sakarnieks pievienoja telefona aparātu, izlūkam bija jau ziņas par ienaidnieka uguns punktiem.

— Tagad ej projām, es palikšu šeit viens, — teica Roze sakarniekam. — Nepārtraukti dežurējiet uz līnijas. Sakarus nedrīkst pārtraukt.

Pēc tam viņš piezvanīja savam komandierim un izstāstīja visu redzēto.

— Es jūs pieslēgšu artilēristiem, — nolēma komandieris, — koriģējiet uguni...

Ar sajūsmu Roze sekoja savējo artilērijas spēcīgajiem triecieniem. Cik veikli artilēristi uztver visus viņa labojumus! Lūk, jau satriekta ienaidnieka baterija, pa lauku izmētāti mīnmetēji.

Ienaidnieka nometnē sākās rošība. Uzbrukumā nāca astoņi tanki, aiz tiem kareivju ķēde. Tikko Roze paspēja novirzīt savējo baterijas uguni uz tankiem, kad pārtrūka sakari. Ar rāciju nevarēja tik veikli paziņot kā pa telefonu.

Ienaidnieka tanki tuvojās. Jau varēja saskatīt prettriecienā skrejošo hitleriešu sejas. Tad vīrs galvas pazibēja pikējošie bumbvedēji. Vecā baznīca trīcēja no sprādzieniem, dūmi un putekļi aizsedza apkārtni. Beidzot Jānis ieraudzīja, ka uz baznīcu nāk ienaidnieka tanks. Lūk, lielgabala stobrs jau slejas augšup!

«Saus. Laikam ir uzminējuši,» iešāvēs prātā Rozem. Tajā pašā brīdī baznīca nodrebēja. Sprādziena vilnis atsvieda izlūku sāpus. Ieskanējās baznīcas zvans. Nākamais sprādziens Rozem šķita tik dobjš, it kā pats būtu kļuvis kurls. Roze pakēra rāciju un, aizsegdams to no šķembām un kritošajiem kļēģiem, nokāpa zemāk. Pēc apšaudes devās tornī un turpināja savu koriģētāja darbu.

Un tā jo dienas. Smokot dūmos un putekļos, vecākais seržants mierīgi vadīja artilēristu uguni.

Piecas dienas un naktis turpinājās šī nepieredzētā divkauja.

Rozi mēģināja nomainīt, bet viņš atbildēja: — Esmu labi iepazinis situāciju, bet citam vajadzēs sākt visu no gala.

Un viņš palika postenī. Tikai tad, kad mūsu karaspēks pārgāja uzbrukumā un zvanu tornis pārstāja būt priekšpostenis, Roze nonāca lejā. Viņš jutās bezgala noguris.

Par veikto varonīgo darbu Jānis Roze saņēma I pakāpes Slavas ordeni un līdz ar to kļuva par visu šī ordeņa pakāpju kavalieri.

*

Ir pagājuši daudzi gadi. Jānis Roze dzīvo un strādā Rīgā. Viņš vada pilsētas izplūdkomitejas Kinofikācijas pārvaldi.

Astoņiem Valdības apbalvojumiem par drosmi, attapību un varonību, kā arī Jēkabpils pilsētas goda pilsoņa vārdam pievienojies deviņi Goda raksti — par pašizlīdzīgu darbu. Patiess cilvēka lielums jau nāczenas pēc slavas, tā atnāk līdz ar nopelniem.

N. Nečajevs

DAIĻA LITA

(1. turpinājums)

Mēģinājumi nokļūt bunkuros pagaidām beigušies bez panākumiem. To nevar ne ar akvalangistu, ne spridzinātāju, ne sapieru palīdzību. Bet priekš manis pats ievērojams cīnīgākais fakts bija tas, ka jau trīsdesmitajos gados, nu kaut vai trīsdesmito gadu beigās, mītni iekārtoja, domājot par Austrumiem, tas ir, par karu pret Poliju un PSRS. Teijers de Sardēns raksta par evolūciju: «Pasaule nekas nevar pēkšņi uzrasti beigas, pēc vairākām evolūcijas radītām pārējām, ja tas nemanāmi nav bijis klāt sākumā.»

Jau fašisma genos bija ieprogrammēts karš ar mums. Tas eksistēja tajā hromosomu komplektā, no kura attīstījās fašisms. Tā dabas iepriekš nosacīts.

Un turpat es izdzirdu vēl zīmīgāku faktu. Vēsturnieks, kurš rādīja mums vietu, kur 1944. gada 21. jūlijā tika izdarīts atentāts pret Hitleru, — kā Hitleris izgāja no sava bunkura un iegāja vasaras namiņā, kā fon Staufenbergs ienesa savu portfeli ar mīnu — pēkšņi nejauši ieminējās par dežurējošo virsnieku un pulti. Izrādījās, kopš paša sākuma, kopš «Vilku midzeņa» būvdarbu pabeigšanas brīža, eksistējusi tālvadības pulsts un dežurējošais virsnieks, kuram pēc pavēles jānospiež poga, lai uzspridzinātu mītni. Iedomājieties tik, viņš, šis virsnieks, kopš trīsdesmito gadu beigām dirnēja pie pogas. Vācu armijas iepēma Poliju, Čehoslovākiju, Eiropu, pārgāja padomju robežu, tuvojās Maskavai, bet virsnieks dirnēja pie pogas. Zem visiem šiem bunkuriem, zem visām štāba telpām, zem «Barbarosas» plāna, zem Gēringa, Himmlera, Hitlera bija palikti spridzekļi. Un viņi zināja, ka ir poga un dežurējošais virsnieks pie tās. Saviņi plīsa Ņevas prospektā, kūpēja Osvencimas krāsnis, Hitleris pastaigājās Viņņicas tuvumā, Krimā projektēja jaunu kūrortu reihā karotājiem, bet virsnieks nemitējās dežurēt pie pogas.

Parasti pēti Fausta psiholoģiju, viņa traģēdiju, Vāgnera, Margaretas psiholoģiju, bet reti kāds interesējas par Mefistofeļa psiholoģiju.

Dežurējošais virsnieks sagaidīja, viņš nospieda savu pogu, sprādziens gāja vaļā, un, lūk, es klaiņoju starp dzelzsbetona klintīm — tūkstošgadu reihā drupām. Tas, šis reihš, bija paredzēts uz tūkstoš gadiem, un tomēr poga bija. Pogas gēns, bailu nedrošības gēns arī ietilpa hromosomu komplektā. Tiesa gan, gēns bija dumpīgs jēdziens. Iedzimtās īpašības neatzina. Iespējams, cerēja uz «vides ietekmi».

Betons ir sasprēgājis, cauri plaisām aug bērziņi, krūmi, divdesmit gados daba ir dūšīgi papūlējusies, saknes dara savu darāmo, labākais «Totkomandas» betons nespēj turēties pretī vulgārai zālei. Netālu no bunkuriem ir restorāniņš, šurp brauc ekskursantu autobusi, velosipēdisti pāriši, apskatījušies, pataustījuši, skaļi pabrīnījušies. Izklīst un pastaigājas, kāpelē pa drupām, vairs neatminēdamies pagātni.

Tā sagadījās, ka šurp atbraucu tieši no Vācijas, no Buhenvāldes. Droši vien tāpēc mani tā iepriecināja šis poļu pārtis, kurš pastaigājās gar Hitlera un Himmlera bunkuriem. Meltene, gērbusies gaišzilos šortos, kā kaza lēkāja pār dzelzsbetona grēdu aizām, smējās. Vēsturnieks trenca pulkas no drupām. «Ārprāts,» viņš telca, «ko jūs darāt, tā taču nav ateja!» Protams, viņam bija taisnība, bet es arī ar baidu uzēdurātu tūkstošgadu reihā mītnē. Nemaz nebūtu slikti, ja uz mūsu planētas līdz ar visiem Maldanekas, Buhenvāldes tipa muzejiem būtu arī tāda vietīņa, kur cilvēki varētu fašismu ne tikai nolādēt, bet arī uzēdurāt tam.

Cilvēces vēsturē cīņa pret fašismu, iespējams, bija pirmā pasaules mēroga rūpe, rūpe, kura apvienoja abu puslōžu tautas. Kopš tā laika mūsu planēta saraukusies nesalīdzināmi mazāka un turpina raukties joprojām, un pasaules mēroga rūpju kļūst aizvien vairāk.

Bruno Apics uzkāpa uz pieminekļa pakāpieniem, sāka runāt un apraudzījās. Viņš negribēja raudāt, viņš gatavojās teikt kaut ko ļoti svarīgu, jo tas bija ļoti svarīgs mītnis. Pieminekļa pakājē stāvēja dažādu valstu rakstnieki — Pablo Neruda, Sarojans, Džanni Rodari, Asturriass.

Trīssimt, bet varbūt četršimt rakstnieku. Buhenvāldē viņi bija pirmoreiz. Bet Bruno Apics bija ieslodzīts Buhenvāldē. Viņš uzrakstīja romānu «Kails vilku barā». Viņam nekā nevaļadzēja sadomāt. Viņš pats slēpa pulsēnu no kapo. Bruno Apica grumbu izvagotā, sausā seja maz atšķīrās no pieminekli izkaltajiem gūstekņu bronzas sejām.

Mēs braucām uz Veimāru. Gar visu ceļu ziedēja ābeles. Vēl nekad nebiju redzējis Vāciju tik koši baltu. Man blakus sēdēja amerikāņu rakstnieks. Mēs runājām par grāmatām, kuras patika mums abiem. Autobusā bija amerikāņu, angļu un itāliešu rakstnieki. Viņi jokojā un liksmojās, šie lāga zēni, un laiks bija lielisks, un aiz loga bija skaisti. Viņiem bija labs garastāvoklis tāpēc, ka tie nenojauta, kas viņus gaida. Bet es biju bijis Buhenvāldē pirms pieciem gadiem. Kad vakarā televīzija rāda sporta ziņas, kādu futbola maču, un es jau esmu paspējis dzirdēt rezultātu, tas jau ticis pārraidīts, tad ir savādi vērot, kā tribīnēs kiledz, komentētājs nervozē, sacer prognozes, bet tu sēdi kā dievs tas kungs, kas zina visu, un raugies šajā pasaulīgajā kņādā.

Iebraucām Buhenvāldē, izkāpām no autobusa, un es vēroju, kā pakāpeniski, brāzmveidīgi mainījās izteiksmes sejas.

Tukšajā nometnes laukumā tāpat kā pirms pieciem gadiem plosījās vējš. Staigāja ekskursantu grupas, bija daudz skolnieku. Pie krāsnīm, aukstām krāsnīm, kurās bija auksti pelni, es satiku Irži Hajeku. Viņš cieši pieglauza savus īsi apcirptos matus, viņam tāds paradums.

— Visu laiku es domāju, — viņš man telca. — Gulu un domāju, ak mana nabaga galva. — Viņš, pierī saraucis, vēroja skolniekus. — Saki, vai to vajag rādīt bērniem?

Kā lai es to zinu? Varbūt, ka vajag. Kā lai citādi viņiem iedvēš šausmas un riebumu, un naidu?

— Bet varbūt tāda doza ir pārāk liela? — sacīja Irži.

Pie mums pienāca dienvidslāvi. Visi viņi karojuši partizānos, viņi daudzko pārdzīvojuši, arī tagad viņi izturējās kā karavīri, mierīgi, iegaumēdami aplūkoja nometni.

— Mēs arī varējām nokļūt šeit, — viens no viņiem telca.

Bet es taču arī būtu varējis nokļūt Buhenvāldē. Tas man nekad nebija ienācis prātā. Man sametās karsti — atmiņā atausa kauja pie Tāņina Gora, kad es uzgrūdos vāciešiem, un pēcāk — kā mēs laužāmies laukā no ielenkuma.

Pa šiem gadiem laukumā nekas nebija izaudzis. Kails, tuksnesīgs, varbūt to speciāli saglabāja tādu. Bet Osvencimā arī gandrīz nekas neauga, un pie Pulkovas, kur mēs tupējām ierakumos, tur vēl aizvien lāgā neauga krūmi. Tur zemē bija pārāk daudz metāla. Pirms brauciena es kopā ar bataljona komandieri izstaigāju šīs vietas. Mēs meklējām rokā vecās, aizaugušās zemnīcas. Es telcu, ka braucu uz Vāciju. Bataljona komandieris paraustīja plecus.

— Es gan ar viņiem nevarētu... — viņš sacīja. — Es visu saprotu, bet es nevaru...

Vakarā mēs svinējām Uzvaras dienu, tie bija sevišķi, uzvaras divdesmitgades svētki, tādu pēc 1945. gada vēl nebija bijis. Krastmalā jaunieši urravoja veterānus. Visi bija ieskurbuši, bet piedzērušo nebija, karavīri bija pielikuši ordeņus un uz karavīriem raudzījās ar tādu pašu sajūsmu kā pirms divdesmit gadiem. Es atkal jutos kā uzvarētājs, bet — galvenais — es atkal biju karavīrs. Un šajos vecākos kļuvušajos, žaketēs un mēteļos gērbušajos vīriešos es pazinu zaldātus. Tieši zaldātus. Intendantu un žurnālistu, un pārējie paši par sevi godājamie darbinieki man nebija vajadzīgi. Zaldātus varēja pazīt pēc Slavas ordeņiem, pēc gvardu nozīmēm, reizēm pēc ievainojumu uzšuvēm un vēl pēc tā zaldātiskā, kas paliek līdz mūža vakaram. Pirmajos gados pēc kara bija vienkāršāk — mēs beidzām valkāt frontes šinējus, mēs vēl nēsājām uzšuves par ievainojumiem.

Mēs atcerējāmies, kā iepriekšējā 9. maijā sēdējām restorānā un pie mums pienāca sirms cilvēks ar glāzi vīna.

— Karavīri? — viņš jautāja. — Atvainojiet mani, bet tāda diena. Es šodien sāku likt klāt ordeņus, bet meita saka: papu, kādēļ tu to dari, tas nav modē, tagad tā nav pieņemts. Un es nopēmu. Un jūs arī, es redzu, sēžat bez ordeņiem. Nepielikāt? Bet no kā mums jākaunas? Par ko mums jākaunas? Atvainojiet mani! — viņš aizgāja nesaskandīnājis.

Bet pēc gada astotajā maijā es braucu uz armijas veikalu pirkt saviem ordeņiem jaunas lentītes. Ņevas prospektā stiepās gara rinda. Uz priekšu tā virzījās lēni. Pie letes vīrieši rakstīja uz papīriņiem mēdaju un ordeņu sarakstus. Krievijas pilsētu un Eiropas galvaspilsētu sarakstus.

Dažas dienas vēlāk es aizbraucu uz Vāciju, un sirdī man bija sajūkums.

No Buhenvāldes kalna mēs pa akmens pakāpieniem kāpām lejā uz «Nāciju aleju». Akmens kausos dega uguns. Melni dūmi pletās pār granīta obeliskiem. Oļess Gončars un es nesām vainagu. Visu valstu delegācijas izstiepās garā procesijā. Ikviens delegācija nolika vainagu pie savas zemes obeliska, godinot savu tautiešu — fašisma upuru — piemiņu. Mēs gājām gar akmeņiem ar uzrakstiem — Ungārija, Holande, Polija, Francija, Čehoslovākija. Tur bija gandrīz visa Eiropa. Delegācijas cita aiz citas nošķīrās no kopējās kolonas. Aukstais vējš plandīja darvas lāpu liesmas. Rūgtie kvēpainie dūmi atgādināja par Osvencimas krāsnīm. Mēs nolikām vainagu uz akmens plāksnes. Es iedomājos savu skolas gadu draugu Vadimu. Viņš pazuda bez vēsts kara pirmajos mēnešos. Es viņu atcerējos tikai uz mirkli tāpēc, ka es neciešu domāt par viņu kā par mirušu. Aizvien vēl Vadims nevar nomirt.

Garām aizgāja austrāliešu rakstnieki — Frenks Hārdijs nesa ziedus. Viņš nezināja, kur tos nolikt. Austrālijai alejā sava obeliska nebija. Gāja čehi, rumāņi, itālieši, austrieši, amerikāņi, kanādieši, japāņi... Te bija daudzu valstu rakstnieki, daudzi no tiem bija sēdējuši cietumos, viņu grāmatas aizlīdzēja, sadedzināja, bija rakstnieki, kuri fašismu pazina no filmām — par ko viņi domāja, ko viņi atcerējās šajās minūtēs?

PIRMAIS GADIJUMS AR VAINAGU. Hotelim nebija logu. Sienas bija viscaur vienas ornamentos, vienlaidu akmens mezģinēs. Hotelis slēdās milzīgs un viegls. «Veiksmīgs mūdienīga stila un nacionālo tradīciju apvienojums» — tā stāvēja rakstīts ceļvedī. Hotelis bija viens no tiem, kurus rāda bukletos, bet pilsētas ievērojamāko vietu kartē atzīmē ar aplīti un ciparu. To sauca par «amerikāņu» hoteli. Ubagus tam tuvumā nelaida. Viņi rīkoja ap mūsu hoteli. Es viņus jau pazinu. Vēl pie mūsu ieejas pastāvīgi grozījās naudas miljēji, suteneri, glumi zeļļi, kuri piedāvāja opiju, zēnus, spēļu namu adreses.

Ap amerikāņu hoteli neklīmta neviens. Pie garās plebrauktuves pieripoja garas mašīnas. Pretī iznāca šveicari. Viņi bija tikai divi, ne vairāk, viņi paņēma bagāžu un pazuda.

Ēkas bez logiem vienmēr ir noslēpumainas. Kas gan varēja zināt, ka pēc dažām stundām mums gadišies būt tur iekšā. Tieši nejaušības bija mūsu šejienes dzīves jaukums. Šajā zemē arī mēs nokļuvām nejauši. Liktenis mums dāvāja piedzīvojumu, istu piedzīvojumu — tādu retumu mūsu cieto programmu un precīzo sarakstu laikmetā. Es pirmoreiz redzēju Austrumus. Man nebija nekādu uzdevumu, mērķu, un es neko nemēģināju izvēlēties, nekur nejaucos, cenšamies neiztraucēt nejaušības. Rīta pusē mēs klejojām pa tirgiem. Spilgti apgaismojās mazpilsētā bodītē meistari auda zīdu, kala sudraba bļodas. Uz zemiem solītiem sēdēja sievietes, viņām priekšā atritināja ugunīgu zīdu baķus, zeltītus izšuvumus. Cadru izgrīzumus spridzēja sievietes acis. Līgava pastiepa roku ar koši sarkanām nagiem. Tikko manāma pārdevēja kustība, un stingrā rokassprādze cieši aptvēra smalko delmu. No lēta tranzistora skanēja hali-gali. Tinkšķēja senatnīgas vara krūzes. Pa trotuāriem rāpoja spītālgie. Kūpēja ielu konditoru ogļu pannas. Pie pils sienas bija nolikta gulta, tajā gulēja silms vecuks, viņu apraudzīja pūšlātājs, mēs kāpām pāri aizmigušajiem, viņi gulēja uz trotuāriem, veselas ģimenes mīta uz ielām — ar bērniem, ar mājas pavardiem. Pa bruģi brāzās garī, mirdzoši «mersedesi», gaismas signālu sarkanās acis tos apstādināja blakus ratos ielūgtiem kamieļiem. Mēs zēlējām beteles un splāvām sarkanās siekalas. Dūmodami un šķindēdami pa slīdēm vilkās dīzeltramvaji. Pilsēta pārstēdza ar smaržām, spilgtumu, fantastiskām kombinācijām.

Kontrasti bija pārāk klaji. Nabadzību neslēpa, greznība nemaskējās. Tie bija Austrumi, man neglābjami nesaprotami, cita pasaule. Manām sociālajām tieksmēm un zināšanām nepieciejami. Te bija spēkā cita dimensiju sistēma, es to nepazinu un varēju tikai novērot, nevis pārīnot un nesecinot. Apkārtējais bija kā skatu filma, lieliska filma, tēliska, krāsaina panorāmas filma par mīklainu zemi.

Lēni virzīties cauri šai blīvajai dzeltenajai tīvelei, skatīties un pierakstīt visu, ko ieraugi — vairāk es nekā nevarēju un negribēju. Rūpīgi un precīzi pierakstīt krāsas, smaržas, seju izteiksmes, paša izjūtas, tā, kā to prata Bunins. Desmitiem lappušu būtu iespējams piepildīt ar tirgu, ielu nūdzekļa, ubagu, ar skaļruņiem apgādāto minaretaino mošeju aprakstiem. Rakstīt par to būtu interesanti un droši vien lasīt arī. Lasītājs vienmēr pārtver rakstnieka interesi. Tur būtu vienvienīgi fakti un vēl iespāidi. Tikai materiāls, visu pārējo lai piedomā lasītājs.

Pievakarē pie mums atnāca misters D. Sēdējām manā numurā un plāpājām. Misters D. smēķēja smalku cigāru. Lokans dūmu stiebrīņš stīdēja uz ventilatoru. Arī pats misters D. bija kā šis stiebrīņš, ar burvju mākslinieka veiklību viņš izvairījās no jebkādas politikas, ekonomikas, statistikas, vēstures. Līdzko skārām ko nopietnu, viņš atvaļinājās ar joku, no visas mūsu sarunas nebija iespējams iegaumēt nevienu vārdu. Vienīgais, ko es iegaumēju, tas bija viņa smails. Mistera D. smaidam nebija nekā kopēja ar sarunu, tas darīja savu darāmo — demonstrēja viesmīlību, dibināja koleģiālas attiecības, rakstnieku brālības — ķeceru, skeptiķu, dumpnieku — īpašas attiecības, kuri jebkurā valstī saprot cits citu.

Kad mēs izgājām uz ielas, pie mums nepienāca neviens no šiem ubagiem un glumajiem zeļļiem. Bet es gan misteru D. nespēju atšķirt no eiropieša. Tumšā dakrona uzvalkā, ar auklīgas kaklasaiti, melnīgā snējs, ar mirdzoši melnīgu matienu, tikpat labi viņu varētu turēt par itālieti, grieķi, spānieti. Bet lai nu kā — pirmoreiz mēs netraucēti aizgājām līdz mašīnu stāvvietai, un visas mums pazīstamās vecenes, kropicī, izkrāsoties aklā meiča ne soli nepaspēja uz mūsu pusī. Nesaprotu, kā misteram D. tas izdevās, viņš neatļāvās nevienu brīdinošu žestu, nevienu skatienu, viņš sarunājās ar mums un smaidīja.

Vispirms mēs aizbraucām uz klubu, bet no turienes uz amerikāņu hoteli. Hoteli bija vēsi. Visā šajā milzīgajā ēkā cirkulēja svaigs kondicionēts gaiss. Mēs iegājām bārā, pasūtījām viskiju. Mēs iemetām glāzēs ledu, pielējām sodas ūdeni, un misters D. smaidīdams aizrautīgi runāja par neko. Arī pats viņš ne par ko neizvalcāja, ne reizes viņš neapjautājās par mūsu valsti, par mums, likās, viņu nekas neinteresēja. Viņa valdzinošais smails neplekusis laidelējās starp mums. Man pēkšņi iegrībējās to sakert, paslēpt, lai leraudzītu viņu pašu. Varbūt vainīgs bija viskijs, bet es uzspļāvu etiketi. «Nē, jūs man atbildiet,» es asi teicu. Galu galā man taču kaut kas bija jāuzzina par šo zemi. Vai arī kaut par misteru D. Kādas nebūt viņa simpātijas, antipātijas, kaut ko īstu, nemaz nezinu, ko tieši — par bērniem, sievietēm, poēziju, amerikāņiem, dzeršanu — vienalga ko, lai tik ledētos viņa slideni šaudīgās acis, lai cirstu ar dūri pa galdū, izlamātos vai arī sistu viens otram sauja, apkamptos.

Liekas, es piespiedu viņu pie sienas, bet pēdējā mirklī viņš izslīdēja. Viņš slinki rotājās ar mani, atstādam arvien laipnākus smaidus, ne cilvēks, bet pats sirsnības un neesošas draudzības iemiesojums. Ik reizes es it kā pa pieskāriem aizdrāzos garām viņa intereso pasaulei. Jo reizes es it kā pa pieskāriem būtu tikai skatītājs, un man apkārt atrastos stereoekrāns un misters D. kustētos uz tā, bet es sēdētu zālē, bet varētu arī nesēdēt, ej nu saziņā, vai es eksistēju vai manis nemaz nebija.

— Austrumi ir Austrumi, — es n'knumā teicu.

Misters D. pieklājības pēc iesmējās.

— Jums vajag aizbraukt uz Lahoru, — viņš sacīja. — Tur jūs leraudzīsiet istos Austrumus.

Un viņš sāka slavēt Lahoru, kārdinādams mūs tāpat, kā mēs kārdinām mūsu ārzemju viesus ar Novgorodas senatni vai Ļeņingradas jaukumiem. Es to patēlcu, un tad pēkšņi misters D. jautāja, vai tik es neesot no Ļeņingradas?

Pirmo reizi viņš man jautāja.

— Esmu bijis tur, — viņš teica un pārstāja smaidīt. Bez smaida viņš izskatījās noguris.

— Jums pati... — es automātiski iesāku un sastomījos. Pēdējā mirklī es paspēju nobremzēt. Mani apstādināja viņa seja. Es pat ne-nojautu, ka viņam var būt tāda seja — drūma, sažuvusi motorikšas seja. «O, jā,» viņš atbildētu, «man patika Ļeņingrada,» un es izjautātu viņu par Ermitāžu un par krastmalām, un viņš jūsmotu un uzlelētu, un pēc tam ierosinātu uzdzert par Ļeņingradu un pazustu aiz sava smaida.

Bet es noturējos. Misters D. gaidīja. Kaut kas vedināja mani nesteigties. Mēs klausīdami izdzērām atlikušo viskiju. Misters D. aicināja apskatīt hoteli.

Hollā, pie strūklakas, vēsinājās stiegrainas angļietes. Bija daudz dažādu kafējnicu, restorānu, spēlēja mūzika, klīda piedzērušies amerikāņi. Ar sarkanu ādu apšūtā liftā mēs uzbraucām pašā augšā, restorānā «Mēness». Tur dega aromātiskas sveces, apmeklētāji sēdēja uz spilveniem, jaunieši oficianti klanījās misteram D. Mēs izgājām balkonā, sutīgā naktī. Lejā krāsainās ugunis mirguļoja pilsētā. Tāpat kā iepriekš risinājās kāda nenozīmīga saruna, bet misters D. kļuva izklaidīgs, kaut kas viņam nedeva miera. Bet es, it kā nekas nebūtu bijis, tiksmīnājos par naksniģo panorāmu. Tumsa paslēpa būdīņas, tirgu nojumes, ar sarūsējušu skārdū apjūmtās ielu darbnīcas, nabadzību, skrandas, netīrību, atkritumu kaudzes, palika tikai laternu ugunis, gaismas logos, reklāmu likloči, piļu apgaismojums; šajā melīgajā tumsā visas ugunis izskatījās skaistas: gan ielu krāsniņu blāvās liesmas, gan bezpajumtnieku naktis gaismekļi, gan motorikšu lukturi, gan kazino neoni. Par šo pilsētu varēja sajūsmināties tikai naktī, misters D. bija veiksmīgi izvēlējis momentu.

Viņš man atbildēja ar pieklājīgi vienaldzīgu smieklīgu, es ne par ko neizjautāju, bet viņš gaidīja, es jutu pēkšņi dzimuša ciniņa sasprindzinājumu. Tagad es viņam eksistēju. Es vēl pats ar savu lītu. Tumsa slēpa viņa seju.

— Šie oficianti ir mūsu universitātes studenti. Piepelnās, — viņš teica.

— Jā? — es pieklājības pēc pabrīnījos.

Brīdī klusējām.

— Jūs pilsēta man arī ir mīkla, — viņš negaidīti teica. — Kaut arī ne mazums esmu izceļojies pa pasauli.

Ļeņingradā uz viņu vislielāko iespaidu atstājusī Piskarevas kapsēta, kur atdusas blokādes upuri. Septiņsimt tūkstoši Ļeņingradieši, kuri gājuši bojā apšaudēs un aiz bada, tur izlikta skolnieces dienasgrāmata, aizsnigušās pilsētas fotogrāfijas, devīti simti blokādes dienu — kā pilsēta kaut ko tādu varēja pārciest, kāds spēks tai palīdzēja izturēt? Protams, misters D. arī pirms brauciena bija lasījis un zināja par Ļeņingradiešu varonību, bet, kad viņš pats ar savām acīm ieraudzīja, viņš pārstāja saprast. Atgriezies mājās, viņš neko nespēja draugiem izskaidrot.

— Jums taču nebija reliģijas, kura ļaudis pārvērs par fanātiķiem? — viņš jautāja. — Fanātiķi, tie gan spējīgi uz jebkurām ciešanām, mēs Austrumos to labi zinām. Bet pilsētas iedzīvotājus nepulcēja kopā uz lūgšanām, ne ar kādām reliģiskām ceremonijām viņu garu nestiprināja. Kā gan viņi varēja noturēties?

Nakts palīdzēja viņam un man arī: ja viņš būtu pamanījis manu smīnu, mēs atkal kļūtu svešzemnieki, kuri dzīvo dažādās, bezgala tālās pasaulēs. Jā, un vai man bija tiesības smīnēt? Ne tik daudz viņa nezināšana mani šobrīd nodarbināja, cik tas, ka, izrādās, šai dzīvē bijis kaut kas tāds, kas vienoja mūs. Droši vien bija ne tikai Piskarevas kapi, bet mums palīdzēja tieši tie.

— Septiņi simti tūkstošu, tā taču ir vesela tauta, — teica misters D. — Senajās Atēnās bija tikai divsimt piecdesmit tūkstoši iedzīvotāju. Priekš manis Ļeņingradieši — tā ir valsts, kura brīvprātīgi izvēlējās nāvi.

— Kāpēc? — es teicu. — Mēs nebijām pašnāvnieki.

Es mēģināju viņam izskaidrot, kā tas bija.

— Es varu iedomāties, kā jums jāienīst vāciešus, — viņš sacīja. Gribēju viņam atbildēt pavisam godīgi, un sapratu, cik tas sarežģīti.

«Nedrīkst vāciešus identificēt ar fašistiem. Mēs ienīstam fašismu. Tauta nevar būt slikta, vācu tauta pasaulei devusi...» un tālāk tāda pašā garā. Bet tūlīt es, agrāk nekā viņš, jautāju: «Bet kurš tad, ja ne tauta atbildīga par fašismu?» Un tad sākās vecais, bezcerīgais strīds. Vai es arī vēl šobrīd ienīstu?

Vai es nevaru piedot?

Nevaru aizmirst?

«Piedosim, bet neaizmirsīsim,» tā bija rakstīts uz kāda franču pieminekļa.

Es iegrīmu domās un palaidu garām viņa stāsta sākumu. Misters D. stāstīja, kā viņš kādas delegācijas sastāvā bijis Piskarevas kapsētā. Viņam uzticēts tas gods nolikt vainagu pieminekļa pakājē. Grupā bijuši vācieši, viens no tiem lūdzis misteru D. dot vainagu viņiem, viņi gribot nolikt vainagu šajā kapsētā.

— Momentā es to neiedrošinājos darīt, — stāstīja misters D. — Bet tad es iedomāju, ka vāciešiem tas vairāk vajadzīgs nekā mums. Es atdevu vainagu vācietim. Jūs jau zināt, tur taču līdz piemineklim jāiziet visa galvenā aleja. Vācietis acimredzot saprata, ka tas nebūs viegls ceļš. Mēs gājām gar kapu kopīgu rindām. Mēs skatījāmies uz tām un uz viņu. Viņš pats mums lika par sevi domāt. Tas bija virsīgais cilvēks.

(Turpinājums 16. lpp.)

RAINA · DIENAS - DZEJAS · DIENAS

MIRDZA ĶEMPE,
Tautas dzejniece

ANDREJS BALODIS

IMANTS DIKESS

Laķis, vilks un cilvēks

Ai zaķa mūžs! Lūk, lūsis skrien,
Tek lapsa, uzglūn vilks —
Ir jādreb, jāausās aizvien:
Kāds šnāc, kāds rej, kāds smilst.
Un zaķis lec, un zaķis skrien,
Ceļ mednieks smīnot bisi,
Grib zaķi apēst visi.

Ai vilka mūžs! Viņš auļo liess
Un izkāmējis — stīrnas mūk.
Vilks biezoknī guļ paslēpies,
Lai cilvēks bruņots neuzbrūk.
Bet jēram skautā iekodies
Kā kauli lūst un vilna jūk,
Kūp asinis un smaržo gaja —
Reiz vilks gūst tomēr vilka daļu.

Tik ļoti līdzīgs cilvēkam
Uz zemes mīt kāds radījums,
Kas īsti nerādās nekam.
Viņš — zaķa vilka krustojums.
Pusglēvulim, pusplēsoņam
Ir traka kāre uzklupt vājam
Un drebēt krist pie stiprā kājām.

Ai zaķi-vilki cilvēkos,
Vai mūžs jums pārāk neieilgst!
Ja nevēlos, ne plēst, ne kost,
Tad manī nomirsti tu, vilks.
Skrej, zaķi, drebēt kārkļajos,
Ne dvēselē kā bēgļa alā,
Man baiļu mūžs būs galā.

Nāk cilvēks: brīvi virmo galss,
Nāk cilvēks: skaidrā spēkā kaist —
Ne zaķim un ne vilkam rada,
Tā pasaule ir jāpārrada.

Mainības zieds

Jūs vīstošo stublāju balstāt,
Es ticu mainības ziedam,
Kas kļūs par pumpuru krāšņu,
Steigs uzplaukt un ienāksies briedā.

Kam drebat par dzelteno lapu,
Kas aizlido rudens vējā,
Ja tūkstošiem spēkpilnu asnu
Jau modušies jaunajā sējā.

Nekas gan nestāv uz vietas,
Nav mūžīgs ne labais, ne ļaunais.
Top zēni par zaļokšņa vīriem,
Un veco arvien pāraug jaunais.

Mēs varam kaut desmitkārt gribēt,
Lai negaist šis solis, šis nākums —
Skan dziesmā jau kontrasta toni,
Likts zilē ir ozola sākums.

Gan grūti ir saprast jauno,
Bet lielu slēpj sevī viņš jēgu,
Tik bieži izsmiets un pulgotš,
Dod pasaulei jaunrades spēku.

Bērns skraida, cik ātri viņš paklūp,
To piecel, pie rokas sev ņemi!
Viņš uzaugs un stingrā gaitā
Ies, soļiem dimdot pār zemi.

Un velti šo apvārsni saņņaut,
Pār acīm kā cepuri uzmaukt —
Šīs acis tālāk vien vērsies,
Kur ausma pār kalngaliem uzaust.

Ir dzīvības atplauksmes karogs
Celts pretī iznīces biedam,
Ko vītušo stublāju balstāt,
Jel ticiet mainības ziedam!

Lugano stacijā

Emigrējuši uz Šveici, lai kaut
cik paglābtos no aukstuma, Rai-
nis ar Aspāziju bija spiesti vai-
rākas naktis pavadīt dzelzceļa
stacijā.

— Atnāc pie manis, kad nav kur iet! —
Teic dzejnieks, — šle lākturi aicina mūs,
Ejam, ja visur durvis ir ciet,
Pasaules krustceļi tagad

mājvieta būs.

Par to jau nekas, cik stipri salst,
It visu var pārciest godam.
Bet stindzina Latvijas ziemeļa balss
Ar dragūnu pipkām un lodēm.
Lai palēnām ritinās pelēkas dienas,
Neba tās mūsu likteni svērs,
Zinot, — ir cīņa, ir taisnība viena,
Un visur tai vienāds mērs.
Vien krūtīs glabājas Spīdolas spīvums.
Krūtīs vārdi — saule un brīve,
Tikai visu nakti vilceni klaudz:
— Daudz, daudz, vēl daudz ...

Pārī visam nāk stacijā rītdienas siltums
Ar zemi tīru —
bez naida, bez viltus.

Ikviens lai to uguni kurina ...

IMANTS AUZIŅŠ

Visaugstākais

Ļaut skaņai izskanēt,
Ļaut sāpei izsāpēt,
Ļaut upei aiztecēt,
Ļaut — —
Ļaut ziedēt dābolam,
Ļaut nobriest ābolam,
Tas — visaugstākais,
Augstāka — nav.

Ļaut jūtai skaidroties,
Ļaut spēkam ienākties,
Ļaut mīlai sāzajot,
Ļaut — —
Ļaut laiku briedumam,
Ļaut medus sviedumam,
Tas — visaugstākais,
Augstāka — nav.

IMANTS ZIEDONIS

Lūgšana

Tu, lielā vakara saule,
Tu, kas pār zvejniekiem stāvi, —
Tu stāvi pār cilvēku dzīvi
Un zivju nāvi.

Tu, lielā vakara saule,
Kuras gaismā deg pamalē gaisi,
Dod maniem zvejniekiem
Dienišķo maizi!

Rādi tiem zivju ceļus!
Tur, dziļajā jūras strauvē,
Peld visa viņu turība,
Manta un gaume.

Peld viņu motocikli,
Ķiršu un ābeļu stādi, —
Tu, lielā vakara saule,
Zivju ceļus tiem rādi!

Beļ — par visu — dod ražīgas sievas,
Sievās ar vēderiem cēliem!
Tu, lielā vakara saule,
Palidzi piedzimt dēliem!

Piedzimt kaut vienam dēlam
Simt tranzistoru vietā!
Palidzi tautai, saule,
Palidzi mums šai lietā!

Šajos divos uzņēmumos redzams latviešu Tautas dzejnieks Jānis Rainis 1905. gadā savā Jūrmalas vasarnīcā Jaundubultos, toreiz Aleksandra prospektā 16. Šos uzņēmumus LPSR Centrālajam valsts kino-foto-fono dokumentu arhīvam uzdāvinājis viens no vecākajiem latviešu fotogrāfiem JĀNIS RIEKSTS. Pārbaudot noskaidrojās, ka šādi fotouzņēmumi atrodas arī J. Raiņa literatūras un mākslas vēstures muzejā, tikai līdz šim vēl nebija precīzi zināms to autors. Tagad arī tas ir noskaidrots.

V. PAEGLE,

LPSR Centrālā valsts kino-foto-fono dokumentu arhīva vecākais zinātniskais līdzstrādnieks.

SMILTENE

(Turpinājums no 3. lpp.)

«Veldzē» vienmēr var dabūt ļoti garšīgus cepumus, kuri gatavoti konditorejas cehā. Savu izdomu un roku te pielikusi arī ceha vadītāja Ilga Krūmiņa [6. attēls].

«Nebija agrāk» — kā apliecinājums skan visapkārt. Kādreizējās pagasta valdes kalnā slejas kultūras nams ar platekrāna kinoteātri «Kosmos». Otrpus Abulam baltojas sovhoztehnikuma trīsstāvu mācību korpus. Pat asfalts uz 1. Maija laukuma atgādina par pilsētas otru jaunību.

Smiltenešu kultūras namu nevar vērtēt ar veco, paviršo mērauklu: «Ir zāle ar 580 vietām, darbojas kinoteātris, bibliotēka, māksliniecis-kās pašdarbības kolektīvi.» Kultūras nams smiltenešiem nozīmē daudz vairāk — visas kultūras dzīves jaunu pacēlumu, augstāku kvalitāti, izsakoties prozaiskos terminos. Apliecinājums tam ir Smiltenešes Tautas teātris, kura slava izskanējusi pa visu republiku.

Staltajā kultūras celtnē atrodas vieta un laiks arī smiltenešu dzīves vispersoniskākajiem brīžiem 17. at-

tēls]. Soreiz tāds brīdis ir Smiltenešes slimnīcas feldšerei Dzintrai Kalniņai un studentam Gaidaram Zeibotam. Labu veiksmi ģimenes dzīvē!

Pašdarbības tradīcijām šai pilsētā ir garš mūžs. Tās ciena un prot kuplināt ap 400 dalībnieku lielā pašdarbinieku saime. Entuziasti atrodas visas gadagājumos un dažādās mākslas nozarēs, gan aktieri, dziedoņi, danča soļa cienītāji, gan paši jaunākie no bērnu baleta.

Tautas teātra aktrise Emma Ziemeļe [8. attēls] ir veterāne, protams, arī pioniere, kā mēdz teikt par celmlaužiem.

5

Tā nav kinodīvu atpūtas nometne, bet gan daļiņa no Tepera ezera panorāmas [9. attēls].

Kādreiz rajona izpildu komitejas sēdē skeptiķi gaudās par neveiksmīgu vietas izvēli pilsētas sporta būvju kompleksam. Pagāja laiks, un optimisti iedeva skeptiķiem groziņu. Ezera krastu rūpīgi izmelioreja. Tagad stadions ar 1200 sēdvietām sāk iezīmēt savas kontūras, bet aiz tā — jaunā gokartu sacīkšu trase plus ūdenssporta cienītāju lielās iespējas.

No bērnodārza šogad uz skolu pirmo reizi devušies trīsdesmit pieci smilteneši. Jaunās gaitas sākās ar tradicionālo atvadīšanos no lēllēm, bija arī savas skumjas, bet prieka tomēr vairāk [10. attēls]. Viņi taču grib ātrāk būt lieli, bet tāds ceļš ved tikai caur skolu. Nākotnes Smiltene nav iedomājama bez augsti izglītotiem cilvēkiem.

Zināt — nozīmē būt spēcīgam un laimīgam. Par patiesu darba cilvēku laimi savas dzīvības atdevuši daudzi slaveni Smiltenešes dēli: Eduards Līkums, Jūlijs Mucenieks, Jānis un Ēriks Liepiņi, Kārlis Dišlers, Volde-mārs Zellītis, Kārlis Gusts, Eduards Vīgants, Jānis Klaviniuss un citi. Uz zināšanu gaismu ar savu diļradi aicinājis Smiltenešes dzejnieks Pēteris Sils, kuram 24. septembrī tagad paliku 60 gadi.

Daudz zināt un likt savas zināšanas lietā — arī tā ir viņu piemiņas saglabāšana.

6

4

10

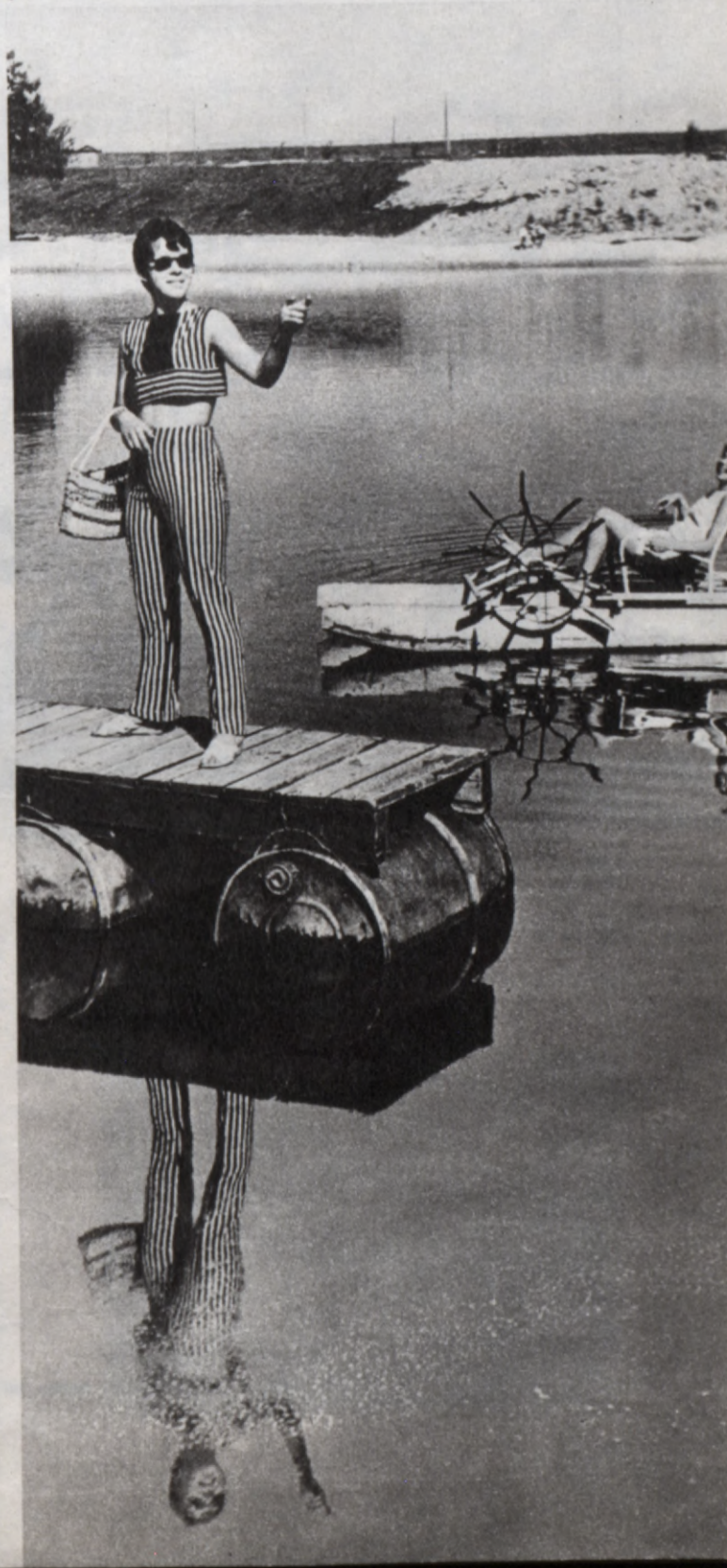
8

7

9

1. STRAUTA teksts,
2. LEGZDĪŅA foto

Mūzsirmais Ararats rītausmā.

Piemineklis armēņu tautas eposa varonim Sasunas Dāvidam.

EREVĀNAI 2750

Nesen padomju arheologi, atrodot senās Urartu valsts kādreiz varenos cietokšņus Erebuni (armēņu valodā — Erevuni), atrada unikālu bronzas vairogu ar uzrakstu «Savam valdniekam, dievam Haldi, šo lietu izgatavoja Argišti Menua dēls, kad bija uzcelta pilsēta Erebuni». Sensacionālais atradums ļāva vēlreiz precizēt Armēnijas galvaspilsētas rašanās gadu, proti, tā uzcelta 782. gadā pirms mūsu ēras.

Sirmā pilsēta ir daudz pieredzusi savā ilgajā mūžā. Tā atceras laikus, kad Armēnija bija dižena lielvalsts, kuras robežas sniedzās no Kūras un Kaspijas jūras līdz Jordānas upei un Vidusjūrai. Toreiz armēņi spēja atvairīt pat varenās Romas karaspulkus. Taču šim uzplaukumam sekoja nežēlīgie un postošie persieši un turku valdīšanas gadi.

Senā varenā pilsēta pamazām parnīka, pārvērtās par nomaļu austrumu ciemu ar šaurām, netīrām līkloču ieliņām, gar kuru malām skumji stāvēja mālu kleķa būdiņas ar lēzeniem jumtiem. Sakarsušais tumsnešs vējš dzenāja pa pilsētiņu putekļu mākoņus, iestājoties krēslai, tā iegrima pilnīgā tumsā. Pēc oficiāliem datiem 1863. gadā Erevānas ielas esot apgaismojuši tikai 40 lukturi.

Toreiz vēl stāvēja Sardara cietokšņa mālu kleķa siena ar torni ziemeļu stūrī. Šo sienu kādreiz ar milzīgām grūtībām uzspīdzināja nežēlībā kritušo dekabristu sapieru

rota Puščina vadībā. Sienā izcirstajā lūkā drosmīgi metās krievu, armēņu un azerbaidžāņu kareivji. Tā sākās Armēnijas atbrīvošanās cīņas no persiešu jūga.

Erevānai ir tik sena vēsture, tomēr, lai cik dīvaini tas arī šķiet, tagad pilsētai ir tikai 40 līdz 50 gadu. Kā teiksmains brīnumputns Fēnikss tā Lielās Oktobra revolūcijas liesmās piedzima no jauna. Lūk, kādu to 1928. gadā atceras lielais proletariāta rakstnieks Maksims Gorkijs: «Tuvojoties Erevānai, vispirms pārsteidz jaunceltnes. Pelēkā akmens pilsēta uz sirmgalvja Ararata fona, kura galvu sedz balta mākoņa cepure, rada iespaidu, ka tā ir ieslēgta sastatņū būrī, kurā strādnieku niecīgie stāvi lipina jaunus namus, šķiet tieši no bībeles kalna akmens masas.»

Padomju varas gados Erevāna ir pārmainījusies līdz nepazīšanai. Agrāk Armēniju sauca par akmeņu zemi, tās nabadzības un neauglības dēļ. Tagad senās Armēnijas lāsts — daudzkrāsainais tufs — rotā visu zemi un vispirms jau pašu galvaspilsētu. Senatnē nolādētie akmeņi ir pārvērtušies krāšņos teātros un pilīs, sātā tufa nami izveidojuši Erevānai īpatnēju seju, tā nelīdzinās nevienai mūsu zemes pilsētai. Ne velti to tagad sauc par «ziedošā akmens» pilsētu. Ja tuvojamies ar lidmašīnu, tad pilsēta izpeld pretī kā rožaina, neaizmirstami brīnišķa

vīzija, ko ietver tumši zaļu dārzu un parku jūra.

Erevānas rekonstrukcijas plānu radīja armēņu padomju arhitektūras pamatlicējs Aleksandrs Tamanjans. Taču līdz mūsu dienām tas ir bijis jāpārstrādā jau četras reizes. Jo 1920. gadā, kad pilsētā bija tikai 27.000 iedzīvotāju, pat vislielākais fantasts nevarēja iedomāties, ka pēc 40 gadiem to jau būs 700.000. Nākotnes Erevānā būs milzīgs amfiteātris, kas pavērstis uz dienvidiem. Pilsētas centra un jauno rajonu augstuma starpība būs 500 metru, jaunā pilsēta kāpj arvien augstāk kalnos.

Sevišķi skaistu Erevānu dara celtnu ansamblis un daudzie pieminekļi. Pilsētas lepnums ir Ļeņina laukums, kuru rotā 18 metru augsts, majestātisks proletariāta vadoņa monuments. No šejienes savu gaitu sāk visas pilsētas galvenās maģistrāles. Laukumā lepnī slejas Armēnijas PSR valdības nams, kuru pēc akadēmiķa A. Tamanjana projekta uzcelā jau četrdesmitajos gados. Būvē meistarīgi izmantoti gan nacionālie motīvi, gan klasiskās armēņu arhitektūras paņēmieni, harmoniski saskaņojas monumentalitāte un precīza vissīkākā detaļu apdare.

Stacijas laukumu grezno pieminekļi armēņu tautas eposa varonim Sasunas Dāvidam. Viņš ar smagu zobenu šķēļ gaisu, varenais zirgs ir saminis kausu, no kura ne-

pārtraukti plūst ūdens, kas it kā simbolizē tautas eposa un tā varoņa nemirstību.

Sešdesmito gadu sākumā erevānieši saņēma lielisku dāvanu — Armēnijas Tautas saimniecības sasniegumu izstādi pilsētas dienvidrietumos. Tā uzskatāmi stāsta par tautas lieliskajiem sasniegumiem padomju varas gados. Armēnijas rūpniecības kopapjoms, salīdzinot ar 1913. gadu, ir pieaudzis 120 reizi. Par vispusīgu rūpniecības uzplaukumu liecina arī nesen uzceltā modernā Erevānas automobiļu rūpnīca.

Bet pie ceļa, kas ved uz Ečmiadzinu, top Erevānas jūra, par kuru sapņoja daudzas pilsētiņķu paaudzes. Milzīgā ūdenskrātuve aizņems 60 hektāru platību, te karstajos vasaras mēnešos veldzi gūs desmitiem tūkstošu pilsētas iedzīvotāju.

Erevānieši rūpīgi glabā arī savas senās vēstures pieminekļus. Arhitekti ar speciālu pārsegu pārklās Erebuni cietokšņa drupas. Pāri leģendārajam pakalnam pacelsies dzelzsbetona konstrukcijas, kas izveidos grandiozu piramīdu jumtu. Tā galvenais balsts būs 45 metrus augstais metāla tornis ar pasažieru liftu. Tūkstošiem Erevānas viesu varēs no šejienes priecāties par rožaini sātās pilsētas panorāmu, par seno un padomju varas gados atdzimušo pilsētu, kas šī gada septembrī svin 2750 gadu jubileju.

M. Gusāre

Par visu ko...

SKUDRAS — EMIGRANTI

Fantasti mīl zemes iedzīvotājus pārvietot (pats par sevi saprotams, tālā nākotnē) uz citām planētām, pat uz Galaktiku. Bet, lūk, Brazīlijas skudras meklē sev «jaunu planētu» bez fantastu palīdzības, tiesa, tikai citā mērogā. Kad skudru pūznī kļūst par šauru, «liekās» skudras sapulcējas vienkop un izvelo lielu kamolu, kas veļas uz tu vāko upiti un peld pa strautu, līdz atdurās pret «apsolīto zemi». Tad «Noasa šķirsta» paģaidu iedzīvotāji to steigšus atstāj un sāk celt sev jaunu mājokli.

PATS JAUNĀKAIS VECTĒVS PASAULĒ

Savinov-Boras sādžinā, uz kurieni no Ivanovgradas ar ēzeli var nokļūt septiņu stundu laikā, dzīvo pats jaunākais vectēvs ne tikai Dienvidslāvijā, bet varbūt pat visā pasaulē — Arifs Prentičs. Viņš nodarbojas ar zemkopību un galdniecību. Lai gan Arifam Prentičam ir tikai 37 gadi, viņš jau nosvinējis 23. gadadienu kopš stāšanās laulībā, 30 gadu vecumā viņš kļuva par vectētiņu.

Arifs Prentičs apprecējās 14 gadu vecumā un ar sievu Aikunu dzīvo saskaņīgā laulības dzīvē. Viņiem ir seši bērni un trīs mazbērni.

Arifs Prentičs stāsta: «Mūsu sādžā, kurā ir 62 mājas,

nav bijis neviena laulības šķiršanas gadījuma, nevienas neuzticības. Mēs esam ļoti laimīgi, ka dzīvojam tikpat godīgi, kā dzīvojuši mūsu senči. Kad man bija 14 gadu, es kļuju ģimenes galva. Mūsu meita Bahta arī apprecējās 14 gadu vecā un 15 gadu vecumā viņai piedzima dēls. Laulības jautājums pie mums ir audzināšanas jautājums. Mums, kalniešiem, laulības dzīve palīdz pārvarēt dzīves grūtības.

Bet pēdējā laikā Arifa Prentiča ģimenē tiek pārkāptas vecās tradīcijas, jo viņa divi dēli — 18 gadus vecais Rasids un 16 gadus vecais Reko — šoruden atstāj dzimto sādžu un aiziet uz pilsētu. Kā redzams, dēli nav samierinājušies ar senču dzīves veidu.

— Es visiem saviem bērniem iesaku palikt mājās, — stāsta Arifs Prentičs, — bet tā ir viņu darīšana. Dēli, protams, aizbrauks no mājām, bet meitām, kā parasts, jāpaliek mājās. Šoruden, kad novāksim ražu, izdosim pie vīra savu meitu Avu, kurai nupat palika 14 gadu.

JAKUTIJAS DIMANTI

Slava par Jakutijas dimantiem izplatījusies visā pasaulē. Šogad Jakutijā «nolijās» īsts dimantu lietuss, jo atradumi seko cits citam. Šī gada kolekciju papildināja brīlants «Stalīngradskij», kas jauts sver 160 karātus. Tas ir divas reizes lielāks nekā līdz šim slavenais brīlants «Šahs». Šogad atrasts arī dimants «Isledovatel», kas sver 52,9 karātus.

UGUNSIKTURĪGS APĢĒRBS

Anglijā izgatavots apģērbs no karstumizturīga materiāla, kas pārklāts ar plānu alumīnija kārtiņu. Apģērbs domāts ugunsdzēsējiem, jo tajā var strādāt uguns tuvumā un nelīgu laiku pat uzturēties liesmās. Šāds apģērbs ir ļoti ērts, neapgrūstina kustības un sver tikai piecus kilogramus.

APMETNE ARĪ AUTOMOBĪLIEM

Krasnodarā nodota ekspluatācijā lieliska viesnīca «Dienvidi», kurā ir vairāk nekā simts iekārtotu numuru. Šīs modernās viesnīcas kompleksā ietilpst arī automobiļu tehniskās apkalpes stacija.

TUNELIS ZEM ANDIEM

Peru ir kontrastu zeme. Klusajam okeānam pieguļošie rietumu rajoni mokās slāpēs, bet austrumos, tuvāk Andiem, tek pasaulē ar ūdeni visbagātākā upe Amazone. Par Peru rietumu daļas apgādāšanu ar ūdeni domāts daudz. Taču līdz šim varenie Andu likuļi nepārvarams šķērslis.

Kāda itāliešu firma piedāvājusi Peru valdībai projektu, kas paredz daļu upes strauves «pārsvest» no Andu austrumu uz rietumu pusī. Lai šo leceri īstenotu — jāizvelo 20 km garš tunelis cauri Andiem. Tas dos iespēju apgādāt ar ūdeni 48 tūkstoši hektāru auglīgas zemes un uzcelt

hidroelektrostaciju ar 350 kilovatlu lielu jaudu. Šī projekta realizācijai ir vajadzīgi 37 miljoni dolāru.

NEATLAIDĪGAIS TŪRISTS

Tas nepiederēja parastajiem mūsdienu tūristiem, kuri brauc ar saviem transporta līdzekļiem vai arī izmanto autostopu. Visu ceļu līdz Rīgai tas bija mērojis kājām, turklāt absolūti nerēķinoties ar elementārajiem satiksmes noteikumiem.

Pie Juļgas tilta tad arī tas piedzīvoja nepatīkamas, levdērojis izmaiņas mašīnu plūsmā, iecirkņā autoinspektors devās uz notikuma vietu un ieraudzīja vainīgo.

Jauns alnis centās iekļūt pilsētā pa tiltu.

Autoinspektors, protams, aizdzina nelūgto viesi atpakaļ un turpināja novērot tā izdarības. Neatlaidīgais tūrists tomēr stūrgalvīgi centās iekļūt pilsētā, tālab pārpeldēja kanālu un steigšus uz Juļgas dzīvojamo namu masīvu.

Novērotāju pūlis augs. Daži gribēja pacienāt neparasto gājēju ar maizi, bet tas atteicās. Toties pamieļojās gan ar stādīto koku jaunajam atvasim. Savu panācis, neatlaidīgais tūrists nu atgūlās zemē pie pilsētas septītais policīnīkas.

Pēc atpūtas brīža alnis devās uz mežu aiz Juļgas namu masīva.

V. GAILA foto un teksts

L. Stālbergs. «BASTEJKALNĀ».

RAINA DIENAS - DZEJAS DIENAS

VALDIS RŪJA

Ceļazīme

BALĀDE

Vara jātnieks nenokūsis
Aulēkšo uz rīta pusī
Melnai likteņpupei pārl.
Aidā! Mani komunārl!

Grūst, kā palī Nevā rībot,
Lūst kā verga pacietība
Kandalas un ķēdes pušu.
Gadu simti notirpuši,
Kazemāti, pagrābtelpas
Atliec galvu, atvelk elpu,
Tā kā bērni mācās staigāt.

— Kurp tu dodies, — jausmā baigā
Pārmet krustu svētais Izaks, —
Krievija! Jēl stājies drīzāk!
Noliec sveci! Lūdz, lai žēlo,
Ceļos meļies! Būs par vēlu.
Atmosties no šausmu murga,
Pēterburga! Pēterburga!

Velk no pažobelēm aukstums:
Peklē paraušu ar plaukstu.
— Lai jau, lai — pirdz čūsku mēles —
Sasildās pie karogkvēles...
Kur šie kāps. Kur gan tās manīts —
Būdiņai pils kaklu klanīs!
Kam ir papīrs, ienākt var te.

— Papīrs! Visu papīrs panes.
Lūk, šeit mana vizītkarte —
Tulznas nedzīstošas, cietas,
Rētas piešujiet pie lietās...
Sīkst kā diena gājienš slienās.
Pakāpiens aiz pakāpiena.

— Kur tās kāpnes ved! Nav rakstīts.
— Zvīņas izberzē no plakstiemi!
— Kas tur aiz tā sliekšņa!

— Вольно!
Latviski «Sveiks!» atbild Smojnijs. —
Tālrupī pa kabinetiem
Sasaucas un strīdas pretīm.
Zibepstrēles nesot lejā,
Planšetes smeļ, garām skrejot...

Pēterburga rūgst kā brāga,
Putas jānosmej vēl lāgiem...
— Ielaid, matrozīti! Še kurvis,
Smēram tas, lai nečīkst durvis...
Kas nu es par kontrū. Tāpat

Vairāk rocības sen slāpu.
Ja tik maksā, lešu līdzi
Jums, kā priekšnieks piepalīdzēt...

— Bet es kapos krustus lauzu,
Nagliem piekaistīju auzas.

Izpildot V. I. Leņina personīgo rīkojumu, 6.
Tukuma latviešu strēlnieku pulks 1917. g. 24.
novembrī no Valkas ieradās Petrogradā Revo-
lūcijas valdības iestāžu aizsardzībai.

Par to cietu ne pa niekam...
— Es jau ar' no melnstrādniekiem —
Melnā biržā man, ko pārdot...
— Ka jūs melni, redz bez vārdiem.

Stā! Kas prūšu soli spārda!
Sabuktētas angļu bikses,
Vācu valteri aiz siksnas...
Reke-juniors! — Nāc sānīs! —
Junkuru grābj Džūkstes Jānis. —
Seksī pārāk augstu nenes,
Man par tēvu rēķins senais...

Pēterburga rūgst kā brāga...
— Pilsonīt, kas tev aiz krāgas!
Un kurp tu tā zodies lēnām!
Trahl!

Pār seju pārlec ēna...
Mākonis salts pajūk gaisā,
Zili sniegpulksteņi raisās.
— Ziemas pili nav vairs ziemas.
Māt, uz Džūksti braukšu ciemos,
Ceļazīme man jau rokā.
Vēl tik... vēl tik jāzīmogo...

— Pūt, vējiņi!... Kurzemīte...
Un uz paša sliekšņa krītot,
Apstiprināts puīša lūpām,
Nopīl spiedogs sarkankūpošs...

Vara jātnieks nenokūsis
Aulēkšo uz rīta pusī.

LAIMDOTAS DOMBROVSKAS

Kas kaut reizli bijis bērnu ortopēdijas klīnikā, ilgi neaizmirst dabas radītās kļūmes. Slimības skarti bērni... Vienam izliekts mugurkaulājs, otram deformētas kājņas, trešajam — ... Tas nav rahīts. Nav arī tuberkuloze. Tās ir dažādas slimības ar dažādiem nosaukumiem — Pedžeta slimība, Pertesa slimība, idiopātiskā skolioze... Taču viens tām kopējs — saslimšanas cēlonis nav zināms. Bet, ja slimības etioloģija noslēpta «aiz septiņiem zīmogiem», tad arī pārāgrī runāt par efektīvu terapiju. Ar īpašnieku var cīnīties tad, ja tas labi izpētīts, ja zināma viņa «kaujas taktika».

Tiesa, daudzu slimību ārstēšanai ortopēdijā izstrādājuši vairākas operāciju metodes. Lieliska tehnika un ķirurģu meistarība sniedz slimniekiem būtisku palīdzību. Un tomēr — bieži vien nezināmā priekšā jāatkāpjas, bezspēkā jānolaiž rokas...

Meklējot jaunas ārstniecības metodes, kā arī pētījot tikko sintezēta medikamenta iedarbību, medikāli parasti izvelo attiecīgās slimības modeli — eksperimentālam dzīvniekam izsauc saslimšanu. Bet kā šo modeli izveidot, ja slimības cēlonis nav zināms? Te ir jādoma, jārisina vispārīgākās hipotēzes. Rast šim uzdevumam atbildi — nozīmē apbruņot ārstus ar datiem, kuri palīdzēs pilnveidot ārstēšanas metodes.

... Ik rītu, dodoties uz eksperimentālās ķirurģijas un ortopēdijas laboratoriju, Laimdotai Dombrovskai jāiet gar institūta klīnikas bērnu nodaļu. Mazie pacienti, kurus vienmēr gadās sastapt, viņu izskats mudināja arvien neatlaidīgāk gatavoties eksperimentiem. Te varbūt meklējams sākums zinātniskajam darbam, tai idejai, kuru ierosināja medicīnas zinātnieks Leonīds Sluckis — institūta blokāziskās laboratorijas vadītājs. Viņš ieteica Laimdotai Dombrovskai nodarboties ar eksperimentālo osteolātrismu, bet pats apņēmās būt darba zinātniskais vadītājs. Saistaudu patoloģijas pētīšana — tā patiešām ir interesanta un daudzsoļa. Bet Dombrovskai jau vienmēr patīcis meklēt un domāt, domāt...

Neizpētītas problēmas plašumos ir vilinoši iemīt pirmo taku. Taču katram pētījumam jau ir pagātne. Tās ir kāda cita zinātnieka idejas, vērojumi un fakti. Nereti — tie ir arī rezultāti. Arī eksperimentālajam osteolātrismam ir sava vēsture.

... Jau pagājušajā gadsimtā speciālajā medicīnas literatūrā parādījās jauns termins — «latirisms». 1873. gadā itāliešu ārsts Kantani tādā nosaukumā deva slimībai, kas sevišķi izplatījās periodā, kad trūka pietiekamas barības, kad ēdienā lietoja dažādu pakšaugu miltus. Cilvēkiem šī slimība galvenokārt izraisīja nervu sistēmas bojājumus. «Lathyrus» dzimtas pakšaugiem seklu izraisīta saslimšana ieinteresēja daudzus zinātniekus. Sākās eksperimenti ar dzīvniekiem. Pētījumu rezultātā Kanādas zinātnieks Seljē 1957. gadā bagātināja medicīnas literatūru ar jaunu terminu — «osteolātrisms». Tas apzīmēja saistaudu bojājumus, kas izpaužas dažāda veida skeleta deformācijās. Pie osteolātrisma novēro arī patoloģiskus kaulu lūzumus, aortas aneirismu. Osteolātrisms ir tikai eksperimentāls. Dabā latirogeni (vielas, kas izsauc raksturīgās izmaiņas saistaudos) savu toksisko darbību virza pa citiem ceļiem (piemēram, «neirolatirisms»).

Lielu uzmanību eksperimentālajam osteolātrismam veltī ārzemju zinātnieki. Padomju Savienībā pazīstama B. Banuzova kandidāta disertācija, kas aizstāvēta 1964. gadā. Sajā problēmā paveikts ne mazums — eksperimentālais osteolātrisms kā pētījumu objekts sen vairs nav «neskarta atmata». Un tomēr meklējumiem te vēl plašas sfēras, jo atrisinājums

vēl priekšā. Bez tam, kā liecina speciālā literatūra, līdz šim vairums pētnieku eksperimentējuši vienīgi ar žurkām un citiem sīkajiem dzīvniekiem.

Eksperimentālais osteolātrisms... Pat daudzi speciālisti medikāli nezina šo vārdu nozīmi. Citi turpretim noskaņoti skeptiski: ko gan meklēt nozarē, kurā kopš pagājušā gadsimta nekas izcils nav sasniegts? Bet Laimdota Dombrovskā nav tas cilvēks, kas palaužas šaubām. Alžirāvisies ar kādu ideju, viņa to nepamet pusceļā. Zināms, neviens jauns atklājums jau nerodas bez ilgas un neatlaidīgas cīņas.

Vai jāstāsta, kā noritēja pirmie eksperimenti ar baltajām žurkām? Vai atcerēties tās grūtības, ar kurām ārstam jau pašā sākumā nācās saskarties?

Zinātnieki ir sintezējuši vairākus «latirogenus» — preparātus, kas izsauc osteolātrismu. Viens no pazīstamākajiem ir beta-aminopropionitrils — ar to strādā pētnieku lielākā daļa. Bet šo preparātu ir grūti dabūt. Kad beidzot tas bija saņemts, radās jauns jautājums: kādā ceļā to ievadīt dzīvniekiem? Piejaukt «latirogenus» barībai? Tas dos mazu efektu — nav iespējams preparātu precīzi dozēt, arī rezultāti būs nenoteikti. Labāk būtu strādāt ar citu preparātu — semikarbazīdu. Ir zināms, ka semikarbazīds arī izsauc raksturīgās izmaiņas saistaudos, bet izteiktā toksiskuma dēļ eksperimentos to neizmanto. Apšaubāma šī argumenta pareizību, Laimdota Dombrovskā nolēma tomēr strādāt ar semikarbazīdu.

Noteikusi preparātam vajadzīgo devu (atbilstošu dzīvnieka svaram), Dombrovskā uzsāka mēģinājumus ar baltajām žurkām. Pirmajai, t. i., kontroles grupai, ik dienas injicēja beta-aminopropionitrilu; otrai grupai — semikarbazīdu, kuru reti lieto pētījumos. Bija, protams, neveiksmes. Bija vilšanās. Uz dažiem dzīvnieciņiem semikarbazīds patiešām iedarbojās nāvējoši. Tātad — veltīgas visas pūles? Nē! Pēc zināma laika pārējām žurkām parādījās deformācijas pazīmes. Viegli jau pateikt — «parādījās pazīmes...» No malas vērojot eksperimentatora darbu, parasti redz tikai tā rezultātu. Toties pats pētnieks zina, cik ilgi un rūpīgi jāstrādā, iekāms var apkopot legūtus datus.

Vai eksperimentus ar sīkajiem dzīvniekiem varēja uzskatīt par Dombrovskas radošā darba pirmajiem sasniegumiem? Zināmā mērā, jā! Tā kā darbs neskaitījās institūta zinātnisko pētījumu plānā, viņa varēja ierakstīt atskaitē: «Pierādīts, ka ar semikarbazīda injekcijām var izsaukt osteolātrismu. Uzdevums izpildīts». Bet Laimdotas Dombrovskas iecerēm ir tālāki apvārsņi. Vēl bija jāizvelo liela izmēra modelis eksperimentālajam osteolātrismam, t. i., uz klasiskā laboratorijas dzīvnieka — suņa. Tas dotu iespējas pilnveidot vecās un izstrādāt jaunas koreģējošu operāciju metodes. Klīnikā taču gaida mazie pacienti...

Izveidojot eksperimentālo osteolātrisma modeli, vēl neviens zinātnieks nav strādājis ar suņiem. Bet tas nebiedēja pētnieci. Un tā par pirmajiem zinātnes «bruņiniekiem» kļuva seši kucēni.

Ik dienas pēc noteiktas shēmas Dombrovskā ievadīja viņiem semikarbazīdu. Reizi nedēļā kontrolēja dzīvnieku svaru. Regulāri pārbaudīja asins sastāvu. Ja preparāts izsauc nevēlamas parādības, devu tūlīt samazināja. Vērojumi... Analīzes... Iegūto datu salīdzināšana... Rūpīgā darbā pagāja nedēļa. Vēl nedēļa. Mēnesis. Kopā ar Dombrovsku rezultātu gaidīja Leonīds Sluckis, laboratorijā bieži ielūkojās ortopēdi.

Beidzot neatlaidīgie eksperimenti sniedza pirmos rezultātus, kucēniem parādījās saslimšanas pazīmes. Uz rentgenogrammām un his-

toloģiskajos preparātos bija konstatējami mugurkaulāja izliekumi, kāju deformācijas... Drīz preparāta ievadīšanu varēja pārtraukt. Izmaiņas saistaudos ir neatgriezeniskas, līdz ar organisma augšanu patoloģiskais process turpina attīstīties. Pētījuma vēlamais rezultāts — sasniegts!

Iegūts liela izmēra eksperimentālais osteolātrisma modelis. Tā ir unikāla un daudzsoļa iespēja. Un tā ir Laimdotas Dombrovskas prioritāte.

Protams, ārstes Dombrovskas zinātniskā darba rezultāti vēl nesniedz līdz plaša mēroga atklājumu līmenim. Taču viņas sasniegums ir vērtīgs ieguldījums mūsu medicīnas zinātnē.

Vai ir kaut kas kopīgs eksperimentālajam osteolātrismam ar ortopēdiskajām slimībām, kuru etioloģija nav zināma? Jā. Lai gan slimību izraisītāji ir dažādi, to radītās sekas — vienādas.

Esmu runājusi ar ortopēdiem — ārstiem, kuriem jābūt ieinteresētiem šī jautājuma atrisināšanā. «Eksperimentālais osteolātrisms ir ļoti interesanta, perspektīva problēma. Neapšaubāmi, ka katrs sasniegums šajā nozarē pavērs jaunas iespējas daudzu slimību ārstēšanā,» — viņi teica.

Problēma, pie kuras strādā Laimdota Dombrovskā, jārisina daudziem zinātniekiem — tas dos lielākus rezultātus. Šā jautājuma dziļāka atklāšana palīdzēs izpētīt ne tikai saistaudu sistēmas patoloģiju, bet arī dažas sirds un asinsvadu saslimšanas (aortas aneirisma u. c.).

Šī gada pavasarī Rīgas Traumatoloģijas un ortopēdijas zinātniski pētnieciskā institūta problēmu komisijas kārtējā sēdē uzstājās L. Dombrovskā. Viņa stāstīja par skeleta deformāciju izsaukšanu ar semikarbazīdu un beta-aminopropionitrilu, analizēja triju gadu pētījumus. Zinātniskās padomes lēmums: «Aptiprināt Dombrovskas darbu kā kandidāta disertācijas tēmu». Disertācija jāpabeidz 1969. gadā. Bet līdz tam — jauni eksperimenti, vērtējumi un salīdzinājumi.

Laimdotas Dombrovskas diplomā rakstīts, ka viņa ir veterinārārste. Taču viņas specialitāte it kā izaugusi plašumā. Pētnieciskais darbs prasa ne tikai veterināru, bet arī bioloģu un cilvēku ārsta zināšanas.

Jau bērnībā, ārstējot kaķus un putnus, mazā Laimdota sapņoja par humānmedicīnu. Bet dzīvē mēdz būt arī asi un negaidīti pagriezieni. Pretēji saviem nodomiem Laimdota izvēlējās veterināro fakultāti. Kādēļ? Uz to arī viņa pati nerada atbildi. Trīs gadus nostrādājusi Zooloģiskajā dārzā, Laimdota Dombrovskā pārgāja darbā uz Rīgas Traumatoloģijas un ortopēdijas zinātniski pētniecisko institūtu. Strādājot par eksperimentālās ķirurģijas un ortopēdijas laboratorijas vadītāju, bija nemitīgi jāmacās, jāapgūst disciplīnas, kas neietilpst veterinārmedicīnas fakultātes mācību programmā — ķirurģija, traumatoloģija un ortopēdija. Neatlaidība un zinātkāre palīdzēja pakāpienu pa pakāpienu pilnveidot ārsta zināšanas, pētīt un gūt rezultātus.

Zurnālisti un rakstnieki, pievērsoties medicīnas tēmām, bieži un labprāt raksta par ķirurģiem. Homoplastika, sirds operācijas, audu un orgānu pārstādīšana... Pārāk vilinošas liekas šīs problēmas literātiem. Un, diemžēl, jāatzīst, ka ļoti reti mēs stāstām par laboratoriju ārstiem, par veterināriem. Bet tā ir liela un darbīga armija, kuras daudzus «karavīrus» ar pilnām tiesībām var saukt par zinātnes virzītājiem. «Mazie lielie cilvēki» — tā M. Gorkijs dēvēja tos, kuri neievērojami un pieticīgi veic ikdienišķu, rūpīgu darbu.

Armida Priedīte

DAILA LITA

(Turpinājums no 7. lpp.)

— Nezinu, — es atteicu.
— Iedomājieties viņa stāvokli, kā gan lai viņš vēl citādi varētu parādīt savu attieksmi?
— Atļaujiet, es jums pastāstīšu par citu gadījumu.

OTRAIS GADIJUMS. To man Berlīnē izstāstīja mans draugs Oto G. Viņš arī kādas vācu delegācijas sastāvā bija iebraucis Leningradā, un viņi arī apmeklēja Piskarevas kapsētu un paņēma līdz ziedus. Viss notika tāpat, starpība tikai tā, ka Oto G. kapsētā neiegāja. Viņš palika pie ieejas gaidīt savus ceļabiedrus. Bet viņam gan katrā ziņā bija lielākas tiesības iet pa šo kapsētu un nolikt ziedus pie pieminekļa nekā visiem pārējiem. Viņš ir vecs komunistu, fašisma gados sēdējis koncentrācijas nometnē, viņš ir viens no Tēlmana gvardes. Kāpēc viņš negāja? Nespēja, kaut arī varētu likties, ka viņa sirdsapziņa bija tīra. Viņš nevarēja — jūs saprotat to?

— Jā, — padomājis teica misters D. — Varbūt tiešām pārāk jūs vācietis.

Skatījos uz naksnīgo pilsētu un nekā neredzēju.

— Velns parāvis, mēs visu sagandējam, — es diezgan rupji teicu, bet misters D. neapvainojās.

Nebija jēgas šeit ilgāk stāvēt. Mēs nobraucām lejā bārā un vēl iedzērām. Šķiet, misters D. vairs nesmaidīja, bet tagad tas mani neinteresēja. Visspār man nekas vairs neinteresēja ne šajā hotelī, ne šajā pilsētā. Es atteicos braukt uz Lahoru. Iegājis savā numurā, iedarbināju ventilatoru un gaisa kondicionēšanas iekārtu. Gulta bija valga. Es gulēju un domāju par to, ka diez vai man vēl kādreiz laimēsies ieraudzīt Lahoru, tās pasakainos mauzolejus, karavansarajus, pagodas. Lielā Mogola pili, pēc kāda laika es droši vien nožēlošu un nevarēšu izskaidrot, kāpēc es atteicos braukt uz turieni.

Un misters D. arī vairs neuzstāja, neplērūnāja. Kad mēs atvadījāmies, viņš pēkšņi uzsita man uz pleca un es viņam, tas bija jauks brīdis, viens no tiem brīžiem, kad cilvēki kļūst pavisam tuvi.

... **UN TRESAIS.** Devītā maija rītā es braucu uz Piskarevas kapliem. Es gribēju pakļot tur vientulībā. Nekādā ziņā nebiju gaidījis, ka tur būs tik daudz ļaužu. Bez mitas plebrauca pārpildīti autobusi, taksometri, invalidu ratiņi. Milzīgais kapulauks bija ļaužu pilns. Notika tāda kā stihiska, neviena neorganizēta procesija. Faktiski nebija pat procesijas. Ieskatījies es ievēroju, ka cilvēki gāja pie pieminekļa, gāja vērdamies zemajās kapu kopu rindās, kur vēl nebija iespējis nožūt izkusušais sniegs, aizgāja līdz piemineklim, atgriezās un aizbrauca. Katrs bija pats par sevi un nebija nekāda rituāla, ne bērziņu, kurus pin pa vasarsvētkiem, un arī puķu vēl pilsētā nebija, tik reti kādam bija rokā vārgu sniegpulksteniņu buketīte. Pūta auksts vējš, un daudzi staidzās, nevarēja saprast, kas viņiem bija līcis sarasties šurp no visām pilsētas malām. Invalidi, pusmūža cilvēki, vecenītes, bet arī daudz jaunieši. Daži pērņēja pelēkā kapu zālē nolika — konfektes. Kāpēc konfektes? — varbūt tāpēc, ka nebija ziedu?

Es jutu, ka arī man gribas kaut kā izpaust savas jūtas. Varbūt tas bija kas pagānisks — nezinu. Es parakņājos pa kabatām, tajās nekā nebija, tikai cigarešu paciņa, es noliku to uz velēnas slīpuma, pie akmens plāksnes «1942». Cigaretes «Kronštadtskije», ne visai labas cigaretes, bet es atcerējos, ka tolaik, četrdesmit otrā gada ziemā, mēs smēķējām.

Un šī karamele, ja viņiem varētu būt šī karamele... Man uzsauca. Es tik tikko pazinu Maksimovu. Dažus mēnešus mēs dienējām vienā divīzijā. Viņš bija kopā ar sievu, viņa turēja rokā nogrieztu gerāniju. Mēs nogriežāmies sāpus, pie vienas no malējām kapu kopām. Viņi nolika ziedu un mēs pastāvējām visi trīs. Maksimovs stāstīja, ka blokādes laikā viņiem nomirusi meitiņa, viņu vienīgais bērns, sieva to ar kamanīnām vedusi apglabāt un nav aizvedusi, nokritusi. Sievu atraduši, aizsūtījuši uz stacionāru, bet, kur paglabāta meitiņa, viņi nezināja, varbūt Piskarevas kapsētā. Kopš tā laika viņi nāk šurp, viņi izraudzījuši sev šo kopiņu, šo brāļu kopu.

Dažus mēnešus vēlāk Draudzības namā bija kāda tikšanās ar ārzemju viesiem. Foajē es ieraudzīju Maksimovu. Viņš sarunājās ar vāciešiem; kad es piegāju, viņš nopriecājās, iepazīstināja mani ar tiem — pulka biedrs — un labsirdīgi pamirkšķināja viņiem, bez kādas caurņešanas, viņš cienāja tos ar cigaretēm, stāstīja par savu ceļu, viņš strādāja «Skorohod»-ā*, vācieši rādīja savas kurpes, bet viņš savas, visi smējās, Maksimovs skajāk par citiem. Pēc tam iegājām zālē klausīties koncertu.

— Interesanti, ko ar mums dara laiks, — es sacīju, — vai tas padara mūs dumjākus vai gudrākus — vai tikai citādus.

— Klausies, — man teica Maksimovs. — Kāda tad viņiem vaina? Ko gan mums darīt, atkal žņaugt citam citu? — Viņš izstiepa savas milzīgās rokas, un es atcerējos, kā viņš vilka dubļos iestrēgušo lielgabalu.

Ģētes mazajā dārzā namiņā pie puķu atradās īpašs, ar baltu ādu

* Apavu fabrika Leningradā. — Tulk.

apvilks paliktis, tādi kā segli. Ģēte rakstīja kājās stāvēt, acimredzot viņš, ilgi stāvēdams, piekusa, un tāpēc izgatavoja šo ietasi, viņš pārmeta tai kāju un tā pussēdus, pusstāvēs turpināja strādāt.

— Pamēģiniet! — man piedāvāja muzeja direktors.

Es pamēģināju, bija ļoti ērti. Arī pults bija taisni kā radīta manam augumam. Varēja sākt rakstīt. Piemēram, «Faustu».

Jūs atkal tuvojaties, sapņu tēli,
Kas agri manus skatus saistījāt.
Vai tvert un turēt jūs?

Un tālāk, brīnumainās un savādās rindas:

Grābj šalkas, asaras pār vaļiem velas.
Un auksto sirdi manim mīkstina.
Kā tūlumā viss izgaist, kas man tuvu —
Un to, ko zaudēju, tik īsti guvu.

Kas man par daļu, ka «Fausti» jau uzrakstīts. Es sāktu to no jauna, ar tiem pašiem vārdiem, vienkārši pārrakstītu, un man liktos, ka es arī esmu piedalījies tā radīšanā, ka es to sacerēju, nu ne pilnīgi es, bet es arī, tas ir par mani, par manu pagājību, kura atdzīvojas, uzvirtoja, satraucot mani.

Aiz loga koši zaļoja dārzs. Saulainais, ievaskotais parkets izstaroja siltumu.

PELDETAVAS VECIE DEĻI

Cilvēks, kuru es meklēju, — bija bombardējis Leningradu. Stāstīja, ka viņš komandējis aviācijas pulku vai aviācijas divīziju. Nežāpēc man likās, ka ar to pietiek, lai es viņu pazītu pats, negaidot, kamēr mūs iepazīstinās. Satikšu uz ielas un pazišu. Sazīmēšu. Pilsētele bija maztiņa kā spēlītiņa, tikpat kā no senas vācu pasakas vai reklāmu prospektiem izcelta, divās stundās to varēja izstaigāt no nomalās smēdes līdz tūristu pansionātam. Tādā pilsētiņā bija grūti nesatīkties. Ap pusdienas laiku jau biju ievērojis daudzus pretimnācējus. Domās pārbaudīju ikvienu satikto. Vajadzēja būt palikušai kadru virsnieka stājai, bijušās varas, stāvokļa pēdām, protams, vainas sajūtai, nožēlai vai nomāktībai. Kādam nebūt «bijušā» zīmogam. Tiesa, es pazinu tikai mūsu bijušos. Esmu pieradis pazīt viņus starp večiem, kuri kavēja laiku uz Mihailovskas dārza soliņiem. Veči sēdēja kompānijās, šķirstīja avīzes, spēlēja dambreti, dažī snauda piesaulītē. Veči bija dažādi, aprūpēti un vientuļi, mundri un slimīgi. Viņu gausajās kustībās jautās pārciesto infarktu pēdas. Krampju savilkto pirkstu spīdīgā āda, zilgansārtas sejas, pietūkušas vēnas — vecumā cilvēki kļūst daudz dažādāki. Viņi ir kā attīstīti, fiksēti, nožāvēti attēli, kurus jau vairs nav iespējams izretušēt. Bijušie nopelni, jaunbūves, pārestības, aizrašanās, karš, ieradums stāvēt pie darbgalda vai sēdēt pie rakstāmgalda — tas viss bija redzams. Viņu biogrāfijas neatturami lauzās ārā kā saulrieta vakarīgās krāsas. Mani sevišķi interesēja bijušie — bijušie šefi, zubri, šie lielpurslainie lauvas, kurus kādreiz čukstus dēvēja par «mūšējo», «pašu», «saimnieku». Gandrīz vienmēr viņos kaut kas bija paficis — svarīgums, piesardzība, bezmiega nakšu nodīdītība, neizdibināmība, aizbildnieciska rupjība. Viņi prata nozīmīgi klusēt. Viņu grumbas savijās pierastā, bargā aizdomīgumā. Vai nu mazums pazīmju zudusi vara uzspieda viņiem.

... Kalējs apkala smagu vācu peršeronu. Zirgs saprotoši šķielēja uz savu važoni, kurš sēdēja uz soliņa, kūpinādams īsu pipīti. No konditorijas iznāca zēns ar smalkmaizīšu groziņu un kā apburts apstājās pie laktas. No smalkmaizītēm plūda aromātiski garaiņi. Zirgs delikāti savilka nāsīs. Kalējs kaut ko teica, un zēns un važonis iesmējās. Tā bija piemīlīga aina, aizkustinoša un laba, un tikami senatnīga, un pavisam neiedomājama, kad es pēkšņi iedomāju — bet ko šis kalējs un šis važonis darīja kara laikā? Pārvarēt es sevi nespēju — ikreiz, tiekoties ar vecākas paaudzes vācieti, es domās jautāju — bet ko viņš darīja tolaik, tais gados?

Kas viņš bija tolaik, šis Leitenbergas važonis, kuram tagad pāri plecdesmitiem? Un šis klibais kalējs? Kas sašāva viņa kāju? Un kā dēls ir šis zēns?

So jautājumu zūts indēja mani. Kāda man daļa gar šī zēna tēva biogrāfiju! Kāda zēnam gar to daļa? Viņš ir pats par sevi. Kas zina, ko darījis mans vecvectēvs. Man nav ne jausmas, kas bijis mans vecvectēvs — varbūt bandīts, bende. Kad beldzas pagātne — ar vakardienu? Ar tēvu? Ar vectēvu?

Pēc mītiņa Buhenvāldē mēs ar Verneru fon T. pastaigājāmies pa Veimāru. Verneris bija atbraucis no Rietumvācijas. Viņš lasīja mums savas dzejas. Viņš izskatījās drīzāk pēc boksera nekā pēc dzejnieka, bet dzejojā bija interesanti, jautri, viņš kļūgāja, svīpa kā putns, viņa apajā, strupdegunaļnā seja piesarka. Ne no sā, ne no tā es pēkšņi levalcājos, kas bijis viņa tēvs. Vēl nenorimušie smieklu velniņi dejoja Venera acīs, kad viņš kā atskaitīdamies nobēra — nacists, SS leitnants, kritīs pie Stalīngradas.

Momentā izgaisa viņa simpātiskums, tas ir, priekš manis tas izgaisa, es ieraudzīju viņa āriskos blondos matus, spēcīgo zodu un šo smieklīgu nevietu. Viņš juta, kā mani viss sagriežas. Pārvarējis sevi, es, izklīdinot radušos neveiklību, teicu — dēls, protams, nav atbildīgs par tēvu. Pazīstamā formula, kuru mēs kādreiz mācījāmies, bet neīstenojām.

Viņš lēni papurināja galvu.

— Nē, ir atbildīgs.

Viņš pastāstīja man par grupu «Izpirkšana». Bijušo nacistu, esesiešu bērni Rietumberlīnē radījuši tādu grupu, tās dalībnieki braukuši uz Norvēģiju, Dienvidslāviju, uz valstīm, kuras izpostījuši, izputinājuši fašisti, un bez maksas gadu pusotra strādājuši jaunceltņēs. Viņu bija tikai daži simti, bet viņi bija, un viņi uzskatīja sevi par īstiem bērniem.

Es piespiedu sevi domāt, ka fašisms un vācieši ir dažādi jēdzieni. Fašismu nedrīkst uzskatīt tikai par vācisku parādību. Fašisms ir nevis

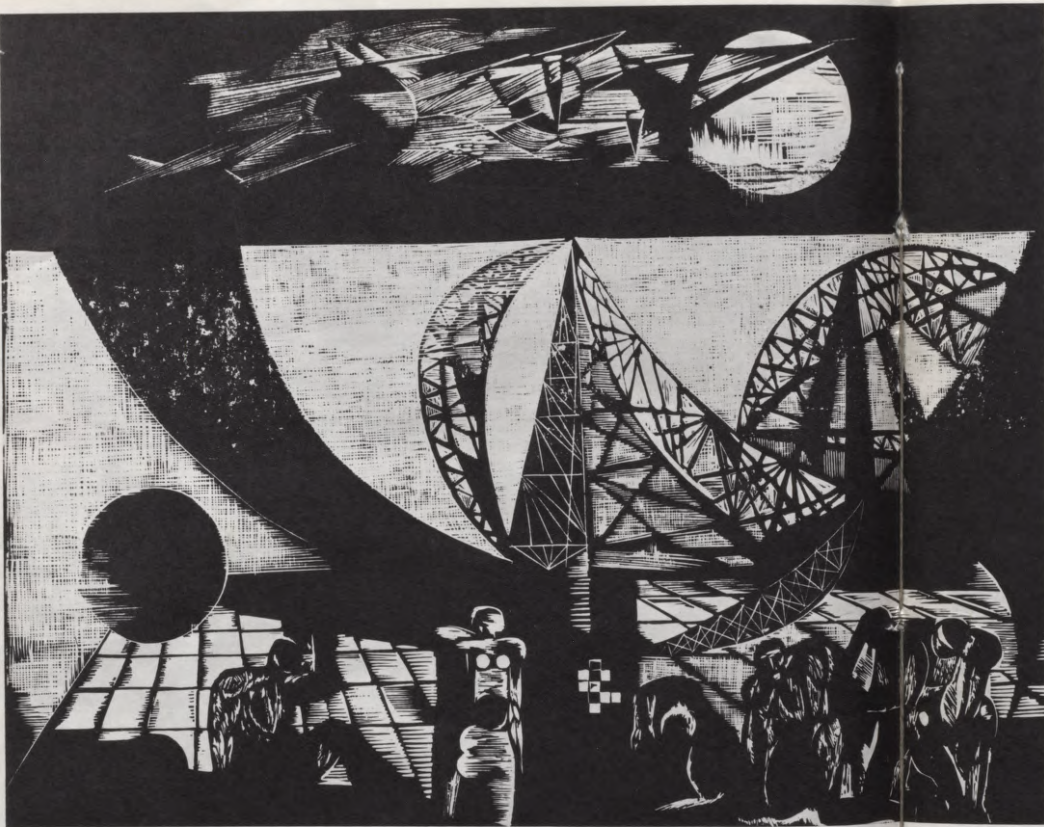
NO VĻKJS 50. GADADIENAI VELTĪTĀS
REPUBLIKAS TĒLOTĀJAS
MĀKSLAS IZSTĀDES

Latvijas PSR
Valsts mākslas muzejā Rīgā.

EDGARS ILTNERIS. «NEMIRSTĪBA». [E]a]

V. UPĪŠA foto

Zigrīda Ferna. «DZIESMA». [Bronza].

Inārs Helmutis. «UZ KOSMISKĀS ĒRĀS PĒKŠŅA». [Kr. linogriezums].

V. UPISA foto

Lea Davidova-Medene. «IMANTS ZIEDONIS». [Bronza].

NO VĒLKIS 50. GADADIENAI VĒLTĪTĀS
REPUBLIKAS TĒLOTĀJAS
MĀKSLAS IZSTĀDES

Latvijas PSR
Valsts mākslas muzeja Rīgā.

«ZEMNIEKU MĀJAS». [E]a]

J. SOKOLOVSKA foto

«BALTĀ VĀZE» [E]a]

NO MOLDĀVU GLEZNOTĀJA
MIHAILA GREKU
DARBU IZSTĀDES

LPSR Valsts aizrobežu
mākslas muzejā Rīgā.

nacionāla, bet sociāla parādība. Sen zināma doma, tā pie mums rakstīja jau kara laikā, bet vajadzēja palet gadiem, lai es pats par to iedomātos, un pēc tam droši vien vēl būš vajadzīgi gadi, lai tā kļūtu par manu pārliecību.

Ir cilvēki, kuriem tā nemaz tik acīmredzama nav. Cilvēki un apvidi. Man nāk prātā dažādi miestīņi Polijā un Čehoslovākijā un manas bērības pilsēta Staraja Rusa. Tāda pati senatnīga, maza pilsētiņa ar tādām pašām klusām ielām, gājējiem, kuri citu citu pazina. Tik tas starpības, ka tajā vairs gandrīz nekas nav palicis no pirmskara pilsētas. Viss bija nodedzināts un sagrauts, liekas, tikai četras mājas palikušas veselās. Biju aizbraucis uz turieni divdesmit gadus pēc kara, staigājām ar vecu paziņu — vēstures skolotāju, un viņš rādīja man to, kā jau vairs nebija. Vītu, kur atradās tirdzniecības kvartāls, kas oda pēc jēlmītas ādas, zivīm, sīkiem āboliem. Vāciešu izcirsto kūrorta parku, sagrautas baznīcas. No manas bērības pāri bija palikuši tikai peldētava sāļajā ezerā. Tumšajās ūdens un veci, čīkstošī dēļi. No jauna uzceltā pilsēta likās sveša. Mēs gājām pa Volodarska ielu, skolotājs stāstīja, kā vācieši visgarām ielai pakāruši septiņdesmit cilvēkus.

— Bet tu aizstāvi vāciešus, — viņš teica. — Nekur fašisms neizvērtās tik baismīgās formās kā Vācijā. Tu domā, ka tas nejausi? Atceries astoņpadsmitā gadsimta prūšu militāristu kļīki.

Es nevarēju atcerēties astoņpadsmitā gadsimta prūšu militāristu kļīki, un tad viņš man nocitēja: «Tikumisko ideālu trūkums viņus padara par gataviem ieročiem jebkādu pavēju izpildīšanai. Viņi nekad neapdomā, cik taisnīgas ir šīs pavēles.» Tā par prūšiem rakstīja 1756. gadā.

— Kur tu to esi sagrabinājis? — es jautāju.

— No vācu grāmatām. Paši vācieši tā rakstījuši par savu vācu reakciju.

— Pag, kāds tad tam sakars ar vācu raksturu un vācu tautu? Ja uzrakstītu mūsu krievu reakcijas vēsturi, arī varētu salasīt velns zina ko.

— Nekas tamlīdzīgs, tici man, nekur nebija, piemēram, tādas cenzūras patvaļas un tumsonības kā Vācijā. Esmu īpaši pētījis...

Mēs iegājām izrobotajā, izpostitajā kūrorta parkā. Lielā strūklaka bija palikusi vesela. Tā čaloja zem stikla jumola. Slējās nepazīstami, gaiši sanatorijas korpusi. Pa alejām pastaigājās slimnieki, galvā tiem bija salocītu avižu cepurītes. Ūdens čaloja apslāpēja balsis, smaržoja pēc dzelzs, sāls, sērūdeņraža, sākumā nepatīkami, bet tad mani kaut kas atmodās, un pēc šīs smaržas kā pa pēdām es sāku meklēt savu bērību.

— Pagl — es teicu skolotājam, — nerādi man ceļu, es pats atrādišu...

— Labi... Tad, lūk, deviņpadsmitā gadsimta sākumā prūšu cenzūra, iedomājies tik, Šilera «Laupītāju» Mooru pārvērtā labirdīgā onkuli...

Es zināju, ka jāpaiet garām laukumiņam un estrādītes glemežvākam, kur agrāk spēlēja pūtēju orķestris un uz soliņiem sēdēja pilsētnieki. Bostona uzvalks, ar platiem kaklasaitēm un Osoviahima un MOPR* nozīmītēm. Vēl bija nozīmītes BNA — biedrība «Nost ar analfabētismu», RDB — radiodraugu biedrība un vecmodīgas nozīmītes — «Saikne starp pilsētu un laukiem».

Ne estrādītes, ne orķestra, ne laukumiņa — nekas vairs nebija palicis. Kājas ķērās izkaltošajās ceļa grambās. Es nogriežos pa labi, tur, tajos zālajos ezeriņos, kaut kur vajadzēja būt peldētāvam.

— ... Ja cenzors romānā atrada izteicienu: «Viņai bija baltas, kuplas krūtis», tad viņš to aizstāja ar: «No priekšas viņa bija labi veidota.» Vai var iedomāties? Bija aizliegti labāko Eiropas vēsturnieku Tjēra, Maklavelli, Gibona darbi. Pat latīņu un grieķu klasiķos svītoja visu, kur bija pieminēta republika...

Maldīdamies, bet tikai mazdruscīt, es atradu peldētavas. Pa labi — sleviešu, pa kreisi — viriešu — tā arī bija palicis. Es tūlīt pazinu ležogoto peldētavas kvadrātu, no trim pusēm nojumes, bet no ceturtais ezerā iestiepās sēta. Mēs izģērbāmies saules pusē un apsēdāmies uz atspērijājiem, siltajiem seguma dēļiem, kājas nolaidīši ūdenī. Pagātne ātausa uzplūdiem. Es pazinu šos dēļus. Un nojumes šķindeļus — tas pats no bērības atmiņā legulušais, īpašais tumšspēlēkais mirdzums, kāds mēdz būt vecam sudrabam. Kaut kur tur mēs rūpāmies uz šauriņā nojumes jumta, ieskrējāmies un, melteņu spiedzienu pavadīti, ar joni nīrām blakus esošajā sleviešu peldētavā. Zem ūdens izpeldējām ezerā...

— Vācu tauta bija sadalīta spiegos un apsūdzētajos. Tas pats notika arī viņu literatūrā. Sevišķi spilgti to parāda stāvoklis literatūrā. Visa literatūra dalījās uzraugos un uzraugamajos. Slepenie, ziņu pieņemēji. Sikofanti. Godīgs žurnālists, rakstnieks nekur nevarēja uzstāties pret sikofantiem. Pat aizsargāties pret viņu apmelojumiem nevarēja...

Es aizvēru acis, un man ienāca prātā, kā tēvs šajā peldētavā mācīja mani peldēt. Kā mēs abi šeit sēdējām pēdējo reizi, kad man bija jau septiņpadsmit gadu. Tēva bālais, sausnējais ķermenis, brūni ledugušais kakls, līdz delmiem brūnās rokas — gluži kā cimdus. Viņš strādāja par mežsargu, un šī kūrorta peldētava viņam bija greznība, un pa ti Staraja Rusa pēc meža barakām, darvas tecinātāvam, cīsmām ar bāli dzeltenām papīrmalkas grēdām, koku pludināšanas baržām, plostiem un plostnieku sacīkstēm — šī pilsēta viņam bija svētki, un viņš lielīja man šo peldētavu, blīvo, zālo ūdeni, kurā varēja gulēt, cik šelene skaista un levērojama. Es klausījos viņu pa ausu galam, tāpat kā tagad skolotāju. Man bija garlaicīgi, un es nevarēju zaprast, kas te tik labs. Tēva jūsmošana man likās naīva.

Tagad jau sen mans tēvs nav vairs starp dzīvajiem, bet es sēžu šeit un miedzu acis no šī skuju zālā ūdens mirdzuma, nu jau zināms nesteidzības un šādu apceres brīžu vērtību. Man šķita, ka tēvs juta vai zināja, ka kādreiz tā notiks arī ar mani, es atbraukšu šurp, kā kad

viņš mūsu toreizējo peldēšanas būtu pārmetis manā nākotnē un es tagad to būtu atradis. Kas zina, varbūt arī viņš toreiz domāja par savu tēvu, par to, kā viņš to nesaprata, par savu cietsirdīgo atsalšanu. Manām acīm pavērās ķēde, kas aizvījās pagātnē un nākotnē, bērni, kuri atgriežas pie tēviem pārāk vēlu, tā notiek vienmēr, un veltīgi brīdināt bērnus un steidzināt viņus, un prasīt, es arī šajā ķēdē biju gan dēls, gan tēvs, gan varbūt vecvecēvs, un šī mana mazdēla vēlinā apjēga mani skars tāpat, kā es tagad tiekos ar savu vectēvu, kuru nekad neesmu redzējis.

— ... Bet reakcija uzpirka, pavadināja, kastrēja labākos Vācijas talantus. Un viņi, iedomājies tikai, lai nepaliktu par cietumnīkiem, viņi kļuva par cietumsargiem, žvadināja savas atslēgas. Ko izsludināja par vislielākajiem patriotiem? — tos, kuriem rūpēja tikai viņi paši, sava ģimene, tos, kuri pārstāja būt pilsoņi...

Es iedomājos Verneru fon T. un viņa tēvu, pārtraukto paaudžu saikni. Un vēl pilnīgāk izjutu šo minūšu laimi. Kaut vēlu, bet tomēr sava tēva tuvību... Es sapratu viņu. Siltie, vecie dēļi dvesa kaut ko bezgala tuvu, tas sasniedza mani... Man kļuva žēl Venera. Tas, par ko gāja bojā viņa tēvs, izrādījās kaunpilns, noziedzīgs; pavediens bija pārrauts, aiz Venera bija tukšums, viņš nebija posms, viņš bija atrauts gabals.

— ... Nekur citur «lojālie» nebija tāda godā kā Vācijā...

— Pag, pag, bet bija taču arī kas cits, — es teicu. — Bija revolūcija. Lībknehts, Telmans, Jungsturm, Rotfront*, vācu kompartija. Vai tad mēs nelepojāmies ar vācu komunistiem? Mēs dziedājām Eislera, Ernsta Buša dziesmas, atceries? Vienmēr bija Tomasa Manna un Brehta Vācija, un šodien...

— Nu jā, protams, divas Vācijas, tā jau ir vienkārši un parocīgi. Bet te, lūk, nesanāk, — viņš piesita savām sirmām spalvām apaugušām krūtīm — Te iekšā nekādi nevaru izšķirot. Lūdzu, loģiski es sev esmu pierādījis — vainīgi fašisti, nevis vācieši. Tā kā fašisms ir iznīcināts, tad visas pretenzijas norakstītas. Bet nē, kaut kas tomēr ir palicis. Es pa savai skolotāja paražai gan šā, gan tā centos izdibināt, kas tieši. Kāpēc palicis? Domāju — ne bez iemesla palicis. Tavuprāt, derētu pilnīga grēku atlaide? Vai vāciešiem jājūtas vainīgiem? Jā, jā, tautai. Daži vēl kā uzskata — tauta ne pie kā nevar būt vainīga, tautai, sak, vienmēr taisnība. Atvainojiet. Vainīgi, vainīgi pret citām tautām. Un lai atbild. Lai nepieļautu uz priekšdienām. Citām tautām arī jāzina — ir atbildība, pastāv. Tieši, lūk, ikvienas tautas atbildība pret citām tautām...

Sajā brīdī man ielāvās prātā sarunas ar jauniešiem vāciešiem par to, cik ilgi vajag atgādināt fašismu, cik ilgi var vainot, pastāvīgi pārmetumi rada nepilnvērtības sajūtu, tā kavē tautas garīgu atveseļošanos, es atcerējos viņu strīdus un prātošanu par garantijām un iespējamām briesmām.

— Ahā, viņiem nepatīk, — nopriecājās skolotājs. — Cieš, nu un ļoti jauki. Ciešanas dziedē. Jā, jā, caur ciešanām pie labā... — Viņš pēkšņi aplusa, iebīleja pa savu kailo celi. — Tad tā sagādīšanās. Tāpat taču rakstījis Fjodors Mihailovičs Dostojevskis, un kurl! Seit pat Rusā, varbūt vēl tepat peldētavā sēdēja un domāja...

Man pielipa viņa izbrīns. Pagājuši gandrīz simts gadi. Tā pati saule, tādi paši zāļi noauguši pakāpieni zem tā paša ūdens, un atkal tās pašas domas un jūtas spēj mocīt cilvēkus. Un mēs strīdamies par to pašu, par ko pirms simts gadiem... Tas ir brīnišķīgi, ka cilvēka gars nav piekalts laikam, tas stiprāks par laiku, tas lielāks nekā laiks, zeme griežas, bet mēs varam to apsteigt un atgriezties atpakaļ. Tas nekas, ka laiks plūst tikai vienā virzienā un no nāves uz dzimšanu nav atpakaļceļa.

Bet Leitenberga bija svelka un vesela dakstiņu jumtu sarkanās au-bes, akurāta vecenīte ar savu rātsnamu, baznīcām, fontāniņiem, savrupmājiņām... Skolotājam bija tiesības būt niknam, bet vai viņam bija tiesības būt netaisnam?

Sestā alus bodē pēc kārtas, kurā es iegāju, atradās pie rātsnama. Mani ieaiļāja bezrūpīgs alus skurbums. Man priekšā parādījās sestā alus glāze, šoreiz alus bija melns. Katrā alus bodē bija savs firmas alus, savi pastāvīgie apmeklētāji, viņiem bija savi galdiņi, vispārēja sveciena vietā ienācējs klausīnāja pa savu galdu, saimnieks nevalcādams atnesa tam glāzi viņa alus — sasildītu, aukstu, alu ar špabi, alu ar vīnu.

Es apsēdos pie loga, lai redzētu laukumu. Skanēja veca radiola. Pie sienām karājās nomelnējušas gravīras un gotu rakstā izzīmētas vietējo traktiņnieku gudrības.

So pasauli sievietes pušķo un vīns.

Un vīri izsenis to zin.

Un tāpēc tie nevēlas izdzist un mirt.

Un dvēseles savas no priekiem šķirt.

— Vai jūs kādu gaidāt? — vēlīgi jautāja ķelneris. — Autobuss no Zālfeldes pienāks pēc pusstundas.

Viņa pauris bija notrinies plīks, kādreiz taisnie pleci kļuvuši noka-reni. Izbalējušās acis vērās manī it kā pazīdamas. Bet kāpēc gan nē. Varbūt viņš bija viens no tiem gūstekņiem, kuri Leningradā lika ka-beļus. Pēc kara es gandrīz gadu nostrādāju ar viņiem. Bet varbūt frontē, pie Kēnigsbergas. Varbūt viņš bija atbraucis uz Leningradu pēc kara. Varbūt Baltijā, kad mēs ielencām Jēgeru bataljonu. Berlīnē piecdesmit sēstajā gadā... Taisni brīnums, cik mums, izrādās, bijis iespēju sastapties. Mums nezināmi pavelieni saistīja mūsu likteņus. Pasaule bija samalsīta, sakulta. Mēs visi jau kaut kad bijām tikušies. Kā acis raudzījās manī no pagraba, kad mūsu tanki dārdēdami lēni brauca cauri apklusušajām vācu pilsētiņām, bet mēs stāvējām vajējās lūkās?...

* Jungsturm — bērnu, Rotfront — jaunatnes organizācijas, kuras 20. gadu beigās, 30. gadu sākumā darbojās komunistiskās partijas vadībā.

* MOPR — starptautiskā strādnieku palīdzības organizācija. — Tulk.

Pie blakusgaldiņa man laipni pamirkšķināja resns vienrodis.

Nesteldzies, kad šnabi dzer, —
Tā tev spēle nav,
Tas, kurš dzer ar apdomu,
Tas spēj izdzert daudz.

Jautru traktiņnieku gudrība. Ozola mucas ar vara krāniem. Tīrmi ar slīpām kārtīm, kurām apvijušies apiņi... Saskalināt pirms lietošanas. Saskalināja. Bet tālāk?

— Sveikil! — krieviski droši.

Viņš mani pārsteidza pēkšņi. Es piecēlos, cieši turēdamies pie krēsla atzveltnes. Alus bode sagriezās riņķī, gaiss kļuva biezs. Nebija vērts taujāt, kā viņš mani atradis, un viņš taču arī nejautātu, ja es būtu viņu ieraudzījis pirmā.

— Sēdieties!

Viņam bija pāri plecesmitiem, un tomēr viņš bija saglabājis sportisku izskatu, bez liekiem taukiem, spēcīgs, drukns, tāds sev pāri darīt neļaus. Es sajutu savu dūru smagumu un apkārtējo lietu smagumu — dzelzs krēsla svaru, galda virsmas plastmasisko tukšumu, viņa lielo žokļu stingrumu.

Viņam likās labāk runāt pašam, negaidot, kamēr sāksu iztaujāt. Pirmkārt, viņš nebija nacists. Viņš bija karavīrs, profesionāls karavīrs. Pabeidzis ģenerālštāba akadēmiju, viņš sāka kā lidotājs. Pirmā karš viņam bija virs Francijas, pēc tam Norvēģija un pēc tam Krievijas debesis. Bet, otrkārt, viņš mīlēja, jā, mīlēja savu lidotāja profesiju.

— Ak tu mīlēji, kuņģi! — es triecu viņam pa žokli, labais taisnais — pēc visiem boksa likumiem, — tā, ka viņš nolidoja uz mitrās flīžu grīdas, Savicināju krēslu virs galvas. Bet nu panāciet, panāciet jūs visi!

— Lūdzu, vēl pāris alu, — es teicu.

— Jūs smēķējat? Lūdzu...

Viņš noklikšķināja šķiltaviņas. Viņš ļoti valdīja savu seju, tā bija pieradusi, ka to novēro, vērtē ikvienu tās kustību.

Baltijā viņu sašāva pirmoreiz. Viņam kaut kā izdevās nosēdināt savu smago mašīnu. Viņi nopēma ložmetēju un sāka lavīties pie savējiem. Viņa piedzīvojumi atgādināja mūsu militāros aprakstus par drosmīgiem pilotiem, kuru lidmašīnas bija sašautas aiz frontes līnijas. Kā viņš vedis savu ekipāžu cauri naksnīgiem mežiem, kā dienā tupējuši celmalas krūmos... Atņemta automašīna, straujš drāziens tajā pa šoseju... Ak, cik tas viss bija pazīstams. Gan tās divas nedēļas, kuras pavadīju purvainos mežos, kad mēs kūlamies pie savējiem, gan pat atņemtā automašīna ar cukura maisiem. Mēs ēdām cukuru un mellenes, krēslai metoties, mēs jozām pāri šosejai...

Notikumi izvietojās šķietami simetriski. Simetrijas ass izdūrās cauri gadiem un nogūlās starp mums pār šo galdiņu, mēs sēdējām viens otram pretī, un mums bija vienādas melnā alus glāzes.

Septembrī mēs atstājām Puškinu, bet Maksis L. no Baltijas nosūtīja uz Leningradas apkaimi. Viņš izcēlās Tallinas un Baltijas flotes bombardēšanā un viņu paaugstināja par eskadrijas komandieri. Viņa

eskadrija gandrīz katru dienu bombardēja Leningradu, bombardēja rūpnīcas, baterijas, ostu, tiltus. Kad sākās blokāde, viņš bombardēja ūdensvada staciju.

Viņš stāstīja par lidojumu kārtību, par mērķu atrašanu, sakaru sistēmu.

— Pretgaisa aizsardzība jums bija vāja.

Cik viegli viņš iekļāvās manis sagatavotajā portretā. Bet varbūt gluži otrādi — manis izveidotais portrets pašlaik pielāgojās viņam? Īpaši profils. Vismazāk mainās profils. Viņa profilam bija palikusi taisno līniju noteiktība, varēja iedomāties, cik efektīgs tas izskatījās pirms ceturtdaļgadsimta armijas mundierī, kad mirdzēja jaunā, panākumiem bagātā, tāda veiksmīnīga asa krusti, ordeņi, uzšuves.

Es izvilku pistoli — tomēr iekriti gan, maitu ērgli. Nošāvu tevi bez kādas tiesas, ar baudu, visu manu bojā gājušo biedru vārdā.

— Man liekas, ka mūsu zenitartilēristi nav vainīgi, — es teicu. — Viņi nevarēja organizēt aizsardzību pieejās, fronte bija pārāk tuvu pilsētai.

— Ja jums būtu lokatori, iznīcinātāji varētu pacelties gaisā iepriekš.

Mūsu mīlerīgumā bija kaut kas dīvains, it kā mēs analizētu apmācības. Pistole — jā, kādreiz es nesteigdamies būtu pavērsis pistoli. Es skaidri atcerējos, par ko sapņoju frontē...

Leningradas frontē Maksis L. kļuva par pulka komandieri, četrdesmit otrā gada vasarā viņu pārsveda Kurskas virzienā, un drīz vien viņu iecēla par divīzijas komandieri. Acīmredzot viņš patiešām bija brāšs komandieris, viņš bija panācis atļauju pašam piedalīties kaujas izlidojumos. Faktiski viņš visu karu bija pavadījis gaisā, līdz pat tai dienai, kad viņa lidmašīna eksplodēja. Eksplozijas cēlonis bija nesaprotams: zenitlīdzekļi nešāva, sprādziens atskanēja negaidīti, bez iemesla, mašīna izjuka. Viņam izdevās izlēkt, viņš nolaidās ar izpletni un nokļuva gūstā.

Aiz biežās stāstīšanas viņa stāsts skanēja gluži ikdienišķi, turklāt tajā nebija ne jausmas no taisnošanās. Tik daudzos gados Maksis L. būtu varējis radīt pašreizējās sistēmu, atrast ko nebūt mīkstināšu. Bet viņš sevi neattaisnoja. Arī bravūras viņā nebija. Un nosodījuma nebija. Jā, eksistēja Maksis L., lidotājs, komandieris, kuram bija tik un tik kaujas izlidojumi, Leningradas bombardēšanas un postīšanas aktīvs dalībnieks, un bija cits Maksis L., kurš, neatteikdamies no sevis, tagad strādāja VDR un arī aktīvi un pēc labākās sirdsapziņas darīja savu darbu.

Viņš nestāstīja, kādas attiecības pastāvēja starp šiem diviem cilvēkiem. No divām Vācijām viņš brīvprātīgi izvēlējās demokrātisko, šāda izvēle pati par sevi nozīmēja atteikšanos no pagātnes. Bet ko nozīmē atteikšanās — aizmiršanu? Pārvērtēšanu? Vai ir iespējams aizmirst savu pagātni, kad tā bijusi dzīves lielākā daļa? Kas tad viņam palicis? Jā, un kā tad var atteikties no savas pagātnes, kā tas notiek — ieslēgt to, pašam pie tās nekad neatgriezties, attiecināt to uz kādu citu? Un kas paliek tās vietā? Sak, tas nebija es, tas bija cits. Bet «es», tas taču veldojas no atmiņām. Individualitāte — tā ir atmiņa. Kā lai sadzīvo ar to, bijušo Maksi L.?

(Turpmāk beigas.)

Par visu ko...

ODENS AUGSTUMS OKEĀNOS NAV VIENĀDS

Atlantijas un Klusajam okeānam tikai reizi gadā, vienu mēnesi — februārī, ir vienādi augsts ūdens līmenis. Visu pārējo laiku ūdens līmenis Klusajā okeānā ir augstāks nekā Atlantijas okeānā.

SIMTPROCENTĪGAI ATPŪTAI

Vēlēdamies pagatavot mēbeles, kas nodrošina pilnībā cilvēka atpūtu, grieķu arhitekts T. H. Zenstoss izstrādājis interesantu konstrukciju. Tēvijas karš. Valērijs Dedovs

Viņa konstruētais krēsls sastāv no daudzām kustīgām daļām un maksimāli piemērojas cilvēka ķermeņa formai un stāvoklim. Pēc konstruktora domām 21. gadsimta mēbeles būs tieši tāda tipa.

SIENAS ŽĀVE AR ELEKTRĪBU

Plūdu vai citu apstākļu dēļ daudzas ēkas pakļautas mitrumam. Kādā Rumānijas celtniecības zinātniski pētnieciskajā institūtā izstrādāta oriģināla metode ēku sienu ātrai izžāvēšanai. Tiek pielietota tā saucamā «elektrodrenāža», kad ar sienās ievietotiem elektrodziem ātri un vislabākajos apstākļos var novērst mitrumu. Sakarā ar izkudrojumu, rumāņu zinātniekiem nācās risināt arī dažas praktiskas problēmas, kā, piemēram: pielietojamo elektrodu pretestības un izturības paaugstināšana.

CIEDRA CEĻO UZ DIENVIDIEM

Daudzi mežkopji apgalvo, ka Sibīrijas ciedra nevar augt Dienvidurālā. Tiešām, savvaļā augošo ciedru robeža iet ziemeļos no Sverdlovskas.

Travnikovas mežniecības mežsargs Valērijs Dedovs pierādīja, ka ciedru silus var «pārvietot» vairāk uz dienvidiem. Trīsdesmito gadu beigās viņš ar ciedrām apstādīja ceturtdaļhektāru lielu laukumu. Stādī iedzīvojas. Tālākos pētījumus pārrāva Lielais

alzgāja uz fronti un valrs neatgriezās. Bet viņa Dienvidurālā iestādītās sils aug. Ap 500 ciedru tā kļuva par mežsarga pieminekli.

Cebarkulskas mežsaimniecības strādnieki entuziasta darbu turpina. Rajona mežsaimniecības masveidīgi stāda Sibīrijas ciedras. To aug jau ap 80 tūkstoši.

ĀBELES UN BUMBIERES HIBRĪDS

Pēc ilgām pētījumiem Kjustendiskās institūta vecākais zinātniskais darbinieks V. Panovs (Bulgārijā) ieguvusi dzīvotspējīgu ābeles un bumbieres hibrīdu. Pēdējā laikā V. Panovs ieguvusi arī cidonijas un ābeles hibrīdu. Šī hibrīda auglis sasniedz līdz 500 gramu lielu svaru.

KORĶU RAŽA

Par īstu «korķu fabriku» pārvērtusies pati lielākā mūsu valstī Soču korķozolu mūžīgi zaļā plantācija, kura aizņem 350 hektārus.

Apmēram pirms 40 gadiem uz Sočiem no Portugāles atveda dažus tūkstošus korķozodu stādus. Tie tagad jau dod vērtīgu izejvielu, bet apkārt 200 ha platībā zājo jaunie koki, kas izaudzēti turpat. Nesen izmēģinājumu mežsaimniecība pirms termiņa izpildīja korķu mizas nodošanas gada plānu. Pārstrādāšanai nodeva 20 tonnas vērtīgā materiāla. Ap 1970. gadu korķu mizu varēs iegūt arī no jaunajiem kokiem.

ZEMŪDENS AIZU MĪKLAS

Beigusies Skripovskas okeanogrāfijas institūta (Kalifornija) organizētā astoņmēnešu ekspedīcija. Tajā piedalījās divi zinātniski pētnieciskie kuģi, kas pētīja Klusā okeāna dibenu. Lūk, daži pētījumu rezultāti. Fidži zemūdens plato atrasts plašs rālis, kur siltā ūdens plūsma no okeāna apakšējiem slāņiem divas reizes pārsniedz «normālo». Zinātnieki atrada daudzas šauras un dziļas aizas, kurās notiek stipras zemestrīces. Ekspedīcijas vadītājs profesors Menards izteica hipotēzi, ka Fidži rajonā jūras dibens paaugstinās, līdzīgi tam, kā tas pēc dažu ģeologu domām notiek pie Vidusatlantijas zemūdens kalnu grēdas.

ILGI «ŠŪDINĀTA» UZVARA

Kāda jauna Silēzijas iedzīvotāja uzšūva sev balles tērpu no... sērkokļu etiketēm, kuras šim nolūkam bija vākusī astoņus gadus. Konkurss par oriģinālāko balles tērpu viņu pasludināja par uzvarētāju.

ČŪSKA PALIEK ČŪSKA

Lielu uztraukumu pārdzīvoja Katovicu veterinārās klīnikas personāls, kad vajadzēja operēt milzu karalčūsku. Čūsku neparko neizdevās piesiet pie operācijas galda, jo tā vienmēr no gumijas sai-

tēm izlīda ārā. Tikai pēc tam, kad pieci spēcīgi vīri bija čūsku narkotizējuši, bija iespējams atvērt strutu perēkli, kas bija izveidojies čūskas ķermenī netālu no galvas.

SPOŽĀK UN ILGĀK

Jaunu dienas gaismas spuldzi konstruējis poļu inženieris R. Ustinovičs. Tā ir neliela izmēra diskveida spuldze ar 18 cm lielu diametru, ar jaudu 30 vati, bet dod tādu apgaismojumu kā parastā 100 vatu spuldze, pie tam vēl četras reizes ilgāk kalpo. Laikraksts «Žiže Varšavi» raksta, ka Ožaruvās stikla fabrikas inženieris Izgudrojums ir sava veida pasaules sensācija. Aprēķināts, ka, apmainot ikkatru tūkstoti parasto spuldžu ar jaunajām, var gadā ietaupīt līdz 70 miljoniem kilovatstundu lielu elektroenerģijas ietaupījumu. Tāpat iespējams samazināt elektrostacijas noslogojumu «pika» stundās.

RUNĀJOŠĀ URNA

Pats tīrākais parks pasaulē atrodas Beļģijā. Uz tā celiņiem neredzēt neviena papīra. Par to jāpateicas psihologiem, kuri ieteikuši izgatavot atkritumu urnu, kas izskatās pēc smieklīga rešna ar lielu, plaši atplēstu muti. Kad atkritumu tvertne atver, reāli skaidā, varenā balstī izsaka pateicību. Bērni salasa pa zemi visus papīrus līdz pēdējām un stāv garā rindā, lai pabarotu resni.

LAI VECVECTĒVI NEBŪTU RETUMS

Izsenis sievietes uzskata par «vājā dzimumu». Ja ņem vērā viņu fizisko spēku, tad pareizi. Tiesām, tādus kā Vlasovs un Zabolinskis sievietes vidū neatrast. Bet, ja spriež demogrātiski, tad pilnīgi pamatoti par «vājā dzimumu», tieši otrādi, jādēvē vīrieši.

To «vājums» jau parādās no pašas dzimšanas. Spriediet paši: 1966. gadā mūsu zemē gaismu ieraudzīja 175 000 zēnu; no viņiem 63 000 nenodzīvoja līdz vienam gadam. Tātad 29 no tūkstoš dzimušajiem. Togad piedzima 2 066 000 meiteņu, no kurām 48 000 nenodzīvoja līdz vienam gadam; tas ir, 23 no tūkstoš dzimušajām. 23 un 29 — starpība nozīmīga! Bet zīdāinis — zēns nedzer, nesmekē un visus padomju veselības aizsardzības sasniegumus izmanto vienlīdzīgi ar zīdāini — meiteni. Zīdāinis — zēns nevarētu arī žēloties par mātes nepietiekamu uzmanību, jo māte vienlīdz bagātīgi dāvā maigumu savam bērnam neapkarīgi no tā dzimuma.

Kā izskaidrojama šī parādība? Acīmredzot tā jāmeklē sievietes organisma lielajā bioloģiskajā dzīvības noturībā, kas izsīrādājusies simtiem tūkstošu gadu ilgajā cilvēka eksistences laikā: sievietes dzīvība sugas saglabāšanai svarīgāka nekā vīrieša.

Ar bioloģiju neviens nemēģinās strīdēties. Bet kāda ir pieaugušo vīriešu mirstība salīdzinājumā ar pieaugušo sieviešu mirstību? Arī te rezultāti ir nelabvēlīgi vīriešiem. Pirms dažiem mēnešiem PSRS CSP pirmo reizi publicēja ziņas par mirstību pēc dzimuma un vecuma grupām. No tā kļuva skaidrs, ka jau no 15—19 gadus vecu jauniešu grupā mirstības koeficients ir divas reizes augstāks nekā to pašu gadu meiteņu grupā. Tālāk šī starpība palielinās, un no 25—29 gadu vecu vīriešu mirstības koeficients ir 2,5 reizes lielāks nekā sievietēm. Vēlākajos mūža gados koeficients nedaudz samazinās: vīriešu mirstība divas reizes pārsniedz tā paša vecuma sieviešu mirstību.

Jau pirms 306 gadiem kļuva zināms, ka zēnu dzimst par sešiem procentiem vairāk nekā meiteņu, tikai šie dārgie vīriešu kārtas pārsvara procenti, kuriem būtu jānodrošina dzimumu līdzsvaru, jau zīdāim, bērna un jaunības gados ātri izsīkst. Jau 20—24 gadus jauniešu skaits ar meiteņu skaitu izlīdzinās. Tālāk sākas «sieviešu pārsvars», kas arvien vairāk pastiprinās. Tā pēc pēdējās tautas skaitīšanas datiem 20—24 gadu vecumā sieviešu jau bija par 230 000 vairāk nekā vīrie-

šu, bet 25—29 gados — par 350 000. Tālākajās vecuma grupās starpība ātri un nemīlīgi palielinās. Var padomāt, kādi būtu panākumi visās mūsu dzīves sfērās, ja pieaugušo vīriešu skaits būtu vienāds ar pieaugušo sieviešu skaitu.

Vispirms — ekonomikā. Ikkatrs cilvēks ir uzturam, audzināšanai un izglītībai izlieto tautas līdzekļu uzkrājējs. Nav pat grūti noteikt šo akumulēto līdzekļu apmērus, jo ļoti labi zinām bērnu uzturēšanas līdzekļus, tāpat to, cik nepieciešams pusaudzim, jauniešiem. Katrs skolas gads maksā 100 rubļu, katrs augstskolā pavadītais gads — 1000 rubļu; uzturam, drēbēm, apaviem un citām audzināšanas vajadzībām gadā iziet apmēram 500 rubļu. Pēc tādas visu līdz darbā stāšanās izdevumu aprēķināšanas rodas iespēja cilvēku uzskatīt par «kapitālu», bet darba dzīvē saņemtos ienākumus kā šī kapitāla peļņu.

Buržuāziskajā politiekonomijā viss tiek pārvērstas naudā, un daudzli kapitālistisko valstu ekonomisti cilvēkus uzskata par tautas bagātības daļu un iedzīvotāju vērtību izsaka pat dolāros un sterliņu mārciņās. Kāds ekonomists izteicis domu, ka kurtizānes skaistums arī jāleskaita nacionālajā bagātībā. Mūsdienai amerikāņu ekonomisti ar precizitāti līdz vienam dolāram nosaka jaunpiedzimušā vērtību. Tomēr cilvēka dzīvību izteikt naudā ir zaimojoši. Cilvēks nav «kapitāls», tas pats rada kapitālus, atstājot pēc sevis savas darbības pieminekļus. Pieaudzis cilvēks darba dzīves laikā, ar savām zelta rokām ceļot mājas un rūpnīcas, atrodoties pie traktora stūres vai stāvēt pie darbgalda, apgādājot tautu ar visu nepieciešamo, it kā atgrīzē līdzekļus, kas bija patērēti dzīves sākuma periodā. Tāda cilvēka dzīvībai jābūt visas sabiedrības uzmanības centrā. Tomēr tieši darba dzīves laikā vīriešu dzimums zaudē 2—2,5 reizes vairāk nekā sieviešu. Nav grūti iedomāties, kādus zaudējumus tas nodara tautas saimniecībai. Vīriešu palielinātās mirstības sekas ne mazāk izjūt ģimene.

Vīrs, sleava, bērni — tādam ir jābūt ģimenes sastāvam. Ja ģimenē paliek tikai māte ar bērniem, tad krasī tiek traucēta visu ģimenes locekļu normāla eksistence. Tikai operētē atraitne spēj būt jautra. Parasti atraitnēm nav īpaša lēmuma tādām būt. Nav jau arī nemaz tik drošas cerības apprecēties otrreiz un mājās levest bērniem kaut vai patēvu. Zinām arī to, ka atraitņu vidū sievie-

šu ir ļoti daudz, bet vīriešu — ļoti maz. Vīrietis, zaudējis sievu, parasti samērā ātri apprecas. Sieviete, zaudējusi vīru, to izdarīt ir daudz grūtāk. Pirmā kārtā, vīriešu un sieviešu skaita nelīdzsvara dēļ. Vēl asāk tas attiecas uz padzīvojušām sievietēm un tām, kurām ir bērni. «Vīrieši dara visu, lai viņu nepietīktu», — saka kādas senas lugas varoņi. Šis vīriešu trūkums samērā negatīvi iespaido daudzas mūsu dzīves sfēras. Tiesa, populārā dziesmiņa, ka «uz desmit meitenēm pēc statistikas ir deviņi puīši» situāciju pārspīlē, tomēr brīdina, ka tad, kad viņas sasniegs 25—30—35 gadu vecumu, vīriešu un sieviešu skaita atiecība tuvosies dziesmā izteiktajai.

Vīriešu mirstības skaitliskais pārsvars nozīmē arī simtiem tūkstošu sašķeltu ģimeņu, simtiem tūkstošu sieviešu, kas zaudējušas normālas ģimenes dzīves labumus. Daži var padomāt, ka tas ir kara iespaids. Tomēr tā tas nav. Pašreiz gandrīz visi vīrieši, kas tagad ir vecumā līdz 42 gadiem, Lielā Tēvijas kara gados karadarbībā nav piedalījušies. Bez tam tieši vecumā no 30 līdz 40 gadiem krasi paaugstinās vīriešu mirstība, salīdzinot ar sieviešu mirstību. Tātad vaina neslēpjas karā un tā sekās, bet īstais iemesls ir tas, ka daudz mazāku uzmanību pievēršam vīriešu veselības aizsardzībai.

Piemēram — konsultācijas. Sievietēm ir, bet vīriešiem — nav. Esmu pārliecināts, ka visā valstī jārada plašs vīriešu konsultāciju tīkls. Kādām jābūt to funkcijām!

Tām vispirms jācīnās par nelaimes gadījumu novēršanu, jo nelaimes gadījumos galvenokārt bojā iet vīrieši.

Otrkārt, konsultācijām jānodarbojas ar pretalkohola un pretnikotīna propagandu, jo alkoholisms ir viens no iespaidīgākajiem vīriešu mirstības iemesliem. Cīņa ar alkoholismu sevišķi svarīga tāpēc, ka sakarā ar iedzīvotāju ienākumu augšanu palielināties arī alkohola patēriņš. Tā, piemēram, 7 gados, no 1960.—1967. gadam, alkohola izstrādājumu pārdošana ir palielinājusies stipri vairāk nekā iedzīvotāju skaits. Ar tādu stāvokli samierināties nevar. Alkoholisms negatīvi iespaido arī mūsu ekonomiku, sabiedrību, sašķel ģimenes un palielina miršanas gadījumu skaitu. Alkoholisms bojā vīriešu veselību, palielina saindēšanās gadījumus, aknu slimību skaitu, traucē normālu sirdsdarbību. Tāpēc jācīnās ar «zāļu pūķi», un tas jāsāk jau no skolas sola, lai visai dzīvei paliktu riebums pret alkohola lie-

tošanu. Smēķēšana tāpat kaitē vīrieša organismam. Starp citu, tabakas izstrādājumu patērišana arī stipri pieaug. Sabiedrību sevišķi uztrauc smēķēšanas izplatīšanās pusaudžu vidū. Pēdējos gados cigarešu un papirosu pārdošana tā palielinājusies, ka vidēji iznāk gandrīz viena paciņa uz katru vīrieti, skaitot, protams, arī nesmekētājus. Tātad smēķētāji patērē vairāk nekā vienu paciņu dienā. Smēķēšanas izplatīšanās nevar neizsaukt mirstības palielināšanos no plaušu vēža un citām tabakas izraisītajām slimībām. Tāpēc pret to nopietni jācīnās un ne jau tikai lekciju «par smēķēšanas kaitīgumu» veidā vien. Ierosinot izveidot vīriešu konsultācijas, tajās jākoncentrē arī specifisko vīriešu slimību profilakse, jāsniedz konsultācijas dzimumjautājumos, kā arī par seksuālo patoloģiju. Tajās tāpat būtu jārada profesionāla konsultācija, sistemātiski sekojot, vai vīriešu veselības stāvoklis atbilst viņa profesijai. Svarīgi, lai konsultācijā uzskatītu mikrorajona vīriešu darba vecumā un regulāri aicinātu viņus uz pārbaudēm.

Pie mums noteicošais vairākums (precīzāk, četras piektdaļas) ārstu ir sievietes, tātad mūsu vīriešu veselība ir mūsu sieviešu rokās. Tas ļauj domāt, ka vīriešu dzīvības saglabāšanas problēma tiks pilnīgi saprasta. Ja labāk tiks saglabāta vīriešu veselība un dzīvība, tad visas meitenes vieglāk atradīs sev dzīvesbiedrus.

Mirstības lēmēja apkopojošais rādītājs ir vidējā mūža garums. Mūsu valstī vīriešiem tas līdzinās 66 gadiem, sievietēm — 74. Starpība — 8 gadi! Tā ir ļoti liela. Ja izdotos šo atšķirīgo «aizgu» no 8 gadiem samazināt vismaz uz četriem, tas ļoti labvēlīgi iespaidotu mūsu tautas dzīvi.

Pašreizējā laikmetā tehnika strauji iespējās visās mūsu dzīves sfērās. Droši vien no zemes dzīlēm jau tiek izcelta tā dzelzs rūda, no kuras iegūst tēraudu 1969. un 1970. gadā un izgatavos tūkstošiem automobiļu, kurus galvenokārt vadīs vīrieši. Katra tehnikas līdzekļu izmantošana slēpj sevī arī zināmas briesmas, kas būtu jānovērš darba drošības tehnikai. Tāpēc darba drošības tehnika jāpaveļ daudz augstākā līmenī. Tas palīdzēs saglabāt vīriešu dzīvību viņu dzīves vissvarīgākajā periodā.

Panāksim, ka varēsim sastapt ne tikai vecvecmāmiņas, bet arī vecvecitēvus, kas pašreiz ir liels retums.

Pēc ekonomisko zinātņu doktora B. URLAŅA raksta

RAINA DIENAS — DZEJAS DIENAS

MĀRIS ČAKLAIS

DAINA AVOTIŅA

JĀNIS PETERS

ĀRIJA ELKSNE

Joks

Zirgam uzbāzts otrādi
loks —
tas ir joks.
Puķes vietā mīļākajai
sīpolloks —
arī joks.
Pusnakts stundā lielceļmalā
spoks —
vēl viens joks.

Visa dzīve — jokos vienos,
joki naktī, joki dienā;
visa dzīve — joks!

Kamēr savā nopietnībā
Vieni visu mūžu smok,
dzīvo vecpulis un viņa
joks — gumijjoks.

Kamēr dzīvo — joks kā pūce
tavā naktī nomodā
sēž.
Kaprači uz kapa malas
tā kā skalus
jokus plēš.

Man lemta laime —
Liela kā zeme,
plaša kā debess,
dziļa kā jūra,
jo uz šīs zemes,
zem šīs debess,
pie šīs jūras dzīvo
tu.

Mana laime vienmēr
atstāj mani ēnā.

Saules pusē dzīvo citi —
laimīgie.

Es tur esmu bijusi
tik reti,
ka vienmēr to atceros.

Bet, ja cilvēkam pieder
pati laime,
vai gan vēl jābūt
arī laimīgam!

Aizskrien putni. Nošvīkst gaiss.
Man uz pleciem kartupeļu maiss.

Cēla zvaigzne kāpj un deg, un kaist.
Jāzvej ratos zemes nesamais.

«Un zini — visaugstākā ideja,
tā nepazīst...»

... jācērt malka. Jāiet skalus plēst —
bērni prasa kartupeļus ēst.

Cilvēks zvaigznēs! Sasniegts mērķis tāls!
Jāaizskrien uz kaimiņiem pēc sāls.

Jāpārmaina gurķu mucai slogs.
Bīfēs jāleziemo. Jāaizdrīvē logs.

Iai, kad ziema rūtīs vārīs ciet,
bērni zaļas svecas
pudelēs var liet.

... Bērni paēduši, bērni gultās krīt.
Grāpis tukšs.

Un grāpī zvaigzne spīd.

1968

Pelnrušķītei

Ja Pelnrušķīte jūs esat,
Tad nebēdājat vis,
Labais princis jūs sācis jau meklēt,
Savu galmu pametis.
Viņš neapņems citu nevienu,
Jūs varat mierīga būt,
Ejiet, nolieciet sienu klēpi,
Kad zilīte klauvē pie rūts,
Ejiet, nolieciet sienu klēpi,
Kad stirna nāk barību lūgt,
Un nebariet mežābeli,
Ka viņas auglis — rūgts.
Varbūt tie labajam princim
Parādīs ceļu pie jums,
Un viņam vairs nebūs jāklīmst
Vienam, kad vakars tumst.
Jūs varēsiet abi kopā
Brūnganos riekstus šķīt,
Vai no zeltainām kastaņas lapām
Rudenim vainagu vīt.
Vien vērā līciet vienu,
Ka princis mēdz pārģērbties,
Viņš vienkāršās darba drēbēs
Var pie jums ierasties.

ATRAKTA EGEJAS POMPEJA

Vai Platona Atlantīda atradās Vidusjūras austrumu rajonā? Šis jaunums izraisījis bumbas sprādziena iespaidu. Runa ir par vienu no lielākajiem arheoloģiskiem atklājumiem. Amerikāņu un grieķu zinātnieki, kuri šopavasar sāka pētījumus Teras salā Vidusjūrā, nebija gaidījuši, ka viņiem izdosies atrakt vienu no lielākajām antīkām pilsētām.

Tera — ļoti neparasta Egejas jūras sala. Būtībā tā sastāv no vairākām salām, kas it kā veido jūras applūdinātu bijušā krātera vainagu. Miests ar tādu pašu nosaukumu atrodas bijušā krātera malā.

Agrāk šai rajonā vairākkārt notikušas zemestrīces: 196. gadā pirms mūsu ēras, 1570. gadā, 1650., 1707., 1866. un 1956. gadā. Centrālās jūras līcis ir izveidojies pēc katastrofiskas vulkāniskas erupcijas, kas applūdināja salas centrālo daļu.

Arheologi pierakstīja šo katastrofu relatīvi nesena pagātnē. Taču sala atrastas alžvēsturisko apmetņu pēdas. To stratigrāfija parāda, ka šīs apmetnes pastāvējušas vēl līdz liča rašanās laikam. Par katastrofiskajām erupcijām Teras salā minēts arī an-

tīkajā literatūrā. Ar oglekļa-14 palīdzību izdibināts, ka divas erupcijas notikušas 1500. un 140. gadā pirms mūsu ēras. Otrā no tām bijusi plecas reizes spēcīgāka par sprādzienu Krakatau 1883. gadā, kad vulkāns sagruva un izveidojās līcis.

Tāda katastrofa, kas noved pie veselu teritoriju izžušanas, atgādinājusi pētniekiem par Platona dialogiem, tātad par Atlantīdu. Saskaņā ar Platona leģendu Atlantīdā vajadzēja atrasties otru Herculesa stabiem (tagadējā Gibraltāra), bet tās izpostīšana un applūdināšana notikusi 9600 gadus pirms mūsu ēras. Atlantijā okeanogrāfi līdz šim nav atraduši neko līdzīgu. Bez tam maz ticams, ka atsevišķa lieliska civilizācija varēja attīstīties mezolīta periodā. Tādi prātījumi noveda pētniekus pie hipotēzes, ka Platons un leģenda pārkāpuši laika un telpas mēru. Iespējams, ka leģendā minēto laiku vajag izdalīt ar 10. Egejas salas un periods ap 1500 gadiem līdz mūsu ērai, kad notika minētās divas katastrofiskas zemestrīces, tadā gadījumā varētu būt labas laika un ģeogrāfiskās koordinātes Atlantīdai. Ir zināms, ka tajā laikā arī Krētas

sala pārdzīvoja postījumus, ko bija izraisījis seismiska katastrofa.

Iespējams, ka salīņas ap Teru ir rajons, kur uzplauka Atlantīdas lieliskā civilizācija. Vadošā no šī plepēmuma, grieķu-amerikāņu ekspedīcija arī devās uz Egejas jūru.

Dienvīdos no Teras uzlieta teritorija, kas ļoti atgādina krastus, ko savām apmetnēm izvēlējies senle Krētas salas ledzīvotāji. Pēc šiem novērojumiem zinātnieki loģiski secinājuši, ka šajā rajonā senatnē mituši cilvēki. Sākās izrakumi.

Pavecs zemnieks parādīja arheologiem ledobumu klinti. Tālāk atrada plaisu zemē. Druždaini strādājot, izrakās cauri deviņām zemes kārtām, un pasaule uzzināja, ka zem vulkānisko izvirdumu pelniem gandrīz pirms 3500 gadiem gājusi bojā vesela pilsēta. Kvadrātkilometra platībā izauga senle mājokļi, no kuriem daudzi saglabājuši gandrīz neskartus savus divus trīs stāvus un pagrabus. Uz dažām sienām atrastas vēl neizdzisušas freskas. Sprīžot pēc glezniecības stila un citiem motīviem, arheologi te saskata kaut kādu

Krētas vai Minosas civilizāciju. Atrastais māla trauks ar tā spirālēm un krāsu ornamentu vedina pētniekus uz tādiem pašiem secinājumiem. Arī ēku arhitektūra liecina par Minosai raksturīgu iezīmi. Zinātnieki secinājuši, ka runa ir par Minosas kultūru, kas radusies vēl 1500 gadus pirms mūsu ēras. Analīzes ar oglekli-14 parāda, ka tieši tajā laikā gadījusies šī neredzētā vulkāniskā katastrofa. Mājās atrasti kausi, eļļas lampas un citi priekšmeti. Traukos ir vīna un eļļas pēdas. Uzietas arī koka stieļu paliekas.

Ap šiem priekšmetiem izkaisīts ne mazums skeletu. Tomēr visiem tiem ir dzīvnieku cilme. Cilvēku kaulus neatrada, tāpat vērtslīetas un izrotājumus. Šis apstāklis vedina domāt, ka katastrofa tomēr deva iespēju ledzīvotājiem evakuēties un paņemt sev līdzī vērtīgākos priekšmetus. Minosas Pompejas liktenis acīmredzot bija mazāk skarbs nekā Vezuva apraktās Pompejas liktenis. Tieši tādēļ saglabāties mazāk līcību par šo lielisko civilizāciju, kura, iespējams, nav nekas cits kā leģendārā Atlantīda.

No «Politika»

Z. LEGZDIŅA foto

POCĪTES.

DABA UN FANTĀZIJA

Tā sauc muzeju, kas atrodas Maskavā, nelielā baznīcīņā Kaļiņina prospektā. Jāsaka gan, ka pati muzeja celtnes izmēros nemaz nav tik maza: tas tikai tā šķiet pirmajā mirklī, jo attēlā redzamā augstceltne blakus ar savu grandiozumu it kā nomāc un saplacina tās pavēnī saglabāto, daudzajiem tornīšiem un kupoliem rotāto arhitektūras pieminekli.

Muzeja telpās izvietoti vairāki simti eksponātu, kurus sākotnēji radījusi pati daba un tikai nedaudz, papildinot un padziļinot raksturīgāko, to veidošanā piepalīdzējis cilvēks, tadā kārtā darinot tiešām apbrīnas vērtus eksponātus.

PRIEKŠPLĀNĀ MUZEJA «DABA UN FANTĀZIJA» CELTNE.

RŪKIS.

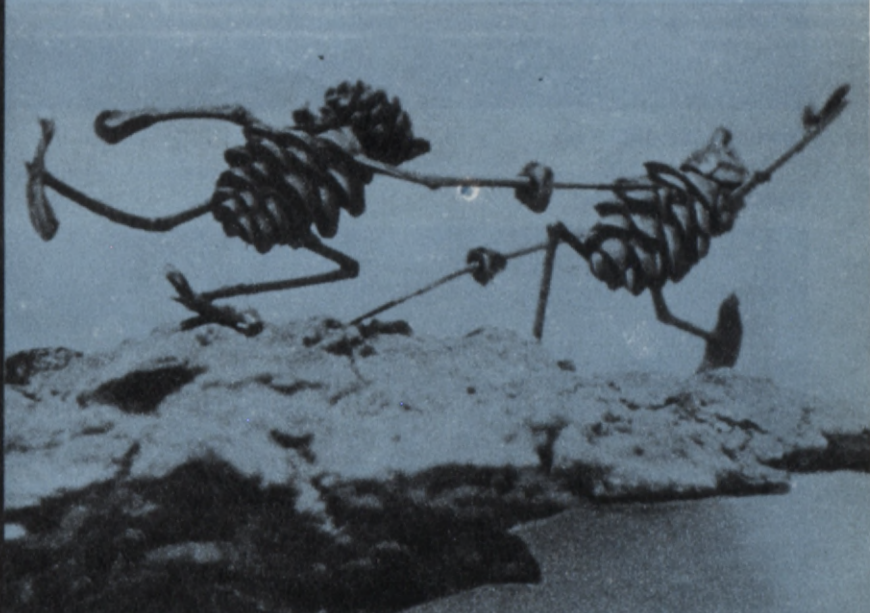

PIELĪDEJS.

BEBRS.

DUELIS.

TENKOTĀJA.

MEŽA ZVĒRS.

EZELTĪ.

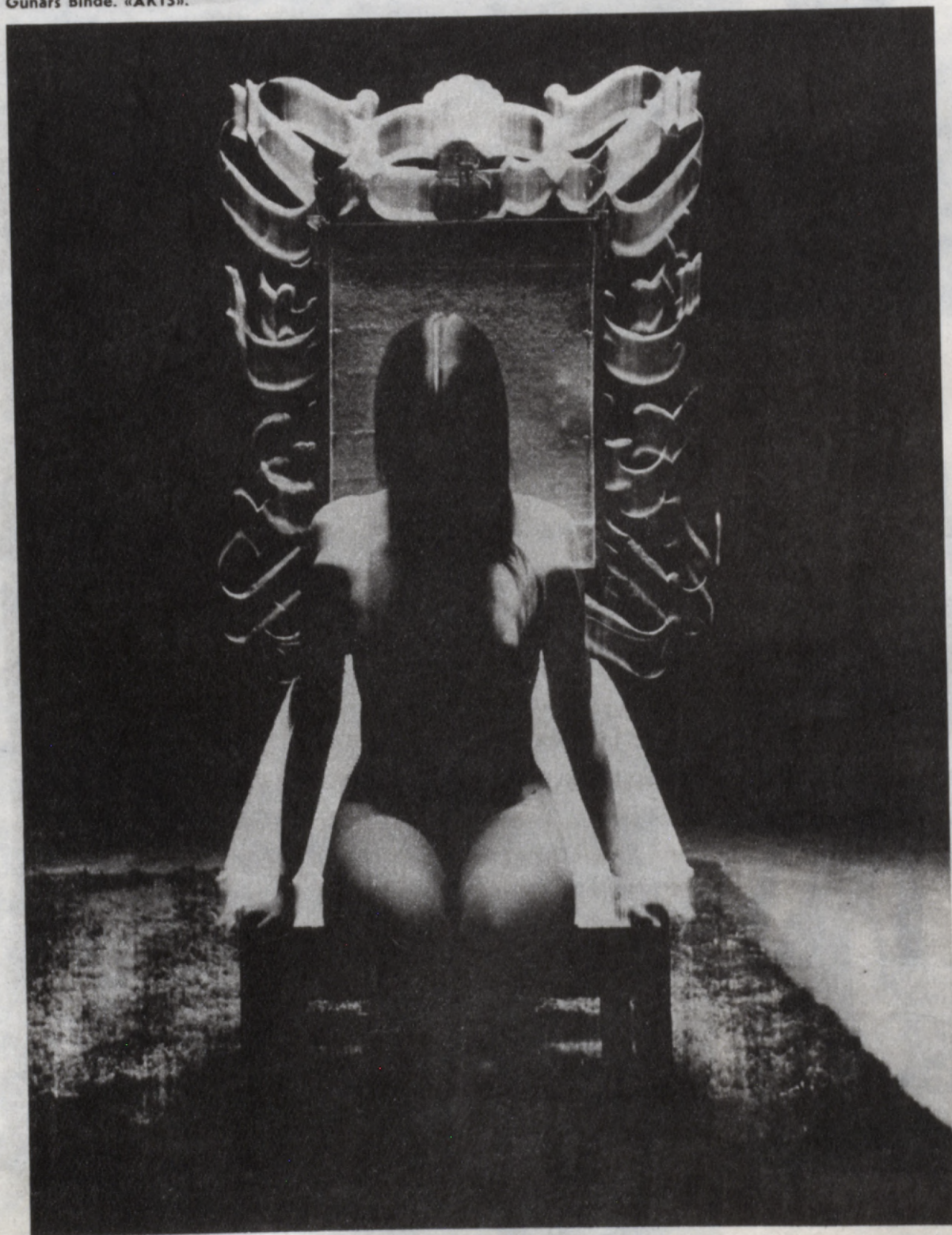

PĪPMANIS.

Egons Spuris. «INERCE».

Gunārs Binde. «AKTS».

No Rīgas
fotokluba
8. izstādes

Valsts aizrobežu
mākslas muzejā
Rīgā.

LŪDZU, VAI JUMS NAV VAJADZIGS JAUNS UNIVERSĀLVEIKALS ?

Pēdējos desmit gados izaugušas jaunas tirdzniecības ēkas Valmieras (pat pa divi lāgi), Valkas, Cēsu, Limbažu, Alūksnes un Rīgas rajonos. Veikali, restorāni, ēdnīcas, kafejnīcas, lielas preču noliktavas un maizes ceptuves. Rajonu pilsētās tās blakus dzīvojamu namu tradicionālajām sērkokļu kārbu formām izceļas ar oriģinālu arhitektonisko risinājumu, mūsdienīgām līnijām, labāku apdari, ērtām iekšējām.

Kas tās būvē? Kas, piemēram, uz cēla «Sēniti»? To pašu «Sēniti», kas jau kļuvis populāra ar savu Latvijā vēl neredzēto kupolu un latviskajā stilā izstrādāto alus zāli jeb pagrabiņu. Tas nav parasts restorāns, bet jau vesels komplekss: restorāns, minētā alus zāle, kulinārijas veikals, kafetērija un vasaras terase. Pašreiz modernākais republikā. Ja Tirdzniecības ministrijas celtnieki neuzbūvēs kaut ko sevišķi oriģinālu, tad iespējams, ka savu Inčukalna «māsu» pārspēs vienīgi šogad pabeidzamais restorāna komplekss Saulkrastu jūrmalā. Arī līdz turieni aizstiepusies patērētāju biedrību savienības «roka».

Saulkrastu celtni tāpat kā «Sēniti» būs īss, skanīgs nosaukums. Paši celtnieki ar savas organizācijas nosaukumu gan nevar lepoties. Vai mēli var izmežģīt, izrunājot tik garu vārdu kombināciju: LPSR Patērētāju biedrību savienības celtniecības pārvaldes Valmieras darbu vadītāju iecirknis. Kāpēc ne «Vidzeme»? Būvē taču Valmieras celtnieki tirdzniecības ēkas gandrīz visā Vidzemē...

Iespējams, ka pašiem darba darītājiem vienkārši nav vaļas domāt par sevi — aug tempi, aug arī pats iecirknis.

No maza remontkantorīša 1949. gadā līdz tagadējai solidai celtniecības organizācijai. Sākumā tikai remontēja vecos veikalus. Pirmā lielā jaunceltne nu jau pamatīgi novecojusi. Tagad to valmierieši sauc par veco universālveikalu.

Nu jau ir jaunais universālveikals, bet iecirknis pārcēlies uz pašu iekār-

toto «bāzes laukumu» pilsētas malā. Te ražo dzelzsbetona izstrādājumus, starp citu — visas konstrukcijas, detaļas lauku veikaliem, kuras celtniecības vietā būtībā tikai saliek kopā. Te apstrādā kokmateriālus, izgatavo tirdzniecības mēbeles. Te ir noliktavas, mehāniskais remontcehs utt.

Apmeklējot savu kādreizējo darba vietu (tolaik strādāju te par krāvēju) šogad, dūrās acis ne tikai pārmaiņas. Es sastapu tos pašus ļaudis, kas tur strādāja «manā laikā» un vēl pirms tam. To pašu meistarū Hermani Grāpi, to pašu sagādnieku Robertu Kauci, to pašu galveno mehāniķi, tos pašus galdniekus... Cita darba vieta nav aizvīlinājusī prom darbu vadītāju Frici Zumentu (cēla «Sēniti») un pašu vecāko strādnieku, tagad brigadierī Kārli Tolli (nav tāda iecirkņa būvēta tirdzniecības centra, kurā nebūtu ieguldīts viņa darbs).

Priecājos, ka mans bērnības draugs Harijs Dūdiņš, iecirkņa meistars, ne tikai nav pametis savu pirmo īsto darba vietu, bet kļuvis pat par partijas pirmorganizācijas sekretāru.

Sie ļaudis strādā iecirknī desmit un vairāk gadu. Viņi gatavi doties tālos un ilgos komandējumos, bet nedomā atstāt savu pilsētu un darba vietu pavisam. Tāds laikam ir mūsu mazo pilsētu (kaut arī rajonu centru) ļaužu raksturs. Bet varbūt tas ir mantojumā gūts latviešu amata vīru sīkstums un noteiktība. Negribētos šo parādību motivēt ar vietā un nevietā lietotiem apzīmējumiem «draudzīgs kolektīvs», «patrioti» u. tml. Gan jau sastrīdas arī, un nez vai klaji apspriež «savas pilsētas patriota» problēmu. Dzīves saknes ir dziļākas.

Ja jūs iepazītos ar iecirkņa priekšnieku, gados vēl pajaunu, bet jau 20 gadus vienā darba vietā nostrādājušu cilvēku, jūs varbūt ieinteresētu:

Kā kļūt par «neizkustināmu» priekšnieku? Sākumā... Varī būt enerģisks jauns cilvēks, labākais

centra uzbrucējs pilsētas futbolkomandā un inženieris mazā remontkantorī. Pastrādā kādus desmit gadus, iepazīsti celtniecības ābeci un «augstāko matemātiku» — kļūsi priekšnieks. Gaužām vienkārši. Tagad tikai atliek nepadoties kārdinājumiem, kas vilināt vilina uz «augstākiem» vai «izdevīgākiem» amatiem. Vēl nav par sliktu iestāties Rīgas Politehniskā institūta neklāties nodaļā un tikt līdz trešajam kursam vispārtehniskajā fakultātē.

Valmieras darbu vadītāju iecirkņa priekšnieks ir Arnolds Bacis. Priekšnieks jau desmit gadus. Sastapsi ārpus kabineta — tāds pats kā visi.

Bet tagad — kā kļūt par darbu vadītāju? Sākumam var pastrādāt četrus gadus teātrī. Piemēram, Valmieras drāmas teātrī par režisoru Z. Vinkalna un A. Lāces palīgu. Var arī tēlot Bambi L. Paegles «Runga iz maisa». Nu, obligātais karadienests, pēc tam atpakaļ uz teātri. Soreiz pietiks ar vienu gadu. Tagad gan vairs nav ko vilcināties — sastatnes jau gaida iesācēju celtniecības mākslā. Protams, nav slikti, ja ir 1968. gads ar torņa celtniem un visādu citādu tehniku, spīd tikai «pogas». Bet ko darīt vienkāršam palīgstrādniekam, ja ir tikai 1954. gads? (Ap tiem gadiem pat miniceltnītis «Pionieris» rajona pilsētā bija liels brīnums.) Jāceļ uz muguras «āzītis» ar ķieģeļu kravu un jāstiep augšā meistariem...

Celtnieka amata noslēpumiem pietiek ar astoņiem gadiem. Tad jāklūst par brigadierī, jāceļ vismaz tāds nams kā Valmieras tirdzniecības centrs. Vēl divi trīs gadiņi — darbu vadītājs gatavs. Komandē tik ļaudis un tehniku, nu kaut vai tirdzniecības noliktavu būvē Limbažos. Un, ja tikpat veiksmīgi ies tālāk, — nebūs brīnums, ja 1967. gadā pabeigto Smiltēnes tirdzniecības centru pieņems ar ļoti labu vērtējumu...

Sādu dzīves ceļu izvēlējis Arnolds Ozols. Tagad viņš vada tirdzniecības noliktavu celtniecību Valmierā.

Cik viegli celt modernus tirdzniecības namus — tā varbūt var pairo-nizēt, ja vienpusīgi novērtē labos vārdus, kas šeit teikti par Valmieras celtniekiem.

Cik viegli? Pareizāk — cik grūti... Piemēram, «Sēniti». Cēla pēc individuālā projekta (arhitekts L. Skuja). Kupols vien izvirzīja veselu virkni inženiertehnisku un gluži ikdienišķi praktisku problēmu. Nebija ne pieredzes, ne... materiālu. Ja to pārklātu ar tradicionālajiem ruberoida slāņiem un bitumenu, tie gan aizturētu mitrumu, bet pati celtnē kļūtu neizskatīga, smagnēja. Nācās saukt palīgā ķīmiķus. Tie sintezēja speciālu šķīdumu, ar ko pārklāt betonu.

Lielie sānstiklojumi — tas ir hermetiski noslēgtas stikla paketes ar speciālām ķīmikālijām starp ārejo un iekšējo stiklu. So pakešu ražošanu apguva pats iecirknis. Kas tur sevišķs? «Sevišķs» tas, ka starp stikliem nevar iekļūt putekļi un stikli nekad nebūs jātīra no iekšpusēs.

Vienīgi vasaras terase palika nepabeigta. Lai arī kā pūlējās, nekur nevarēja dabūt arhitekta paredzēto stikla plastiku.

Par bijušajām grūtībām celtnieki nemil sūkstīties, vienalga, pašiem vien viss jāatrisina. Pie tam uzskaitītās grūtības nav vienīgās, tādas bija ik dienas. Tāpat ir tagad — kaut vai restorāna kompleksa būvē Saulkrastos, ko arī ceļ pēc individuāla projekta.

Atzinība un prēmijas konkursos nāk pēc tam — kā tas bija ar Valmieras tirdzniecības centru. Vissavienības Tautsaimniecības sasniegumu izstādē demonstrēja speciālu krāsainu reklāmfilmu par šī nama iekārtojumu, preču klāsta izvietojumu tajā, kā arī par apkalpošanas kultūru.

Šogad viņi universālveikalus neceļ. Bet nākotnē pāries vairāk uz laukiem — būvēs ciema veikalus un ēdnīcas.

Lielie universālveikali vai tirdzniecības centri rajonu pilsētās jau sabūvēti.

Armīns Lejļiņš

STASTS AR LAIMIGĀM BEIGĀM

(2. turpinājums)

Ulda Zemzara zīm.

— Cetrdesmit rubļus var nopelnīt arī daudz mierīgāk, Edvīn. Ja dabūtu regulāri tulkot izdevniecībai...

— Vai tad nedod?

— Tā var vaicāt tikai tāds, kas nav lietas kursā. Katra grāmatiņa jāizrauj burtiski ar knīpstangām, mīļais! Ja pieprasījums pārsniedz piedāvājumu... Tu pats esi politiekonomiju mācījies. Simtiem cilvēku iztēlojas, ka viņi var tulkot. Desmitiem ir tādu, kas spēj, cits labāk, cits vājāk. Un arī to ir vairāk nekā nosaukumu izdevniecības plānos. Tātad tīri objektīvi visus apmierināt nav iespējams. Un dabiski, ka persona, kas to izšķir...

— Tā sirmā dāma? Skribe vai Skrabe?

— Skrube... Un dabiski, ka Skrubei svaru kausos iekrīt nevis viena bumbiņa «ko tu vari?», bet arī otra — «kas tu esi?». Un otra nereti ir smagāka.

Edvīns pazobojas:

— Tātad: redaktora vietnieks tulko labāk nekā nodaļas vadītājs, redaktors labāk nekā viņa vietnieks, ministrs... Pēc principa: no augšas tālāk redzams un kvalifikāciju nosaka algas lielums, nevis otrādi.

— Tu esi ķeceris, mīļais!

Pa Vanaga roku augšup tek siks, zaļš kukainītis ar garām zīdām. Viņš noliec galvu, vēro, kā šis knīsis centīgi rāpjas, nīpri kustinādams kājeles.

Negaidot iešaujas prātā:

«Visi mēs tāpat citīgi rāpjamies uz augšu...»

Kad zaļais nieciņš grib patverties piedurknes tunelī, viņš ar trāpīgu knīpja cirtieni notrauc to zemē.

«... taču uz leju aizvien iet ātrāk un vieglāk.»

Viņš pūlas saskatīt nokritušo kukainīti, bet tas pazudis, gluži kā izkusis zālē.

Vanags nezinkāpēc nopūšas.

— Bet galvenais nav godkāriba vai nauda. Tas drīzāk ir morālas dabas. Gandarījums.

«Es it kā taisnojos viņa priekšā.»

— Gandarījums?

— Tu tad vēl staigāji Isās bikšēlēs... Mani atstūma Leona dēļ. Tāpēc, ka viņš bijis leģionā. Neuzņēma partiju. Tam, ka es pats nebiju leģionā, ka vairākos no friču mobilizācijas, slapstīdāmos Vidzemes mežos, ka cīnījies Sarkanajā Armijā, ka spoži rakstīju — izrādījās, visam tam ir nieka vērtība, salīdzinot ar to manas biogrāfijas gigantisko faktu, ka brālis ārzemēs.

Krūtīs iekrīt sika, urdoša sāpīte.

«Es vēl aizvien uztraucos atceroties.»

— Tas bija ļoti sen, — Edvīns klusi saka.

Vai tas ir mierinājums? Vai vienkārši konstatējums?

Vanags taustās pa kabatām. Varbūt atradīsies vēl kāds smēķa gaļiņš? Nē, tikai izblīruši tabakas smalkumi, sausas maizes druskas, droši vien no pērnējās vasaras. Un re, kur poga! Viņi ar Elzu nebija iedomājušies to pameklēt šeit. Melna spīdīga poga ar četriem caurumiņiem.

— Tu saki «sen»... Bet tas viss ir noticis manā mūžā. Un vārdus no dziesmas neizmetīsi.

Vējš plīvina un šķirsta Vanaga matus, un Edvīns ievēro, ka tie stipri sirmi — agrāk viņš nekadēļ netika pamanījies. Un tagad apnēsātās drēbēs, gumijas zābakos, ar saulē kaistošu, mazliet uzburbušu seju Vanags atgādina padzīvojušu lauku vīru. Vienīgi rokas baltas, skaistiem, slaidiem gandrīz vai vijolnieka pirkstiem, tās nesaderas ar pārējo.

— Atklāti sakot, Edvīn, reizēm man gribas uzspļaut visiem amatiem. Būt ierindas žurnālistam, daudzīties pa komandējumiem un, ja ko rakstīt, tad ar eleganci, ar aizrautību, strīdīgi, kašķīgi. Lai laudis zina, ka tad, ja apakšā mans paraksts, mušas nemirs. Bet kas man tagad iznāk, ja ņemu rokā spalvu? Tas katram zināmais, kas sākas un beidzas ar burtu «s». Taču kādreiz mani raksti karājās redakcijā pie dēļa. Kā paraugi.

— Tev nav vēl pat pilni piecdesmit un...

— Neesi liekulis, Edvīn! Tavos gados tādi kā es liekas vecīši. Un es patiešām esmu vecs. Vecs un slims. Un... un pārvērties par ierēdni. Kad pērn atgrīzeļos no Skandināvijas, Brīvkalns man sacīja, lai es kaut ko uzrakstot par braucienu. Vērojumus, pārdomas. Pajokoja:

«Tikai ne ģeogrāfijas grāmatul!» Šādas tādas piezīmītes man bija, sadabūju materiālus vēl no bibliotēkas. Izdzēru milzīgu daudzumu kafijas, sirds galīgi satrakojās, noniku naktī. Redzu, iznācis tieši tas, ko nevaļag. «Ģeogrāfijas grāmata». Stereotipas levadrakstu frāzītes! Drukā jau arī tādas rakstugālus, bet man, kā saka, firmas gods neatļāva tur rakstīt savu uzvārdu apakšā. Iedomājos parādīt Sarmal. Viņa, paldies dievam, to uztvēra kā uzticēšanos, ķērās klāt ar entuziasmu. Skatos, pārtaisīja it kā nedaudz, kļuva krāsaināk, panidējām frāžainību. Nopublicēja. No honorāra uzdāvināju viņai smaržas, bet pārējo nodzēru. Pēc ilgiem gadiem piedzēros kā lops...

Edvīna skatienā Vanags samana želumu. Tas strauji atskurbina.

«Kālab es viņam to stāstīju?»

Vajširdības reibums pārskrējis. Un ir pretīga pagīru sajūta, kāda mēdz būt pēc lēta konjaka un pārliecīgas atklātības. Gribas pateikt ko tādu, kas aizslaucītu no Edvīna sejas pazemojošo līdzietības izteiksmi.

— Tagad tu teiksi, ka arī redakcijas darbinieki ir vajadzīgi un... un fizikultūras skolotāji ir vajadzīgi...

Edvīns nesaka neko.

«Kam bija vajadzīgs šis dzēliens?»

— Nedusmojies, — Vanags paklusām ieminas.

— Tu jau nepateici neko tādu, kas nebūtu taisnība, — Edvīns atbild, raudzīdamies Vanagā.

Elzas rāmās acis, pelēkās kā rudens ūdeņi...

«Cik viņi vienādi!» domā Vanags novērsdamies.

Dienvēdējā nes projām skaņas, un viss, kas varētu vēstīt par lielceļa tuvumu — automašīnu rūkoņa un motociklu parkšķi — neatlido līdz šejieni. Vientuļā stigas mala ar abiem sveķainajiem celmiem ir kā aizmirsta, saulaina sala zilganajā ezerā.

— Būs jākust, — Edvīns ieteicas un sāk auties. Ass, vīrišķīgs profils, skaists sarkanbrūns iedegums, muskulots kakls, tikai sejā kaut kas pulcisks, pazīstams, kas nepadodas laika pārvērtībai. Tas pats pulciskais kā toreiz, Jaungadā, kad Edvīns apēda divdesmit četrus pīrādziņus.

«Kam bija vajadzīgs šis garīgais sadisms?» domā Vanags. Gribas pateikt kaut ko izlīdzinošu, labāku nekā kokainais «nedusmojies»... Edvīns ir apāvēs.

Salocījuši lietusmēteļus un pasītuši padusē, viņi dodas pa stīgu lejup. Priekšā paveras koša ieleja, kur abās pusēs drūzmējas krūklī, alkšņi un kārkli kāpj pa nogāzi lejup un droši brien pat dūksnājā. Ista maza, zaļa elle, no kuras paceļas spindzošu odū bari un ūbo meža balodis.

«Vai nav tas pats strauts, kas gravā?»

Viņi pienāk pie paša ūdens. Tas ir stāvošs un brūns kā iesala ekstrakts, kurā iemērkta liela koka karote — sieksta. Nē, tā ir pavisam cita tērcīte. Vanags vienkārši kļūdījies. Šī ir daudz šaurāka. Edvīns viegli pārkāpj pāri ar savām garajām dzērves kājām, pastiepj roku Vanagam.

Stīga atkal ved augšup. Zem zolēm no jauna švīkst skuļas un gurst smilts. Vanags paceļ galvu. Pāri priežu galotnēm plešas mirdzošs, tīrs zilums.

— Redzi, noskaidrojās pavisam.

Priekšā nodārdina kravas mašīna — starp stumbriem pavīd it kā vilka ēna, žigla un pelēka.

«Pa ceļam, ja Ogres tanks būs vajā, paņemsim benzīnu,» prātā ienāk jau gluži lītišķa, praktiska doma. Tas tur, klajumiņā pie diviem celmiem, bija tikai tāds mazs intermeco dzīves prātīgajā, stabilajā ritumā.

Sosejas asfalts skanīgi atbild katram gājēju solim. Rau, arī Virši klāt. No skurstēpa ceļas balti dūmi, saulē mirdz rūtis, un pelēkās ēkas izskatās uzposušas un priecīgas.

4. NODAĻA

Elza izvada savus «rīdziniekus». Tie sasēžas, aizcērt durtiņas, Vanags iedarbina motoru. Viņa stāv līdzās, pūlēdamās atminēties, vai nav kas aizmirsts vai atgādināms. Nevar atcerēties neko. Vējš vēl nav rimies, pēcpusdienā pat pieņēmis — plīvina matus, planda svārkus ap spēcīgajiem stilbiem.

— Nu tad, Elzīn, pagaidām!

Viņa noskatās pakal. Kā neveikla vabole «Moskvičs» rāpjas prom pa meža ceļu, nozvalstīdamies uz priežu saknēm. Likumā jau pie pašas šosejas pamirdz nez kas gaišs un plīvojošs. Varbūt tur Sarma pamāj atvadas, varbūt kāds no aizbraucējiem ko izpurina? Viņa paceļ roku, taču baltums nozūd, un, pamazām saplūstot ar koku šalkām, izdziest arī motora rūkoņa. Elza pastāv, nesteidzīgi ielet mājā. Aprimis magnetofons, balsis, durvju klaudzešana. Tikai klusums un lielā, mokrā pulksteņa dobjie tikšķi: tip, tip, tip... Tukša, kā pamesta, kā aizmirsta māja.

Elza apšēžas, paņem jauno «Zvaigzni». Var atpūsties. Smeldz kājas. Viņa šķir lapu pēc lapas, negribas lasīt. Pa brīdīm nočaukst papīrs.

— Tip, tip, tip...

Cik vientuļi! Pēc skraidīšanas, nīkšanas pie plīts, galda klāšanas un novākšanas, trauku šķīdošanas. Liekas, to vien visu sestdienu un svētdienu būtu darījusi, kā klājusi un novākusi galdu — un pretīgi šķīdējuši trauki. Pāršķiras nākamā lappuse.

— Tip, tip, tip, tip...

Sīki, noslēpumaini soliņi. Kā toreiz, bērnībā. Toreiz Elza vienīgi nesaprata, kas tur staigā un kāpēc, un uz kurieni. Tagad iedomājas: tā ir dzīve. Tur aiziet dzīve — sīkiem, nemanāmiem soliņiem, viltīgi lēnām un viltīgi ātri.

Viņa noliek žurnālu, paver Sarmas istabiņas durvis — pusbalstī iedziedas viras. «Vajadzēs palūgt Edvīnu, lai ieeljo, citādi kā tadā šķūnī,» paplaiksnās ierasta doma un izvēlojas kā dūmi.

Elza dodas pie spoguļa. Pulkstenis cauri sienai tikpat kā nav dzirdams. Klusums, mierīgs un dziļš kā akacis.

Uz vadža pīdžama rieksta brūnūmā, blakus spogulim dzeltenā lentīte, uz palodzes flakons ar ieslodzīto meža zemeņu un priežu sveķu aromātu. Viss tāpat. Tikai grāmatas un kladītes krāsainajos vākos projām. Tai jābūt savādi sajūtai, kad ir deviņpadsmit gadu.

«Ko es darītu, ja man būtu deviņpadsmit?»

Elza to apjauš neskaidri, kā caur zilu dūmaciņu. Vai viņa tad sāktu citādi? Un kā? Tas ir vilinoši un biedējoši — būt deviņpadsmit gadu vecai. Jaunībā pats valdzinošākais laikam ir ticība, ka viss piepildīsies. Elzas jaunībā pats labākais bijis tieši tas. Sapņi nāca droši kā zilītes ēst kaņepes no viņas saujas.

Kāpēc nekas, itin nekas nepiepildījās? Kas vainīgs? Nu labi, ne katra kļūst māksliniece. Taču pat sievietei raksturīgā tieksme pēc gluži parastās normālas laimes — ne pēc izcilas, bet ierindas laimes — ar saskanīgu ģimeni un pāris bērniem, neguva piepildījumu.

«Vai Zanis mani mīl? Vai viņš vispār kādreiz mīlējis mani? Tad man paliktu vismaz atmiņas...»

Ja kāds to būtu pastāstījis Elzai, kad viņai bija tik daudz gadu, cik tagad Sarmai, viņa droši vien būtu pārņēmis izmisums.

Elza pasmaida. Greizi un zobgaļīgi pasmaida pretim viņas attēls.

«Dzīve iekārtota gudri,» viņa domā, vērdamās pati savā rūgtajā smaidā. «Dzīve sniedz patiesību nelielās porcijās, pamazām, jo patiesība, tāpat kā medikamenti, lielās devās ir inde. Ja visas vilšanās nāktu uzreiz, es laikam būtu salūzusi. Bet tās man tika pasniegtas pakāpeniski, pa vienai, pārlietas ar rožainu un saldu cerību mērci.»

— Nu, uz ko mēs tagad cerēsim? — viņa izaicinoši jautā savam attēlam un aizsmakušā balsi iesmejas. — Uz redaktora sievas godu?

— Tip, tip, tip, — paklusām atbild otrajā istabā.

Viņai nezināpēc kļūst bail šajās četrās sienās, mājā ar vecajām mēbelēm. Tēva pulkstenis, kas sāk doņļi, čērksotīsi slīst, mātes spogulis melnajā, saplaisājušajā koka ietvarā ar izgrebtām rozītēm — pierastās, labas, nomierinošās lietas mēmi atgādina, ka viss palet un viss beidzas.

Elza iziet no mājas, aizslēdz durvis, iebāž atslēgu pamatu ierobā — tur to glabā jau kopš tēva laikiem, — nogriežas uz upes pusi, uz Ziedulejam. Kad Elza tiek garām dārzam, no zaļās nokalnes atsedzas Daugavas plašumi. Pa vējam slīd laiva, braucēji uzvilkuši buru. Un laiva skrej pāri vilņiem kā lidojoša putna ēna, bet bura pret ūdeņu un debesu satumstošo zilumu mirdz spoži balta.

«Balta kā ilgas,» nodomā Elza, nu vairs tikai ar vieglām, pat gaišām skumjām, it kā cauri pieraduma anestēzijai pirmtējo sāpju skaudrums izlauztos kā trula, gluži paciešama smeldze.

Marss pazīst Elzu. Ierejas tikai pāris reižu, un tās pašas drīzāk priecīgi nekā nikni, pēc tam, sēdēdams pie būdas, draudzīgi būkā asti. Elza noglauda suni spīdīgo, gludo galvu un iegriežas kūti, kur dzird kādu rosāmies. Jā, tā ir Guņa, kas slauc kazu, melnbaltu, bārdainu radījumu ar negantu dabu. Reiz pagājušajā vasarā, tikusi brīdī, tā dzinās pakal Vanagam pa Zieduleju sētšvidu, līdz viņš ar visām makšķerēm iespruka un aizkrampējās šķūnīti pie atrieiem, tikliem un laivas motora.

Marss pazīst Elzu. Ierejas tikai pāris reižu, un tās pašas drīzāk priecīgi nekā nikni, pēc tam, sēdēdams pie būdas, draudzīgi būkā asti. Elza noglauda suni spīdīgo, gludo galvu un iegriežas kūti, kur dzird kādu rosāmies. Jā, tā ir Guņa, kas slauc kazu, melnbaltu, bārdainu radījumu ar negantu dabu. Reiz pagājušajā vasarā, tikusi brīdī, tā dzinās pakal Vanagam pa Zieduleju sētšvidu, līdz viņš ar visām makšķerēm iespruka un aizkrampējās šķūnīti pie atrieiem, tikliem un laivas motora.

Marss pazīst Elzu. Ierejas tikai pāris reižu, un tās pašas drīzāk priecīgi nekā nikni, pēc tam, sēdēdams pie būdas, draudzīgi būkā asti. Elza noglauda suni spīdīgo, gludo galvu un iegriežas kūti, kur dzird kādu rosāmies. Jā, tā ir Guņa, kas slauc kazu, melnbaltu, bārdainu radījumu ar negantu dabu. Reiz pagājušajā vasarā, tikusi brīdī, tā dzinās pakal Vanagam pa Zieduleju sētšvidu, līdz viņš ar visām makšķerēm iespruka un aizkrampējās šķūnīti pie atrieiem, tikliem un laivas motora.

Zanis pēc tam telca: «Durovs raksta, ka dzīvnieks laika gaitā kļūstot līdzīgs savam saimniekam.»

Guņa savukārt smēja: «Viņa man necieš kungus.»

Bet ne jau no tā izcēlās naids. Tas sākās krietni agrāk, pirms gadiem.

Zanis: «Viņa vēl mani te komandēs, šī konkubīne!»

Guņa: «Ko tu neteiksi! Šis tik ir tas cūka, citi jau nav nekas!»

«Abi tādi lepnī, spīviem raksturiem, katrs ar savu taisnību,» domā Elza.

Kaza, padzirdusi svešus soļus, pagriežas pret durvīm. Elza turpat pie sliekšņa padod labvakaru. Piena strūklas mīkstī čaukst baltajās putās. Zieduleju govju gremodama raugās pretī atnācējai, vienīgi cūcietis tusni un trinas savā nodabā.

— Es tev atnesu sēnes.

— Ko tad? — Guņa pārvaicā, palūkodamās pār plecu. — Sēnes? Vai sāļītas?

— Nē, rumpučus.

Guņa beidz slaukt. Nesdama plastmasas spainīti ar siltu, garojošu plenu, panākas pie durvīm, vairāk gaismā, un saudzīgi kā cāli paņēmt pirkstos sēnīti.

— Kādi smuki rumpučīši! Un es domāju, ka šopavas ar to sausu-

mu neaug. Viņnedēļ aizstaigājām abas ar Marutu līdz pat Vilkukalniem. Viņai divas, man četras, tā arī visa bagātība, ne ko skatīties, ne ko ēst.

Guņas acis šauras, sīkām grumbiņām apaustas. Starp bālganajām skropstām zeltaini brūnas un saulē kļūst vēl gaišākas, gandrīz dzeltenas. Kā kaķei.

Zanis: «Vai tu ievēroji, kādas viņai viltīgas acis?»

Elza: «Man nemaz neliēkas viltīgas. Acis un acis, kā citiem cilvēkiem.»

Tiksmīnādamās ap sēnēm, Guņa taujā:

— Kur tad salasīji?

— Svīlūmā. Edvīns bija aizgājis.

Elza neko neteic par Zani. No tā rumpučī nekļūst ne labāki, ne sliktāki, ja viņa pasacīs.

Guņa aiziet pēc siena. Atnes prāvu klēpi, satvērusi ar gluži vīrišķīgu tvērienu — liela, stiegraina, pakausī atšļucis izbalējis kokvilnas lakatiņš — pastumj govī ar sānu: «Nu, griezies, griezies, kas tad ir!» un iegāž sienu redeles.

— No tās zāles vēl ne veina nav.

Balss Guņai paskala, vārdi skarbi, daba šerpa.

«Un dusmas neapdzies ilgi kā zemdegas,» ienāk prātā Elzai.

Viņas abas iziet pagalmā. Guņa pie akas izkāš plenu alumīnija kaniņā. Gar kailajiem stilbiem trinas un pinas Latvijas lauku tīģeris. Viņa tam iekrata poda lauskā putas.

— Varbūt arī tu dzersi kādu krūzi? — Guņa uzbilst Elzu.

— Nē, paldies, kazas piens man neiet pie sirds, tu jau zini.

— Kas tad šim vainas, tāds pats vien ir kā no govju.

— Kazas smaka.

— Ka-zas sma-ka! Tas ir tāpēc, ka bada smaku neesi ostitījusi.

Guņa piesien kaniņas rokturi pie virves un ielaiž akā.

Zanis: Tu dumja sāc palikt! Kur tu liksi to kveksi? Uz Rīgu rudeni varbūt ņemsi līdzī?

Elza: Bet tas bija vienīgais, ko viņa lūdza. Ziedulejās neņemot ar Kāravu, tur jau esot viens suns. Man jau tāpat bija kauns skatīties, kā viņa aizstūma savas mantas ar ķerru uz Ziedulejam. It kā mēs būtu viņu padzinuši no Viršiem.

Zanis: Vai tad viņa stāsta, ka padzinuši?

Elza: Nē, to viņa nestāsta. (Pauze.) Un tomēr man ir kauns.

Iss šlakstiens akas dziļumos. Guņa auklas galu piesien pie grieztuves balsta. Gariem puisieša soļiem iet pāri pagalmam uz lieveni. Un Elza seko. Zāles zaļumā Guņas papēži ir pelēki, sasprēgājuši.

Elza: Sacirti būdu?

Zanis: Protams, bojāja tikai skatu.

Elza neatbild.

Zanis (skarbi): Es neredzu nekādas vajadzības pēc sentimentālas...

Elza: Arī es neredzu nekādas vajadzības to sacirst tieši tad, kad garām iet viņa.

Zanis: Bet kāpēc tad viņa mūžīgi glūn ar baltu aci? Kā par spīti ņēma un apmetās šepat mums degungalā. Lai tikai katru dienu vāzotos garām.

Elza: Viņai te ir tuvu līdz dārzniecībai.

Pauze.

Zanis: Vai viņa, naiviķe, bija cerējusi, ka mantos māju? Ja būtu sareģistrējusies, zināms, tad cita lieta. Taču šitādas ačgārnības civilkodekss nepieļauj.

Elza: Kas nepieļauj?

Zanis: Civilkodekss.

Raugoties šajos sasprēgājušajos papēžos, Elza domā:

«Kāds sakars tam visam ar civilkodeksu?»

Un ir vecā, kremtošā neveiklības sajūta.

«Ko Zanis sacītu, ja zinātu, ka es nāku pie viņas?»

Zieduleju ēkas uzceltas puslokā pašā Daugavas krastā. Ūdeņu svalgā elpa, dīgstotī kalmju zobentiņi, tukšas vabas. Dārzā balti ziedoša sīku ķiršu rindiņa.

— Tavējie?

Guņa atskatās.

— Ak ķirši? Jā, iestādīju. — Pasmējas. — Tā jau mana indeve: visur, kur kāds tukšs zemes pleķītis, stādīt kaut ko iekšā.

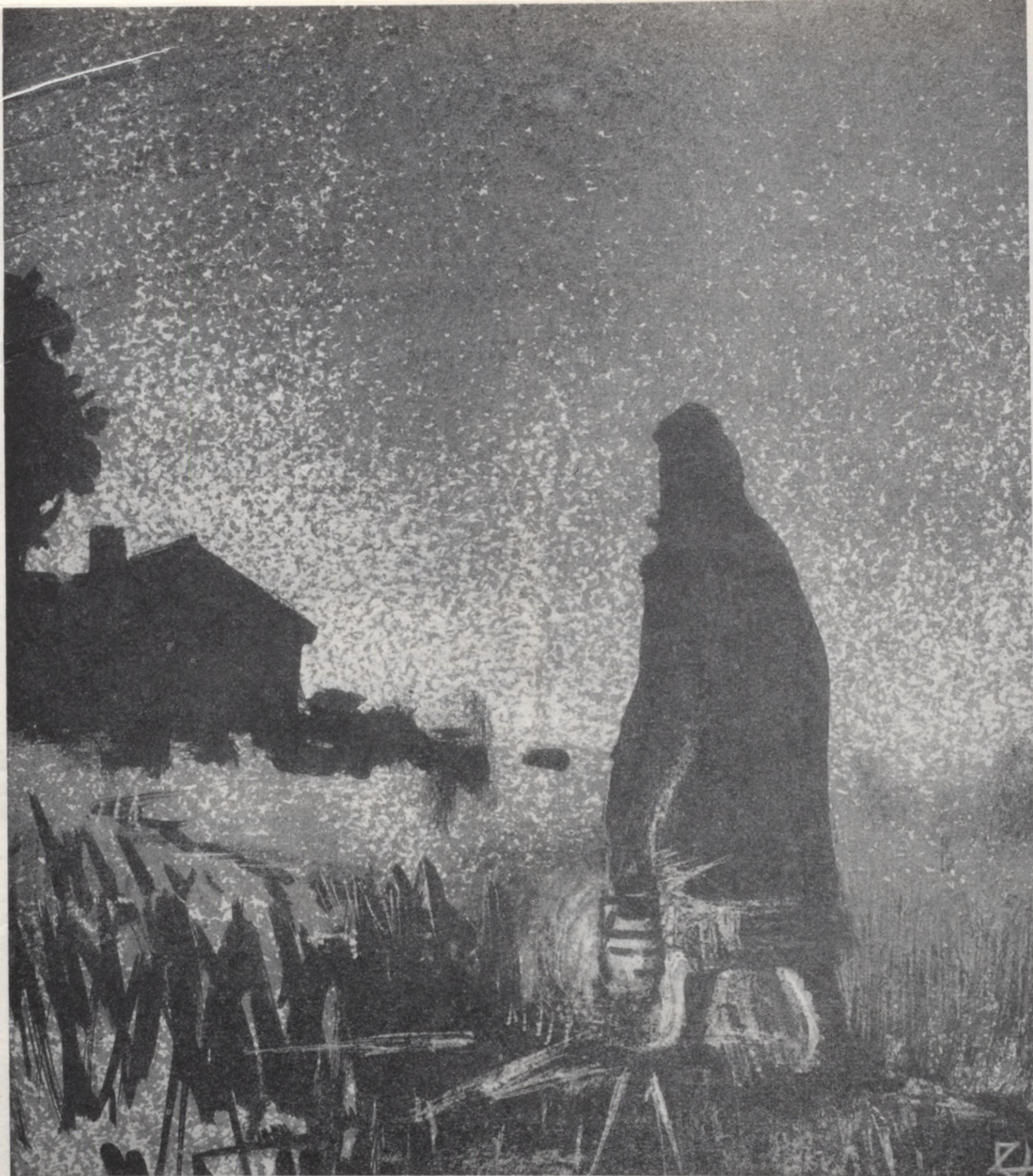
«... un pēc tam aiziet projām,» domā Elza.

Zanis: Tu pasaki, ka viņa, ja grīb, var rakt no mūsu dārza tos savus kociņus laukā.

Elza: Es pasacīju.

Zanis: Un?

Elza klusē.

Zanis: Nu, viņa raks?
 Elza klusē.
 Zanis: Viņa tev pārmeta?
 Elza: Nē. Viņa teica, lai tu tos paturot par piemiņu. Vai lai cērtot malkā, ja gribot...

Pāris laivu klusi šūpojas Zieduleju līča gurdajos ūdeņos, tikai tā, ar buru, aizpeldējusi, aizskrējusi kā putna ēna. Elza paveras atpakaļ. Pakalnā uz meža fona vīd Virši, gala logā rietošās saules atblāzma, it kā iekšā kāds būtu uzdedzis gaismu.

Guņa notrin pēdu apakšas pret egļu skuļām, kas nosvietas uz pakāpiena. Virtuvē ož skābeni — pēc slapjiem žagariem un cūkēdiena, bet cementa klons gaiši izberzts. Uz palodzes māla podā vienu vēlīnu ziedu uzplaucējusi neliela kalla — balta un glezna pret sīkajām rūtīm. Elza pieiet klāt. Slaidās, zaļās lapas pašā galiņā turas dzidra, caurspīdīga lāse kā asara.

Elza pajautā:

— Ari laikam tava?

— Patīk? Pārnesu no siltumnīcas. Tur izbrākēja, izmeta, bet es pievācu. Un, rau, uzziedēja! Par zantedešijām sauč pēc grāmatas. Gandrīz pilna vesela augu māja. Ziemā uz Rīgu veda. Redzi, raud, tas uz lietu.

— Jā?

— Pēteris jau vienādiņ. Plenāk: «Nu, Guņa, ko tavs barometrs atkal rāda?» No iesākuma neticēja, smējās... Piesēstīl — viņa piebilst, ķebli noslaucījusi ar priekšautu. — Varbūt ko ēdīsī?

— Nē, paldies.

— Tu tāda sanīkusi. Salēcies ar savu Vanagu?

Divi acu pāri sastopas — Guņas zeltainās un Elzas pelēkās.

— Nē, tante, tāpat vien. Plekusu pa garo dienu.

— Kādi nu tev kalni gāzami! Ne bērnu, ne lopu.

Guņa nemas kurt plīti. Viņas kustības straujas, pat asas. Skalus plēšot, balti zībsni duncis. Atsīzdamās pret pavarda sāniem, iežļarkstas durtiņas. Skali aizšvīkstas sērkociņš. Elzas acu priekšā tā vien kust punktainās flaneļa blūzes mugura. Tievā roka pieliek aizdegto sērkociņu pie krustiski saliktajiem skallem. Un mazas, gaišas liesmiņas sāk nedroši ložņāt pa tiem kā jāntārpiņi.

— Kur tad Maruta?

— Visi trīs nobrauca uz Skrīveriem, uz krustībām, — Guņa stāsta, laudzama žāgarus pret celi. — Vakar bērēs, šodien krustībās. Un mūždien tas puika līdzī pie visvisādām dzeršanām. Pipēt pasācis. Tup mazajā mājiņā lekrampējies un kūpina. Es viendien saku Marutai: «Tu gribi, lai iziet tāpat kā ar Jāni?» Šī baltas acis pretim: kas tad tik slikts esot ar Jāni, ka cietumā būtu ielikts, to šī vēl neesot dzirdējusi. Lai nu, lai aizstāv, varbūt tur, dienestā, izmācīs par cilvēku.

Zagari deg negribīgi, čīkstēdami un pikstēdami. Guņa ieliek pa starpām kādas pagalītes stiprākas malkas. No uguns viņas seja kvēlo, mati atsīt sarkanīgu spīdumu. Beidzot viņa uzslēnas no blukša plīspriekšā un uzceļ uz rīņiem melnu grāpi ar mazajiem cūku kartupeļiem. Sāk ņemties ar sēnēm, pārliet katliņā, uzlej ūdeni, runādama:

— Ruden, braucot no Rīgas, sēžu Ogrē, autoostā. Sēžu un skatos, autobusu gaididama. Redzu, šepat grābj un slauka ielu vīrišķu pulciņš, milicis lai blakām. Viens ģimis tā kā pazistams. Pieeju — Zieduleju Janka! Galva noskūta uz pliko. Saku: «Ak, tad Jānis gan!» Neatbild, nodūris acis, un tik velk ar grābekli pa lapām, un tik velk. Kur nu čakls palicis, nenobrīnīties. Neilona kreklis savazāts kā grīdas lupata. «Kaut tu arī mājās būtu tik nadzīgs uz darbu!» tā es. Milicis, tas smeļ. Bet šie, arī Janka, kurli un mēmi. Vēlāk, pārradies no savām sūtkām, tad gan klupa man virsū: es esot viņu apkaunojusi. Apžēlīn, es apkaunojusi! Vai es savalkātā kreklā uz ielas lapas grābu? Vai man milicis stāvēja klāt? Vai mana galva bija plika kā pakaja? Pēc tam ilgi staigāja šņākdams un nerunāja. Lai tik šņāc uz veselību. Kad biju par brigadieru, šitādi šņācēji manā priekšā dancoja kā tie, operā, ar tām sieviešu zeķēm.

Guņai patīk pie gadījuma atcerēties laikus, kad kolhozā pie Jēkabpils bijusi par brigadieru, lai gan tas notika krietni pāsen un nevilkās nekā ilgi, jo esot sastrīdējies, kā pati apgalvo, «ar kungiem». Un, nokļuvusi šajā pusē, viņa sāka strādāt kolhoza dārzniecībā.

Aiz durvīm žēli ieņaudas kaķis. Guņa atver durvis, ielaiž. Tad namiņā sameklē aizgrieztu maizes klaipu, biežpiena bļodiņu un piena krūzi.

— Tomēr neēdīsi? — vēlreiz noprasa Elza, bet, kad tā atsakās, ķeras klāt viena pati. Nem un grābj biežpienu ar naža galu, pietrebj pienu no visas krūzes, lielām kumosiem kož maizi — zobī vēl balti un stipri, tikai pašā malā kāda trūkst.

Pamet pa skatienam Elzā.

— Vai tikai stāvoklī neesi? — beigu beigās noprasa ar sievītes tiešumu.

Elza mana, ka pietvīkst. Siltums pārlīst pār seju un kaklu, aizsvīstas ausis. Viņa noliec galvu. Virtuves galds apsegts ar zilu vaskadrānu — dzeltenī aplīši uz zila, locījumu vietās izbīruša pamata.

— Nē, Guņastant.

— Bet bērnus tev vajag, tad nestalgāsi kā mēnešsērdzīga.

Nazis čīkst un skrapst pret māla bļodiņas dibenu.

— Paskaties, kāda paliek kaut vai vista, kad viņai neļauj perēt, — Guņa gremodama prāto tālāk. — Tu vari viņu mērcēt, turēt zem kubuļa, spundēt pagrabā, bet viņa tik savu — klukst un neēd. Izkritas miesās — spalva un spalva, — un tik viena doma prātā, kā noslēpt olas un pamanīties izperēt... Pieliec vēl malku, Elza! Met arī no tām smukajām šķīlīņām. Citādi sīc vien, līdz pusnaktij vārīsies.

Elza dara, ko viņai liek. Liesmas pleķeras sausajiem ķērpjiem un jautri uzšvirkst. Katls uzmet mutuli.

— Tu varbūt spried, kas nu tai vecajai raganai par daļu, ko viņa lēn. Kā, rau, Maruta saka...

— Tā es nedomāju, — Elza ātri ieblīst. Atgriežas savā vietā, sēž, skatīdamās Guņā. Laukā sabiezē zilgans mīkrēslis. Liesmu atspīdumi dejo pa virtuves sienu.

— Kaut arī man no bērniem palikušas asaras vien.

— Es zinu, — klusi saka Elza.

Guņa it kā ieklausās, bet rūc vienīgi labi iekurējusies uguns.

Katls pāriet pāri, pacēlas garaiņu mutulis un miksti klājas gar nokvēpušajiem griestiem. Guņa nopem vāku, atver durvis, lai izlaistu sutu. Iekšā plūst Daugavas dzestrums un saplaukušo koku elpa.

— Es nesaku, ka tas ir viens vienīgs prieks. Nepavisam, — viņa atsāk. — Skrienī un gādā, un sities nost, un baro, un aplāpi... Un kad beigās iziet tā kā man vai kā, rau, šepat Marutai ar puikām. Skic no galdā! Es tev gan rādīšu kārstīties!

Skind cūku spalvi, šļakst ūdens, nobūkskēdama nokrīt pavārnīca.

— Cik reižu baltās dusmās nenodomāju: «Kam, jods, tos bērnus vajag?» Pārāk apdauzījušies, saskrāpējušies, bīksēm stara nost — darbs tikai adatai. I notesu pa reizeli, daba jau man ātra, un Mārtiņš bija atstājis mani...

Kaķis pienāk pie Elzas un, īsi iemurrādamies, ielec klēpī. Spalva silta un zīdaini mīksta, un viņa klusēdama glauda un glauda to ar delnu.

Guņa vāc nost galdū, kāš kartupeļus. Elzas skatiens to pavada visur.

— Vai atkal, kad guli nedējas. Guli un gudro: ne par ko valrs nedzemdēšu otrreiz, nī un nī. Bet pēc gada, pēc diviem viss piemirsies — un atkal sāk no gala... Papem uz rokām un smiekls nāk: cilvēks esot, un atkal, rokas, galva. Nenobrīnīties. Un no kurienes radies, un tavējais... Nekas nav bez sava prieka. Dzīvē jau viss uz pusēm. Prieks un asaras, laime un bēda. Laipo kā laipodams, nekādi neizgrozīsies un vidam. Sūpo augšā un lejā. Ne velti ir tāda sena dziesma: «Dzīvīte, dzīvīte, šūpojos tevī...»

Guņa ledziedas. Balss viņai skarba un aizlūzusi.

Laukā tumst. Un plaukstošo koku un zāles smarža nav valrs spīrgti smaragdzaļa, bet bieža un balta kā nakts mīgla.

«Kur es esmu lasījusi, ka zāle augot naktīs?» domā Elza. Vēca dziesma un vēca balss, un vecs, mūžu nodzīvojis cilvēks. Pa brīdīm nosprakst malka, uz sienas pland liesmu atspīdumi.

— Es nu iešu, — Elza ieteicas, kad Guņa aplūst.

— Varētu vēl pasēdēt, māja tukša i man, i tev. Sazin, kad pār-

brauks Ziedulejas, varbūt tikai gaismā. Govi jau šiem izslaucu, tāpat veprus pabarošu.

— Ir jau vēls... Ar labvakaru, tantel!

Aizgāja un bļodu lai aizmīrsa. Nu, nekas, paņems rītā, nākdama pēc piena. Tāda kā sajukusi ieradās, tāda pati aizgāja projām. Būs salēkusies ar to savu Vanagu, citādi nav, tikai stāstīt negrib. Branga kļuvusi, bet tāda klusa, bāla.

Nesdama uz kūti cūkēdienu, Guņa pamet skatienu uz Viršu pusi. Mežs ir kā tumšs mūris, ēku apveidi saplūst ar to gandrīz pilnīgi — spožs atspīd viens vienīgs logs.

Un Guņa nodomā: «Vēl neguļ. Diez ko nu nīkst tik ilgi, ko gudro.»

5. NODAĻA

Vispirms Vanags aizkuļas uz Pārdaugavu pēc Edvīna. Tieši «aizkuļas», neviens cits vārds te neder: sestdiena, ielas pilnas mašīnu, putekļi. Vienīgi Komjaunatnes krastmalā dveš svaigums — savilnodams ūdenus, zēģelē ziemeļi. Tikai braucēju te ir gandrīz vēl vairāk nekā citur. Uz tilta «Moskvičam» pa priekšu velkas furgons, brūns un stūrainš kā veca govs, Vanagam pretim klīdē uzraksts: «Ievēro distancil!» Cauri stīklam saule silda it mīlīgi. Atklāti sakot, mācas virsū miegs: vakar ilgi nācās nojānot pa tipogrāfiju, jo sporta reportāžas virsrakstā bija izkritis burtis, ko, protams, nepamanīja neviena no tām biežpiengalvām korektorēm. Sorīt agri viņu uzrāva augšā Sarmas modinātājpulkstenis, un aizmigt valrs neizdevās...

«Ievēro distancil!» apnīcīgi tricinās acu priekšā, brīžam līgani nošūpodamies, Lejā balts gulbis — upju tramvajs. Sievītes uz ietves — svārkī vējā kā japāņu saulesargi. Kaijas kā papīra lidmašīniņas pret zilo debesī.

«Ievēro distancil!», «Ievēro distancil...», «Ievēro...», «Ievēro...» «Izgudrojuši tīri makiavelisku iemidzināšanas līdzekli!» Vanags nodomā, juzdams, ka acu priekšā metas raibs, un nožāvājas.

Beidzot tilta gals. Vēl abi apmet loku, turēdamies viens aiz otra — pa priekšu «Ievēro distancil!», aiz tās, kā trosē vilkta, Vanaga automašīna. Tad «Moskvičs» ar strauju izrāvēnu paskrej garām, atbrīvots traucas gar apkvēpušajiem namiem... un atkal sadurstās pie trolejbusa pieturas. Goda vārds, braukāt pa pilsētu šādā laikā ir īsta elle. Kraties svešu izpūtēju zilajā dvingā, velcies aiz kādas piena cisternas vai atkritumu izvadātāja, mīnāties aiz tramvajiem, knapi atraujies — stop! — sarkanā gaisma. Ja viņu kāds spēstu ar varu, Vanags nebrauktu ne par ko, jo būs taču jākuļas šo gabalu atpakaļ līdz centram. Bet viņš pats piezvanīja Edvīnam, iztēlodamies sevi svaigā vietā: ar trolejbusu līdz stacijai, ar elektrisko vilcienu līdz Ogrēi, tad ar autobusu tālāk, un tie, kā jau sestdienā, piebāzti, ka brikšķ.

«Nevajag būt sunim!» viņš nosprieda un piezvanīja.

Mašīna nogriežas ap stūri un ripo pa šaurām, dārzos slīgstošām ieliņām — pavasarīgi zaļu nomales valstību, kamēr apstājas pie gaišas mājiņas, kur cauri žogam spraucas vilkābeļu zari. Vanags jau pasnie-dzas pēc niķelētā roktura, bet tur jau Edvīns arī nāk — zilais Boloņas mētelis vajā, piebriedusi mape padusē. Sparīgi atrauj durtiņas, uzmet nesamo uz pakalējā sēdekļa un apmetas Vanagam blakus.

— Tev labs deguns! — labsirdīgi pazobojas Vanags.

— Tad drīzāk ausis! Te braukā reti, nav jau Leņina iela.

— Nu, tagad kustam pēc Sarmas!

Aiz stikla zib mājiņas un dārzi, mājiņas un dārzi.

— «No pilsētas ārā, no dūmiem, mūs ziedošais pavasar's sauc...»

Ko tik domīgs un stomīgs? Noskaidelējies ar tiem saviem sīkajiem?

— Pierasts. Un es jau mazāk pats skaidelēju, vairāk trenkāju citus... Zini, man šodien viens pārlēca metru divdesmit pieci. Tāds galīgs knauķis, no ceturtās. Arvis. Būs lietas koks. Ruden jāsūta uz sporta skolu.

«Lai uztrenē un padara par čempionu kāds cits.»

— Pamazs gan augumā, bet varbūt pastiepsies. Abi vecākie brāļi tādi pagari. Viens pabēdza mūsu skolu, otrs astotajā klasē. Ielāgo, varbūt nāksies kādreiz dzirdēt — Arvis Zvaigzne.

— Piemērots uzvārds! — pasmejas Vanags.

«Un tu tik lēti samierinājies, ka visu mūžu tev vajadzēs talantus tikai atklāt? Pēc gadiem nopublicēsim: «Arvis Zvaigzne — trenera sporta meistara XY audzēknis...» Tādu Edvīnu Zēbergu neviens pat nepeminēs...»

— Viņš ir rudmatains kā uguns. Citi pulkas viņu sauc par Sarkan-galvīti.

— Un vai tevī nesauc par Vilku?

— Par Spico.

— Kā, kā?

— Spicais.

— Nevarētu teikt, ka pārlieku cildinoši...

«Spoža, apbrīnota sprintera vietā tu esi kļuvis par Spico...»

No jauna tilts, vēja sakultā Daugava, kaijas, kuģu basi, krastma-las apstādījumu žirģtals zaļums.

«... un teļa sajūsmā runā par citu izredzēm. Vai nav pārlieku bē-dīga tāda sildīšanās pie svešas uguns?»

— Pašu iemīļotāko skolotāju pie mums sauca par Klibiķi. Viņš aizgāja pensijā, un mana klase tagad gaužas: «Kad mums botāniku mācīja Klibiķis...» Bet tagadējo, jaunu un skaistu vīrieti, siržu lau-zēju, viņi nicinoši saukā par Ģēniju. Tieci nu gudrs!

Vanags neatbild nekā un iegriež mašīnu Vecrīgas šaurībā.

«Varbūt arī tevi atcerēsies, kad tu aiziesi pensijā: «Kad mums fiz-kultūru mācīja Spicais...» Ja līdz tam laikam jau nebūsi sariebis un par tevī nesācis: «Paldies dievam, tas kraķis vienreiz prom!» Jo jaunie ir nežēlīgi, un fizikultūra ir jaunības daļa.»

Krustojumā luminofora sarkanā acs glūn un gail. Vanags atrauj skatienu no telas, pašķīlē lesāpus uz Edvīnu.

«Vai arī toreiz kritienā sadauzītais celis liks sevi atkal manīt un uz vecumdienām arī tevi sauks par Klibiķi.»

(Turpmāk vēl)

Esperanto — starptautiska palīgvaloda

(10. lekcija)

SALIKTIE LAIKI — KOMPLEKSAJ TEMPOJ

Bez parastajām darbības vārda formām ar galotnēm -as (tagadnē), -is (pagātnē) un -os (nākotnē) esperanto valodā ir vēl tā sauktie saliktie laiki. Apskatīsim teikumu kiam mi eniris, li estis leganta gazeton. Sai teikumā ir runa par divām darbībām: mi eniris (es ienācu) un li estis leganta (viņš lasīja), kas abas norisinājušās pagātnē. Tomēr starp tām ir liela starpība. Pirmā norāda uz darbību, kas ir jau beigusies (mi eniris), otra — uz darbību, kas gan arī ir norisinājusies pagātnē, bet vēl nebija beigusies, kad beidzās pirmā darbība (li estis leganta). Viena pati galotne -is nespēj izteikt šo attiecību laikā starp abām darbībām. Lai darbības momentu precizētu, esperanto valodā lieto saliktos laikus. Salikto laiku dabū, apvienojot vienu no darbības vārda esti (būt) formām — estas, estis, estos, estus, estu, kas nosaka brīdi, kad darbība notiek, ar otru vārdu, kas norāda, kādā stāvoklī šai brīdī ir darbība, t. i., vai tā jau ir notikusi, vēl turpinās vai tikai vēl notiks. Sis otrais vārds ir darāmās vai ciešamās kārtas divdabī ar vienu no izskaņām -anta, -inta, -onta, -ata, -ita, -ota.

Daži piemēri:
mi legas — es lasu, mi estas leganta — es esmu lasošs;
mi legis — es lasīju, mi estas leginta — es esmu lasījis;
mi legos — es lasīšu, mi estas legonta — es esmu tāds, kas vēl lasīs, es gatavojos lasīt.
Tāpat:
mi estis leganta — es biju lasošs, es lasīju;
mi estis leginta — es biju lasījis, es biju izlasījis;
mi estis legonta — es biju tāds, kas vēl lasīs, es gatavojos lasīt;
mi estos leganta — es būšu lasošs, es lasīšu;
mi estos leginta — es būšu izlasījis;
mi estos legonta — es būšu tāds, kas vēl lasīs, es gatavojos lasīt.
Ciešamā kārtā:
mi estas amata — es esmu milēts, mani milēja;
mi estas amota — es esmu tāds, ko milēs, mani milēs.
mi estis amata — es esmu milēts, mani milēja;
mi estis amota — es esmu tāds, ko milēs, mani milēs.
mi estos amata — es būšu milēts, mani milēs;

mi estos amita — es būšu tāds, ko milēja (agrāk);
mi estos amota — es būšu tāds, ko milēs (turpmāk).

Vēlējuma un pavēles izteiksmes:
mi estus amanta — es būtu milējis (tagad);
mi estus aminta — es būtu milējis (agrāk);
mi estus amota — es būtu milējis (nākotnē);
mi estus amata — mani milētu;
mi estus amita — es būtu milēts (agrāk);
mi estus amota — es būtu milēts (nākotnē).
estu amanta — esi milošs, milē;
estu aminta — esi tāds, kas milējis;
estu amota — esi tāds, kas milēs.
estu amata — esi milēts;
estu amita — esi milēts (agrāk);
estu amota — esi milēts (nākotnē).

Saliktās darbības vārdu formas dod iespēju precīzi noteikt, kādā stāvoklī bija darbība attiecīgajā laika sprīdī. Tomēr bez sevišķas vajadzības tās lietot nevajag, jo parasti to pašu var izteikt arī ar vienkāršajām darbības vārda formām. Piemēram, teikumu mi estis sidanta en parko (es biju sēdošs parkā) kaj estis legonta (gatavojos lasīt) gazeton var izteikt arī šādi: mi sidis en parko kaj intencis (biju nodomājis) legi gazeton.

PARTULKUJIET! Kiam li venis, mi estis skribanta leteron. Li ģiam ankoraŭ estas vojaĝanta. Kvankam estas jam la tagmezo, li estas ankoraŭ dormanta. Ĉiuj estas jam foririntaj. Ĉu vi ankaŭ estas forironta? Kiam abeloj estas forflugontaj, ili forte zumas. Liaj lipoj ek-tremis, kvazaŭ li tuj estus ridonta. Kiam ŝi estis reveninta, estis jam la 11 horo. La libro estas ilustrita. La mono ne estas perdita. Kiam via domo estis konstruata, mia domo estis jam konstruita. Dum en unu ĉambro la gastoj dancis, en la dua ĉambro estis preparata vesperrango, Kiam la vesperrango estis preparita, oni invitis la gastojn al la tablo. Kio estas permesata al Jupitero, ne estas permesata al bovo (proverbo). Hierau la parlamenta delegacio estis akceptita de la ministro.

Vārdi: vojaĝi — ceļot; forflugi — aizlidot; forta — stiprs; ek-tremi — iedrebēties, ietrisēties; perdi — zaudēt; konstrui — būvēt, celt; gastoj — viesis; prepari — gatavot; vesperrango — vakariņas; inviti — ielūgt; permesi — atļaut; akcepti — pieņemt.

DARBĪBAS VĀRDS «LASI»

Darbības vārds «lasi» nozīmē:

a) vairs neturēt, atstāt: lasi sian oficon — atstāt savu dienestu; lasi tiun neinteresan libron — atstāj šo neinteresanto grāmatu; lasu min sola — atstāj mani vienu; lasu la leteron sur la tablo — atstāj vēstuli uz galda;

b) ļaut, netraucēt: lasu min iri — ļaujiet man iet; oni ne devas lasi tion ĉi fari — nevajag ļaut to darīt; mi pacience lasis lin paroli — es pacietīgi ļāvu viņam runāt; li tamen ne lasis sin fortimigi — viņš tomēr neļāva sevi aizbiedēt;

c) ļaut iet: enlasi — ielaist, el-lasi — izlaist; forlasi — atstāt; en-lasu lin — ielaidiet viņu; ellasi leonon el kaĝo — izlaist lauvu no krātņa; forlasi la ĉambron — atstāt istabu.

LA ARBOJ — KOKI

Pino — priede; abio — egle; larko — lapegle; junipero — kadiķis; betulo — bērzs; tilio — liepa; kverko — ozols; frakseno — osis; acero — kļava; tremolo — apse; alno — alksnis; poplo — papele; folio — lapa; foliaro — lapotne; branĉo — zars.

LA FISOJ — ZIVIS

Moruo — menca; pleuronekto — bute; klupeo — repģe; sproto — brētliņa; ŝarko — haizivs; salmo — lasis; sturgo — store; truto — forele; ezoko — lidaka; bramo — breksis; perko — asaris; plotvo — rauda; siluro — sams; angilo — zutis; lojto — vēdzele; sandro — zandarts.

PROVERBOJ: Ankoraŭ la ezoko ne estas sur la hoko. Ekzistas ezoko, ke fiŝoj ne dormu. Fiŝo ne iras sed hoko ĝin tiras. Fiŝo scias pri naĝo ankaŭ sen via saĝo.

Vārdi: hoko — āķis; ekzisti — pastāvēt, eksistēt; tiri — vilkt; naĝi — peldēt; saĝa — gudrs.

VĀRDU ATVASINĀSANA

Ar priedēkli ek- atvasina vārdus, kas norāda:

— uz darbības sākumu: ekiri — sākt iet, ekkanti — sākt dziedāt; ekbruli — iedegties; ekdormi — iemigt;

— acumirkliĝu darbību: ekkrii — iekliegties; eksalti — palēkties; ekvidi — ieraudzīt; ekpafi — izšaut; ekbrili — iemirdzēties.

Ekde — sākot ar; ekde de la 1 septembro — sākot ar 1. septembri.

Ar piedēkli -er- atvasina vārdus, kas apzīmē kaut kādas vielas, priekšmeta mazu daļiņu, sastāvdaļu: fajro — uguns; fajrero — dzirkstele; sablo — smiltis, sablero — smilšu grauds; polvo — puteklis, polvero — puteklītis; mono — nauda, monero — monēta; ero — daļiņa; diserigi — izārdīt, izjaukt (mašīnu, aparātu).

Ko nozīmē ekaŭdi, ekfumi, ek-kuri, ekludi, ekpluvi, ekneĝi, ekplori, ekridi, ekskribi, ekstari.

Atvasiniet vārdus: Ligno — koks (materiāls), skaida? Stono — akmens, šķemba? nego — sniegs, sniega pārslā? Maŝino, maŝinas detaĵa? ĉeno — ķēde, ķēdes posms?

ANEKDOTO.

En kupeo de fervoja vagono junulo demandas maljunan pasaĝeron:

— Diru, mi petas, kioma horo estas?

— Ne, ne, ankoraŭfoje ne! Mi ne diros! Mi scias kiel tio povas finiĝi. Mi diros al vi, kioma horo estas, kaj vi dankos... La glacio estos rompita. Komenciĝos amika konversacio. Poste ni kune elvagoniĝos. En la stacidomo vi regalos min per kafo, kaj mi estos devigita inviti vin hejmen. Kaj hejme mi havas filinon belulinon. Vi enamiĝos kaj ŝi vin ankaŭ ekamos. Vi petos ŝian manon de mi. Estu mi malbenita, se mi fardonos mian filinon al viro, kiu eĉ horloĝon ne havas!

Vārdi: fervojo — dzelzceļš; ankoraŭfoje — vēlreiz; glacio — ledus; rompi — lauzt, sasist; komenci — sākt; konversacio — saruna; elvagoniĝi — izkāpt no vagona; regali — pacienāt, per — ar; devigi — piespiest; inviti — ielūgt; filo — dēls; enamiĝi — iemīlēties; peti — lūgt; beni — svētīt, malbeni — nolādēt; horloĝo — pulkstenis.

KELKAJ ESPRIMOJ — DAZI IZTEICIENI

Mi petas pardonon — es lūdu piedošanu — Pardonu min — piedodiet man. Senkulpigu min — atvainojiet mani. Mi tre bedaŭras, ke mi devas interrompi vin — es ļoti nožēloju, ka man jūs jāpārtrauc. Atendu momenton — pagaidiet brītiņu. Mi devas diri al vi — man jums jāsaka. Kio okazis? — kas noticis? Kion vi havas? — kas jums ir? Kion vi bezonas? — ko jums vajag? Kion vi volas? — ko jūs gribat? Kion mi povas fari por vi? — ko es varu darīt priekš jums? Kiamaniere mi povas helpi al vi? — kādā veidā es varu jums palīdzēt? Mi vin gratulas — es jūs apsveicu. Felicān Novan jaron — Laimīgu Jauno gadu! Havu sukceson! — lai jums ir panākumi! Mi deziras al vi sukceson — es novēlu jums panākumus. Multe da felicō! — daudz laimes! Mi dankas — es pateicos! Dankon! — paldies! Certe — protams, droši. Certe ne — protams, ka nē. Nur tiel — tikai tā. Eble — varbūt. Kiel plaĉas al vi (laŭ via plaĉo) — kā jums patīk. Kiel vi deziras (laŭ via deziro) — kā jūs vēlaties. Tiamaniere — tādējādi. Senprokraste — nokavējoties. Jen estas via libro — lūk, jūsu grāmata! Tre agrable — ļoti patīkami. Sufiĉas — pietiek. Tio ne taŭgas — tas neder. Tute egale — viss viens. Mi estas tre kontenta — es esmu ļoti apmierināts. Ne ĉagreniĝu — nebedājieties! Ne gravas — nav svarīgi. Mi tre ĝojas — es ļoti priecājos.

(Turpinājums sekos)

BAGĀTĪBU MEKLĒTĀJI

Trīs kanādiešu zemūdens sporta cienītāji atrada Jaunskotijas krastā (Kanādā) zelta monētu krātuvi. Viņi uzgāja bojā gājušā Francijas tvaikona «Kamelijs» paliekas, kas 1725. gadā veda Lujlsburgas cietokšņa garnizonam algas. Akvalangisti pārnese uz krastu zelta un sudraba monētas aptuveni pusotra miljona dolāru vērtībā. Lai arī kā viņi šo pasākumu turēja slepenībā, likuma pārstāvji šai bagātībai uzlika savu ķepu: Jaunskotijā dārgumu atradējiem jāsamaksā provincei

desmitā daļa no dārgumu vērtības. Bez tam arī vēl ienākumu nodoklis... Bagātību meklētāji bija noskumusi.

ZINĀTNE ATKLĀJ TRAGĒDIJU

Varšavas arheologu izrakumi uzveduši uz kādas tragēdijas pēdām, kura notikusi... apmēram pirms 15 000 gadiem. Jaskinā — Mašickā, Ōicavas apkārtnē (Krakovas vojevodistē) atrasts ļoti daudz sieviešu un bērnu kaulu palieku. Pēc ekspertizēm zinātnieki izteikuši atzinumu,

ka vīriešu prombūtnes laikā šīs sievietes un bērns nogalinājušas ienaidnieku ciltis.

ČOSKA DZIEDINĀTĀJA

Malajā sastopama neliela čūska — Malajas bedru odze, kas ir tikai vienu metru gara. Nesen presē parādījās ziņojums: angļu mediki atklājuši, ka šīs čūskas inde nav kaitīga. Tā palīdz slimniekiem, kas sirgst ar sirds un asinsvadu kaitēm. Tādiem cilvēkiem šīs čūskas kodlens neizsauc slimīgas parādības, bet vērš viņu asinis šķidrākas. Jau piešķirti prāvi līdzekļi

nepieciešamajiem pētījumiem, un farmaceutiskās kompānijas noslēgušas līgumus, iegūdamas patentu šo zāļu ražošanai.

Varbūt vēlreiz attaisnosies mediku emblēma — čūska, kas bikerīti izlaiž savu indi. Iespējams, ka agrāk ļaudis zināja daudz vairāk par čūsku indes ārstnieciskajām īpašībām nekā mūsdienu mediki.

SKAISTA PROFESIJA

13 procentu no poļu inženierēm-celtniecēm ir sievietes. Polijā augstāko mā-

cību iestāžu celtniecības fakultātēs pašreiz mācās 1700 meiteņu.

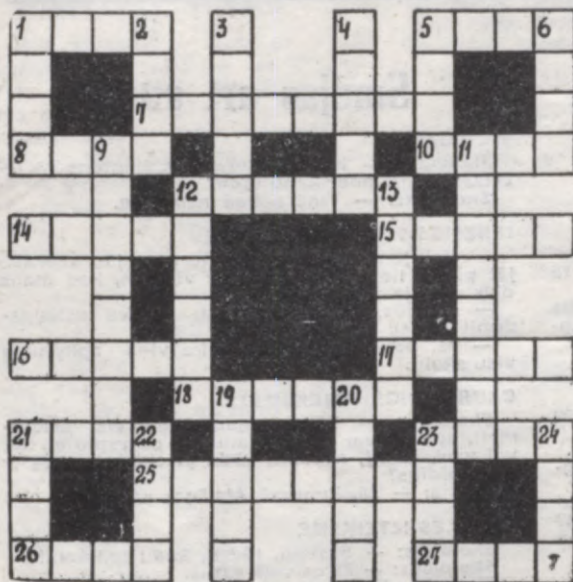
KARŠ STARP ZILONIEM UN DEGUNRADŽIEM

Karš tiešām notiek — kļusu, bez asinīm, un tomēr tas ir karš. Slinkie mājās sēdētāji — degunradži Kenijā mirst bada nāvē, jo 16 tūkstoši zilonu, kas tur ierodas, apēd zāli un pēc tam aiziet meklēt citas ganības, atstājot degunradžus bez barības. Degunradži, negribdami atstāt dzimts vietu, iet bojā.

Krustām šķērsām

(No konkursa «Uzdevums krustvārdu mīklu sastādītājiem»)

Sastādījis Pēteris Stalidzāns Stučkā

UZDEVUMS: Dotā teksta iekavīnās ar sākotnējo numuru norādīto vertikālo un horizontālo ailu vietā ielieciet pēc konteksta atbilstošus vārdus. Ja to izdarīsiet veiksmīgi, teksts būs saprotams un līdz ar to arī mīkla atrisināta.

Brālis (22. vert.) un māsa (23. vert.) ir (11. vert.). Viņiem abiem krūtīs grezno (7. horiz.).

Māsai ir svešs slinkuma (12. v.), tāpēc mācības nav (16. h.), bet īsta zināšanu (2. v.). Viņa veikli paskaidro, kas fizikā ir (5. v.) un (24. v.), ķīmijā (15. v.), literatūrā (1. h.), matemātikā (1. v.) un kāpēc I Indrānes «Lazdu laipā» kopā sasaistīta (5. h.) un (6. v.). Rasēšanā viņai vienmēr līdzi (12. h.), bet skolas orķestrī labi skan viņas (3. v.) vai (27. h.). Cerams, ka viņa dienās būs labs (9. v.).

Brāļiem visvairāk patīk (13. v.), tāpēc gadās arī kāds (25. h.). Tikko parādās (4. v.) un pazūd (21. h.), viņu aicina (17. h.). Slims (10. h.) dienā viņam ir (20. v.). Kā N. Ostrovska (19. v.) viņš prot aulot zirgā tā, ka čīkst (14. h.) un skatītājiem aizraujas (8. h.). Tādos brīžos pazūd (18. h.), un viņš jūtas kā īsts pūļa (26. h.). Ar viņa vārdu skolas rekordu tabulā aizpildīta katra otrā (23. h.).

Pēc uzvarām viņam visdārgākā balva ir māsas pasniegtā (21. v.).

ZURNĀLA «ZVAIGZNE» «16» NUMURĀ IEVIETOTA KRUSTVĀRDU UZDEVUMA ATRISINĀJUMS

KEDU pāris atgādina: laiks doties ceļā. KLUSITĒM pārskatīsim, ko nemsim līdzi: CIRVI, VIRVI un KATLU jau nu noteikti. Dažkārt noder arī SAUJA sausas TASS. Taču, galvenais, lai būtu arvien INTERESE: iet, kurp ved TAKA, KĀPT uz kalna SMAILI, lai vērotu, kur TĀLĒ villina SILI. KĀST par to, ja AUKA iekļūp MATOS! Nav ieteicams tikai KRIST. Bet vakarā varenī garšos pat maizes RIKA un SALS. Pie AKAS varbūt nepietiks pat ar vesulu LITRU. Ja arī qulet nebūs visai ERTI, traucēs kāds SUNS vai pārsteigs LIETUS, nav LIELA BEDA! Īsts tūrists labrīta vietā nekad nesaka BRRR!...

Bet visiem vienmēr LAIKUS jāpaskata SOMA. Jāredz taču teiksmainā USMA! Pēc tam, kas zina, varbūt tiekamies kaut kur KARPATOS vai KARELIJĀ. Bet pagaidām — SVEIKI!

Šaha kompozīciju atrisinājumi

E. VALCIŅA vadībā

(«Zvaigzne» Nr. 4) Nr. 756. 1. Dg8. Tagad baltie draud 2. D:e6+ Kb2 3. Zd3 mats. Seit vairāki dalībnieki iekrita, uzrādot kā draudu: 2. Dg2+? e2 3. D:e2+ Ld2? Ja melnie aizsargājas ar 1. ... bc5, tad seko 2. Db8! un pret 3. Db1 mats vairs nekādas zāles nepalīdz. Bet, ja 1. ... f4 (tagad baltie nevar turpināt 2. D:e6+? jo seko 2. ... Td5!), tad 2. Dg2+ e2 3. D:e2 mats. Vēl melniem atliek 1. ... Kb2 2. Zd3+ Kb3 3. D:e6 mats. Daži risinātāji iekrita ar 1. Dh8? Melnie atbild vienkārsi 1. ... Lq7 un pēc 2. D:g7 — 2. ... e5.

Nr. 757. Autors bija domājis 1. K:f5 Z:g3+ 2. Kq5 Ze4+ 3. Kf5 Zd6 mats ar kopsummā četriem dubultšahiem. Bet kā tas jau beidzama laikā kļuvis par «tradīciju» — palīgmatam daudz blakusrisinājumu. Melno karali var nomatot arī uz h4 lauciņa: 1. K:f5 Z:g3+ (var arī 1. ... Zf2+ 2. Kq5 Lq6 utt.) 2. Kq5 Lf5 3. Kh4 Lf6 mats. Tad vēl risinājumi, kad melnā dāma bloķē e5 lauciņu: 1. K:f5 Lf6 2. Da5 Lh4 3. De5 Z:g3 mats. Un beidzot melno karali var nomatot, ja dāma bloķē vai nu f6, vai g5 lauciņus. (Maksimālais punktu skaits — 12). Autors labo uzdevumu šādā veidā: melnais bandinieks no e6 jāpārvieto uz h4, bet melnā dāma no e1 uz e6.

Nr. 758. a) 1. La3 Ze2 2. Ka2 Ld4 3. Lb2 Zc3+ 4. Ka3 Lc5 mats. Bet iespējama arī gājiena maiņa: 1. La3 Ld4 2. Lb2 Ze2 3. Ka2 utt. b) autora ļoti grūti atrodamo risinājumu — 1. c5 c3 2. Kc2 Zb3 3. Kd3 Kd7 4. Kc4 Zd2+ 5. Kd5 c4 mats — uzrādīja tikai trīs mūsu šaha draugi: Bičiūšas, Čālitis un Kevlis. Pārējie dalībnieki bija atraduši tikai blakusrisinājumu: melnais karalis tiek nomatots uz a5 lauciņa, kas panākams daudzējādā veidā visādi mainot un variējot gājienus kārtību. Šo defektu, kā mums rekomendē, var viegli novērst, novietojot uz a5 melno bandinieku.

Nr. 759. (Ar melno bandinieku uz f3). 1. Lb5 ar diviem draudiem: 2. Tc4 mats un 2. T:e5 mats. 1. ... Dc3 2. D:h4 mats. 1. ... Zc6 2. L:c6 mats. Dažus risinātājus bija pārnēmis pilnīgs šaha akluks: 1. T:e5+? T:e5+ 2. ?? Neder 1. T:a5?, ko atspēko 1. ... cd6! Mēģinājumam 1. Dg5? melniem ir spēcīga atbilde — 1. ... Dd2!! Vairāki dalībnieki uzrādīja 1. Tq7?, bet tad seko 1. ... Dg3! Bi-ja arī iepaties gājieni 1. D:h8?, pret ko melniem ir eleganta pretparāde — 1. ... D:c3!! 2. Zf6+ Kd4! Un vēl divi spēcīgi maldinājumi: 1. Dq7? Tf8!! un 1. Tb5? De3!!

Nr. 760. 1. D:a5! Baltie draud 2. Z:b5+ Kc6/e6/c4/e4 3. Za7/c7/a3/c3 mats. Ja draudu novērs melno tornis — 1. ... Ta1/c1/e3 —, tad seko 2. Z:f5+! Kc6 3. Ze7 mats; 2. ... Ke6 3. Zg7 mats; 2. ... Kc4 3. Z:(e3) mats un 2. ... Ke4 3. Zg3 mats. Bez pirmiem četriem (draud) vēl četri jauni mata stāvokļi un to visu paveicis viens balto zirdziņš!!! Melniem aizstāvoties ar 1. ... b6, baltie turpina 2. Zc8+ (šajā vietā iekrita tie, kas uzrādīja 2. Ze8+?, jo pēc 2. ... Kc4! mata nav, kā arī 2. D:b6? e4!) Kc6 3. D:b6 mats; Ke6 3. Td6 mats; 2. ... Kc4 3. Z:b6 mats un 2. ... Ke4 3. Da8 mats. Arī zirdziņa gājieni — 1. ... Zb1/c2 — novērs draudu, bet tad seko 2. D:b5+ Ke6/d4 3. Te8/Dc4 mats. Tagad varianti, ja melnie pir- mā gājienā iet ar karali: 1. ... Kc6 2. Ze8! (bet ne- vis 2. Zc8? Z:d8! 3. ??) b6/Z:d8 3. Da8/c7 mats. 1. ... Ke6 2. L:f7+ Ke7 3. Dc7 mats. Bet pēc 1. ... Kd4 iz- pildās drauds — 2. Z:b5+ utt. Vēl melnie var atbrīvot savam karalim f3, f5 un e4 lauciņus: 1. ... L:g4/e2/d1 2. Zc4+! Ke6/e6/c4/e4 3. D:b6/b6? L:f7/Zd2 mats. 1. ... fg4 2. Z:f7 (nedrīkst 2. Ze8+?, jo 2. ... Kc4! 3. ??) Kc6/e6/c4/e4 3. Td6/Zh6/Z:e5/Lh7 mats. Bet pēc 1. ... e4 drauds neizpildās: 2. Z:b5+? Ke5! 3. Zc7+ Zb5! Tagad (pēc 1. ... e4) der kā 2. Zc4+, tā arī 2. Z:f7+. Tā kā tas ir tikai blakusvariants, par defektu tas netiek vērtēts. Un beidzot parādīsim dažu risinātāju iekrišanas gadījumus? 1. Z:b5+? Kc6 2. Zg7+ Kc7 3. D:a5+ b6!; 1. Zc8+? Kc6 2. D:a5 Z:d8! 3. ??; 1. Ze8+? Kc4! Un šo monumentālo celtni ir uzcēlis viens vienīgs cilvēks! Bravo, van Dijk!!

Nr. 761. Daži dalībnieki mēģināja 1. Ld7+? Kd8 2. Lq4+ Ke8 3. Zh5 un pēc 3. ... f5! nonāca strupceļā. Vairākiem risinātājiem bija iepatiesies 1. Th2? Bet melnie šo draudu viegli atvairā: 1. ... b3+ 2. K:d1 (ja 2. Kf1, tad 2. ... Tf4+ un 3. ... T:f5) Td4+ 3. Ke2 (pēc 3. Kc1 seko 3. ... Ld2+ un 4. ... Lh6) Td2+ ar 4. ... Th2. Arī 1. Ta:d1? neko nedod, jo pēc 1. ... b3 2. Zh5 Ld2+ 3. T:d2 Te4+ 4. Kd1 (ja 4. L:e4, tad 4. ... f5!) Td4! nav saredzams mats. Mēģinājumus sist ar ot- ru torni tāpat nesekmīgs: 1. Td:d1? b3+ 2. Ke2 q6! Risi- nājumā laldnis tiek aizvili- nāts un izslēgts, lai baltie paspētu izdarīt rokādli: 1. Zh5! L:h5 (draudēja 2. Z:g7 mats, bet 1. ... f6 nelīdzēja, jo sekotu 2. Lq6 mats) 2. Ld7+ Kd8 3. Lq4+ Ke8. 4. 0—0—0 (nu baltie draud 5. vertiņš Zāleniekos 3.

Td8 mats) c6 (ja 4. ... f5, tad 5. L:h5+ q6 6. L:q6 mats) 5. Td8+! L:d8 6. Ld7 mats. Labs uzdevums ar ne- qaidītu priekšplāna manevru un skaistu pareizo matu.

Soreiz 300 punktu robežu sasniedza: trešoreiz A. Čāli- tis Salienā 323 (2), otrreiz A. Minke Berģos 317 (1) un A. Jēgers Rīgā 303 (1), bet pirmoreiz J. Grudulis Sigul- dā 313 un A. Krūmiņš Rīgā 311.

Pārējo risinātāju punktu stāvoklis: V. Nukse Rīgā 298 (3), E. Parašs Jelgavā 292 (9), U. Jūgs Jelgavā 289 (3), A. Začars Rēzeknē 285 (5), J. Gertners Cesvainē 285, P. Roze Liepājā 279 (3), E. Kronbergs Valkā 275 (1), V. Svētīns Vabolē 271 (1), M. Robēns Birzgalē 270 (4), P. Aldermanis Otaņkos 266 (1), A. Bičiūšas Kļāipēdā 263 (1), E. Draviņš Ventspilī 260 (1), I. Čiquzis Ilīcē 257 (6), V. Bērs Piltēnē 253 (3), J. Steins Garkalnē 250 (2), K. Leitlands Rīgā 249 (1), A. Usāns Viljānos 246 (2), G. Jēkabsons Rīgā 237, R. Jēgeris Limbažos 236, V. Seiluns Aizputē 234 (4), J. Silinš Dundaģā 230, V. Bārda Apē 229 (2), K. Jansons Kuldīgā 222, G. Suhs Tukumā 208 (1), V. Ru- benis Alsungā 204 (1), A. Rūtiņš Valmierā 197, A. Dre- jers Liepājā 193 (5), J. Za- riņš Rīgā 192, E. Pizāns Rē- zeknē 190, V. Baumanis Em- burgā 184 (4), K. Jansons Rīgā 165, F. Gansons Skrūn- dā 163, H. Urbanovičs Skri- veros 153 (1), A. Balodis Slokā 146 (4), A. Kevlis Bīkstos 146 (2), L. Skuja Rī- gā 146, J. Čerps Liepājā 136 (1), I. Egļitis Rīgā 135, K. Klūģe Rīgā 134, D. Krēs- liņš Poltavā 131, J. Palejs Krapē 124 (5), B. Kančizers Kursos 119, J. Meldrājs 117 (2), A. Gruzdīns Rūjienā 113 (5), I. Vīpmanis Jelga- vā 113, A. Nazarovs Padom- ju Armijā 111, L. Kārklīns Rīgā 109 (2), R. Truševisks Rīgā 102 (2), A. Virtmanis Rīgā 100 (4), A. Leitis Rīgā 98, J. Brīniņš Skultē 95, Z. Dzenītis Kazdangā 91 (1), J. Gustiņš Aizputē 90 (1), I. Čurkste Rīgā 88, K. Laiva Čēsīs (86 (1), E. Berks Ventspilī 86, Z. Zabarovskis Maskavā 85, A. Salna Matku- lē 80 (1), N. Salajevs Gulbe- nē 77 (8), R. Ritums Jelgavā 65, A. Kikuts Rīgā 61 (2), A. Desmitnieks Čēsīs 59 (7), A. Skuja Aļūksnē 54 (2), A. Veikenieks Grobinā 47, N. Dambis Liepājā 45 (2), V. Volkēvics Gaviezē 43, E. Jukāms Rīgā 37 (2), 2. Lakševičs Ventspilī 37 (1), V. Jansons Talsos 34 (1), J. Gērmānis Jēkabpilī 33 (9), M. Dūrējs Rīgā 28 (1), R. Libeks Rīgā 18, L. Kār- klīns Talsos 8 (1) un R. Eiz- 0—0—0 (nu baltie draud 5. vertiņš Zāleniekos 3.

Vāku pirmajā lappusē — MARĢERIS MĀRTINSONS. «INTA». [Krāsu foto].

No fotokonkursa «Latvija 50».

Vāku ceturtajā lappusē — ALEKSANDRS STANKEVIČS. «1967. gads». [Eļļa].

No VĻKJS 50. gadadienai veltītās republikas tēlotājas mākslas izstādes.

Redakcijas kolēģija: I. KLEPERS [galvenais redaktors], G. BIEZIS [atbild. sekretārs], R. LĀCE, V. LĀCE [galvenā redaktora vietniece], J. NIEDRE, L. PURS, H. RUKŠĀNS, J. STRADIŅŠ, S. VIRTMANIS.

Redakcijas adrese — Rīgā, Pērses ielā 16. Tālruni: Izzinas, korektoriem — 223079; galvenajam redaktoram — 223173; galv. redaktora vietn. — 221681; atbild. sekretāram — 220361; daļu redaktoriem — 225948, 228732; mākslin. iekārtotājiem, teh- niskajam redaktoram — 220122; fotogrāfam — 229941. Manuskriptus un fotooriģinālus atpakaļ neizsniedz.

Mākslinieciskie iekārtotāji I. KĻAVA, G. EZERNIEKS.

Tehniskais redaktors G. REIGASS.

Общественно-политический и литературно-художественный иллюстрированный журнал «Зваигzne» на латышском языке (г. Рига, Латвийская ССР). Журнал выходит два раза в месяц.

JT 01399

Izdevējs Latvijas KP CK Laikrakstu un žurnālu izdevniecība Rīgā, Pils ielā 23. Iespiests LPSR Ministru Padomes Preses komitejas Poligrāfiskās rūpn. pārvaldes tip. «Cīņa» Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. Vāki un pielikumi iespiesti Latvijas PSR Ministru Padomes Preses komitejas Poligrāfiskās rūpn. pārvaldes Dobspiedes un poligrāfisko krāsu fabrikā Bauskas ceļā 31. Nodots salikšanai 1968. g. 12. augustā, parakstīts iespiešanai 1968. g. 28. augustā. Papīrs 70×106/16, 2+0,5 papīra loksn., 4+1 fiz. iespiedi., 5,6+1,4 uzsk. ie- spiedi., 9,32 izdevn. loksn. Tirāža 108 000 eks. Pasūt. Nr. 4357. Ma. ksā 30 kap.

Buržuāzijas valdīšanas laikā, 1930. gadā, Smiltene bija 3 ārsti un 4 zobārsti. Pērn jau divdesmit divi.

Viena no jaunākajām pēc stāža ir terapeite Dace Martinsons. Tādu viņu pirms 23 gadiem Tukumā fiksējis mūsu fotokorespondenta Zaņa Legzdiņa objektīvs. Un tāda ir veco pazīņu sastapšanās bērzu alejā pie Smiltenes vidusskolas.

2. LEGZDIŅA foto

OLIGATAIS EKSPRES

INDEKSS
77153
Cena 30 kop.